

МІНІСТЕРСТВО ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ МЕДИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Кафедра суспільних дисциплін

П.О. Бідзіля, С.С. Дідик

ІСТОРІЯ УКРАЇНИ:

навчально-методичний посібник для підготовки до семінарських занять та
самостійної роботи

*(для студентів закладів вищої освіти МОЗ України
денної форми навчання)*

Запоріжжя

2018

*Затверджено на засіданні Центральної методичної Ради ЗДМУ
та рекомендовано для використання в освітньому процесі
(протокол № __ від «__» _____ 2018 року)*

Упорядники:

П. О. Бідзіля – кандидат історичних наук, доцент кафедри суспільних дисциплін ЗДМУ;

С. С. Дідик – кандидат історичних наук, старший викладач кафедри суспільних дисциплін ЗДМУ.

Рецензенти:

І. Г. Утюж - доктор філософських наук, професор, завідувач кафедри суспільних дисциплін Запорізького державного медичного університету;

Ю.А. Ганошенко – кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри культурології та українознавства Запорізького державного медичного університету.

Історія України : навч.-метод. посіб. для підготовки до семінар. занять та самостійної роботи (для студентів закладів вищої освіти МОЗ України денної форми навчання) / упоряд. : П.О. Бідзіля, С.С. Дідик. – Запоріжжя: ЗДМУ, 2018.

Запропоноване видання має надати допомогу студентам під час підготовки до семінарських занять та самостійної роботи з курсу історії України. Посібник містить сформульовані теми семінарських занять та теми, винесені на самостійне опрацювання студентами, перелік фактів, персоналій, дат, термінів і понять, питання до самостійної підготовки до кожної з тем, базу тестів та питання винесені на залік.

Навчально-методичний посібник розрахований на студентів закладів вищої освіти МОЗ України денної форми навчання.

УДК 94(477)(07)

©Бідзіля П.О., Дідик С.С., 2018

©Запорізький державний медичний університет, 2018

Зміст

Передмова	4
Тематичний план курсу «Історія України»	5
Методичні рекомендації студентам при підготовці до семінарських занять та самостійної роботи з навчальної дисципліни «Історія України»	6
Методичні поради до написання рефератів з історії України	9
Тематика, плани семінарів та питання до самостійної підготовки	14
Тематика, плани СРС та питання до самостійної підготовки	44
База тестів до диференційованого заліку з курсу «Історія України»	56
Питання до диференційованого заліку з курсу «Історія України»	75
Тематика рефератів курсу «Історія України»	80
Рекомендована література	83
Словник персоналій	86
Термінологічний словник	112

Передмова

Курс історії України передбачає вивчення студентами досвіду минулого українського народу, закономірностей історичного процесу, соціально-економічного розвитку, а також перспектив розвитку української державності.

Під час вивчення курсу історії України та самостійної роботи студентів над навчальним матеріалом досягаються такі цілі:

Навчальна – розуміння сутності явищ і процесів, які відбуваються в українській історії, яка є невідривною від розвитку європейської історії.

Виховна - формування почуття патріотизму, гордості та шанобливого ставлення до героїчного минулого власної країни.

У процесі вивчення курсу «Історія України» студент повинен знати:

- сутність основних проблем історії України;
- основні закони і етапи розвитку людської спільноти;
- суспільно-політичні, економічні та культурні процеси історичного розвитку українського народу;
- основні етапи розвитку української державності;
- діяльність видатних історичних особистостей та основних політичних партій.

Студент повинен вміти:

- аналізувати історичні процеси, події, факти;
- використовувати категорійно - понятійний апарат історичної науки;
- використовувати свої знання в щоденній практиці.

Посібник містить сформульовані теми семінарських занять та теми, винесені на самостійне опрацювання студентами, перелік фактів, персоналій, дат, термінів і понять, які мають знати студенти. До кожної теми упорядники подали питання до самостійної підготовки та список рекомендованої літератури, який допоможе у вивченні окремих тем і цілих розділів історії України.

Термінологічний словник та словник персоналій допоможуть студентам засвоїти основні історичні поняття і терміни, познайомлять їх з видатними історичними постатями вітчизняної історії. База тестів дасть можливість перевірити свої знання та підготуватися до заліку.

Тематичний план курсу «Історія України»

(10 годин лекції, 14 годин семінари, 21 година самостійної роботи)

№	Тема	Кількість годин	Кількість годин	Кількість годин
		Лекції	Семінари	Сам. робота
1	Стародавня доба та Княжа доба історії України	2	2	
2	Литовсько-польська доба української історії (друга половина XIV-перша половина XVII ст.)		2	
3	Козацька доба (кінець XV – кінець XVIII ст.)	2	2	
4	Українські землі у складі Російської та Австро-Угорської імперій (наприкінці XVIII – початок XX ст.)		2	
5	Українська національна революція (1917-1921 рр.)	2	2	
6	Україна в 20–30-і рр. XX ст.	2	2	
7	Україна в роки II світової війни (1939–1945 рр.)	2	2	
8	Повоєнна відбудова та розвиток України у 1945–1953 рр.			4
9	Україна в період хрущовської «відлиги» (1953–1964 рр.)			4
10	Україна в період загострення кризи радянської системи (середина 1960-х – початок 1980-х рр.)			4
11	Розпад Радянського Союзу та відродження незалежності України			4
12	Україна у період незалежності (1991–2017 рр.)			5
	Разом	10	14	21

Методичні рекомендації студентам при підготовці до семінарських занять та самостійної роботи з навчальної дисципліни «Історія України»

Семінарське заняття та самостійна робота студентів – є важливими складовими університетської освіти.

Семінарські заняття - форма навчального заняття, при якій викладач організовує дискусію навколо попередньо визначених питань, до котрих студенти готуються заздалегідь. Основне завдання семінарських занять з історії України полягає у поглибленні та закріпленні знань, отриманих на лекціях та під час самостійного вивчення матеріалу. На семінарах студенти вчаться оперувати історичною науковою термінологією, знайомляться з сучасними принципами і методами наукового пізнання.

На семінарське заняття виносяться 3–5 важливих питань. Їх розглядають як у традиційній формі, так і у вигляді дискусії, розгорнутої бесіди, організованої викладачем.

Опитування студентів на семінарі проходить як за викликом викладача, так і за бажанням самого студента. Окрім виступу студентів на семінарі, викладач також оцінює змістовні доповнення до викладених питань.

На семінарах також можуть обговорюватися доповіді, повідомлення, реферати. У кінці заняття викладач підводить підсумки роботи, оцінює виступи і доповнення кожного студента, акцентує увагу на найбільш змістовних відповідях, відзначає і недоліки у висвітленні тих чи інших питань.

На виступ студента з доповіддю на семінарському занятті відводиться до 10 хвилин. Доповідь повинна бути логічно завершеною, обґрунтованим і систематизованим викладом наукового питання. Відповідаючи на питання студент має чітко зазначити причини, хід і наслідки подій, склад учасників, результати та наслідки історичного процесу або явища.

Будь-яке твердження повинно бути обов'язково доведене, спиратися на документальні свідчення. Виступ із доповіддю підлягає обговоренню у студентській групі, рецензуванню. Для реалізації даного порядку роботи студенти повинні підготувати дискусійні питання доповідачу, брати участь в обговоренні, рецензувати доповідь.

Під час підготовки до семінарських занять студенти повинні опанувати прийоми та методи самостійної роботи з історичними джерелами та монографічною

літературою, засвоїти навички дослідної роботи. У реалізації цих завдань важливе місце займає робота з історичними документами, що повинна відбуватися за алгоритмом:

1. Хто створив джерело? Який статус мала ця людина чи група людей?
2. Про що розповідає нам джерело? Про що замовчує?
3. Коли було створено джерело? Які ідеї або характерні риси історичного періоду вплинули на нього?
4. З якою територією пов'язана зазначена подія?
5. Чому дане джерело було створено? Чи мало специфічну мету?
6. Як дане джерело було створено? Які висновки можна зробити після порівняння його з іншими джерелами? Чи містяться в ньому «білі плями»?

Студенти повинні усвідомити, що в ході вивчення й тлумачення джерел можуть виникати деякі складнощі: зокрема, джерела можуть містити упереджену інформацію; обов'язково слід зважати на наявність певних цілей й упереджень, які мали автори первинних та вторинних джерел.

Готуючись до семінарського заняття, слід опрацювати історичні джерела, монографічні дослідження та наукові статті, скласти конспект, план виступу, тези по кожному питанню.

Такий спосіб підготовки до семінарського заняття дозволить усвідомити логічну структуру навчального матеріалу, сприятиме повному, міцному, свідомому та глибокому засвоєнню змісту курсу.

Отримані студентами оцінки за окремі семінарські заняття враховуються при виставленні підсумкової оцінки з дисципліни «Історія України». Студенти мають у повному обсязі опанувати матеріали семінарських занять. У випадку непередготовленості або пропуску семінару (незалежно від причин) студент повинен самостійно опрацювати відповідну тему .

Самостійна робота студента є однією з основних форм навчального процесу у вищій школі. Лише самостійна робота в комплексі з іншими формами навчання забезпечує всебічне вивчення та глибоке засвоєння студентами навчального матеріалу, оволодіння методами наукового пізнання, опанування специфічною термінологією, виховання особистостей, які здатні мислити творчо, аналітично, яскраво і

неординарно. Також вона має на меті сприяти підготовці студента до семінарських занять.

До форми самостійної роботи студентів відносяться: аналіз і конспектування документів та різних історичних джерел, самостійне вивчення монографій і наукових статей, навчальної та навчально-методичної літератури, написання тематичних повідомлень, доповідей, рефератів. Основне завдання студента під час самостійної роботи – уважно читати, думати, аналізувати і конспектувати матеріал. Самостійна робота над історичними джерелами, навчальною та науковою літературою розпочинається з попереднього ознайомлення з ними. Необхідно прочитати зміст, вступ, позначити дати написання або прийняття того чи іншого документа. Слід уважно прочитати документ чи наукову роботу, роблячи попередні чорнові записи, і лише після цього доцільно розпочинати складання конспекту. Загальних і єдиних для всіх правил ведення конспекту не існує. Ведення конспекту – справа творча і індивідуальна. Є лише деякі загальні рекомендації щодо ведення конспекту. Конспект – це стислий переказ своїми словами основних ідей, проблем та подій. Конспектувати слід лише головні ідеї джерела, основні події, явища і їх наслідки. Конспектуючи матеріал, студенти можуть цитувати окремі положення документа, найбільш важливі ідеї авторів монографій і статей. Але обов'язково слід робити посилання на використані і процитовані матеріали із зазначенням номерів сторінок. Записи в конспекті треба вести чітко й розбірливо, вони повинні відповідати темі самостійної роботи. Під час ведення конспекту допускається скорочення слів, термінів, понять. Важливі дати, події, терміни доцільно виділяти кольором або підкреслювати відповідні місця. Конспект може бути написаний у вигляді тез, мати невеликий обсяг, але при цьому бути ґрунтовним за змістом та логічно завершеним. Але головне це те, що конспект має допомогти студенту під час його відповіді на семінарі та сприяти глибокому засвоєнню навчального матеріалу.

Методичні поради до написання рефератів з історії України

Написання рефератів, доповідей та повідомлень є ще одним видом студентської роботи.

Їх виконання має важливе значення для набуття студентами глибоких знань та підвищення загального рівня знань. Робота над рефератом надає студентові можливість не лише пізнавати, але і навчатися самостійно і творчо досліджувати проблему, аргументовано доводити правильність власних висновків.

Кожним студентом обирається тема за узгодженням із викладачем, що проводить семінарські заняття в групі. Викладачі, що ведуть семінарські заняття, є науковими консультантами-керівниками студентів, надають їм постійну і всебічну допомогу в написанні рефератів. На семінарі заслуховуються не більш ніж 1–2 реферати, доповіді, повідомлення. Студенту слід прагнути до компактного, але досить повного розкриття теми. Незалежно від обраної теми, кожен реферат повинен мати чітку структуру, що включає такі обов'язкові елементи: титул (див. зразок нижче), зміст, вступ, основна частина (включає 2–3 розділи, які розкривають окремі питання обраної теми), висновки, список використаних джерел та літератури.

Загальний обсяг реферату складає 10 сторінок рукописного або надрукованого тексту. Реферати доцільно виконувати на окремих листах паперу формату А4, які необхідно обов'язково скріпити. Писати чи друкувати текст слід на аркуші лише з одного боку. Загальні вимоги до друкованого тексту: шрифт – Times New Roman; кегел – 14; інтервал – 1,5; вирівнювання тексту – по ширині сторінки; назви розділів і підрозділів допускається вирівнювати по центру сторінки.

Розкриття будь-якого сюжету, незалежно від теми, має носити характер хай і невеликого, але обов'язково самостійного дослідження з елементами особистих роздумів та висновків. Потрібно пам'ятати, що реферат – це не механічна калька з будь-якого наукового видання, а результат самостійної роботи студента.

Виклад теми має бути послідовним, логічним. Треба спробувати показати зв'язок подій, що досліджуються, з сучасністю, порівняти, як пов'язані вони із завданням, що вирішуються нинішнім поколінням.

Підготовку до написання змістовного реферату слід розпочати з бібліографічної роботи. Студент повинен глибоко опрацювати джерела – історичні документи, ґрунтовно вивчити історичну літературу, монографії чи статті з обраної теми. При

роботі над літературою необхідно законспектувати її, виписати окремі цитати, дати. Студентам треба навчитися шукати і відбирати необхідну літературу, у чому допоможе перегляд каталогів бібліотек. У систематичному каталозі карточки розташовані за галузями знань, що дозволяє визначити літературу з даної теми. Алфавітно-предметний каталог у алфавітному порядку дає окремі галузі знань, окремі питання теми, з яких у відділах систематичного каталогу зібрана література, що є в бібліотеці. Треба ознайомитися із довідковою літературою (словниками, енциклопедією, довідниками), що дають коротеньку інформацію з проблеми, по можливості – вивчати бібліографічні вказівки.

При відборі літератури за основу треба брати підручники та навчальні посібники з курсу історії України. Для більш детального та повного висвітлення теми контрольної роботи рекомендується використовувати монографії, журнальні статті, що містять важливу інформацію з досліджуваної проблеми. Підібравши літературу слід її передивитися, вивчити фактичну важливість для всебічного, сучасного висвітлення проблеми.

Тільки після вивчення відповідної літератури та її творчого і критичного осмислення можна приступити до написання реферату. Якщо у студента виникає потреба у консультації слід звернутися до викладача. Працюючи над змістом реферату, слід обов'язково дотримуватись таких умов:

- у вступній частині потрібно обґрунтувати актуальність теми;
- слід дати короткий історіографічний огляд проблеми;
- обов'язково визначити мету і завдання студентської наукової роботи;
- чіткість побудови плану, що являє собою короткий запис логічної структури роботи (при цьому слід уникати зайвої деталізації);
- логічна послідовність викладу відповідей на запитання плану;
- всебічне висвітлення питань, достовірність фактів та аргументацій;
- точність формулювань та положень роботи;
- наявність висновків, що в стислому вигляді містять основні результати вивчення питань та їх оцінку;
- там, де це необхідно, бажано показати зв'язок матеріалу, що вивчається, із сучасністю.

Написання реферату починають із титульного листа, що оформляється за встановленим зразком.

На другій сторінці пишеться назва теми та план. Доцільно щоб у плані були виділені 2-3 питання (бажано не більше 4 питань). Титульний лист та план – не нумеруються.

Далі, зберігаючи послідовність, що вказана у плані, здійснюється виклад матеріалу. Чіткість, точність, лаконічність, грамотність та зрозумілий виклад є показником якості виконання роботи, від яких залежить її оцінка викладачем. Кожне питання плану має завершитися невеличким підсумком викладеного матеріалу, а, завершаючи реферат, слід зробити загальний висновок.

Висновки обов'язково повинні відповідати тому матеріалу, який викладено в роботі, впливати із усього ходу досліджень, роблячи акцент на головному.

У ході викладення матеріалу може виникнути необхідність зробити посилання на цитати, певні цифри. У таких випадках пропонуємо посилання позначати індексом, а внизу сторінки вказувати джерело, де містяться ті чи інші відомості.

При виконанні реферату, студенти обов'язково мають послатися на використані джерела і літературу. Такі посилання нумерують окремо на кожній сторінці і беруться у «[3, С.156]», де «3» – це номер використаного джерела у списку використаної літератури, «С.156» – це номер сторінки використаного джерела. Приклади оформлення посилань:

Сучасна наука дає таке визначення етнографії: «Етнографія - галузь гуманітарних наук, котра вивчає народи (етноси), їхнє походження, етнічну історію, традиційно-побутову культуру, характер міжетнічних відносин, базуючись переважно на даних польового аналізу» [1, С.9].

Україною ми називаємо край, де більшість має український народ, де українців живе більше, ніж будь-якого народу [2, С.39].

У 1737-1738 рр. Україна була вимушена утримувати власним коштом від 50 до 75 російських полків [3, С.156].

1. Пономарьов А. Українська етнографія. Курс лекцій. - К.: Либідь. - 1994. - С. 9.
2. Грушевський М.С. Хто такі українці, чого вони хочуть? - К.: Знання України. 1991. - С. 39.
3. Субтельний О. Україна: Історія. - К.: Либідь. - 1991. - С. 156.

У кінці реферату обов'язково вказують список використаної літератури, що містить перелік усіх джерел, які використовувались при написанні контрольної роботи. Спочатку у списку за алфавітом розміщують основну літературу (монографії, підручники), а потім журнальні та газетні статті. А саме:

Список використаних джерел і літератури:

1. Аркас М. Історія України-Русі. - К.: Вища школа. - 1993.
 2. Дорошенко Д. Нарис історії України, т. I. - К.: Глобус. - 1992.
 3. Революция на Украине. В мемуарам белых. - К.: Политиздат Украины. 1991.
 4. Субтельний О. Україна: Історія. - К.: Либідь. - 1991.
 5. Михайловский Г. Украина при гетьмане Скоропадском // Новое время. - 1993. - №35. с.58-59.
 6. Фалько Я. Кто мы украинцы? // Индустриальное Запорожье. - 1993. - 13 марта.
 7. Малий словник історії України. - К.: Либідь. - 1997.
- (І так далі).

Виступ студента з рефератом, доповіддю, повідомленням на семінарському занятті розрахований на 7–10 хвилин. Практикується також рецензування рефератів іншими студентами. Треба відзначити, що при оцінці реферату викладач ураховує не стільки кількість написаного тексту, а в першу чергу якість самого матеріалу, охайність оформлення роботи, та рівень підготовки студента під час виступу на семінарі. Тому автору реферату слід показати, що він вільно володіє опрацьованим матеріалом, може дати відповіді на додаткові запитання викладача або студентів, демонструє вміння науково аргументувати власні міркування, обґрунтувати висновки у висвітленій темі. Лише враховуючи зазначені критерії і вимоги, студент може розраховувати на високу оцінку.

**МІНІСТЕРСТВО ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ МЕДИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
КАФЕДРА СУСПІЛЬНИХ ДИСЦИПЛІН**

РЕФЕРАТ

З ІСТОРІЇ УКРАЇНИ

на тему « «

Студента (тки) 1 курсу, гр. __
(прізвище, ім'я та по батькові)

Факультет
(семестр 20__/20__ н.р.)

Рецензент

м. Запоріжжя 20__ р.

ТЕМАТИКА, ПЛАНИ СЕМІНАРІВ ТА ПИТАННЯ ДО ПІДГОТОВКИ

ТЕМА №1

Стародавня доба історії України. Княжа доба історії України (2 год.)

1. Стародавня історія України

- 1.1. Поява та розселення людей на території України.
- 1.2. Поширення землеробства та скотарства на землях України. Трипільська культура.
- 1.3. Кочовики раннього залізного віку: кіммерійці, скіфи, сармати.
- 1.4. Грецькі міста-держави у Північному Причорномор'ї та Криму.
- 1.5. Давні слов'яни: поява, писемні згадки, суспільний та господарський устрій.

2. Виникнення та розквіт Київської Русі

- 2.1. Розселення східнослов'янських племінних союзів. Утворення Київської Русі.
- 2.2. Теорії походження давньоруської держави: норманська, антинорманська.
- 2.3. Перші київські князі: Аскольд, Олег, Ігор, Святослав, Ольга.
- 2.4. Розквіт Київської Русі. Князювання Володимира і Ярослава.

3. Київська Русь за часів феодальної роздробленості.

- 3.1. Причини та сутність феодальної роздробленості Русі.
- 3.2. Правління Володимира Мономаха та Мстислава Володимировича.
- 3.3. Криваві князівські міжусобиці.
- 3.4. Монголо-татарська навала на південно-західні землі Русі. Встановлення влади золотої орди.

4. Галицько-Волинська держава

- 4.1. Об'єднання Галицького і Волинського князівства. Роман Мстиславич.
- 4.2. Боротьба за возз'єднання Галицько-Волинського князівства. Діяльність Данила Романовича.
- 4.3. Нащадки князя Данила. Занепад Галицько-Волинської держави.

5. Історичне значення Київської Русі та Галицько-Волинської держави.

Факти:

Поява та розселення людей на території України. Поширення землеробства й скотарства на землях України. Кочовики за раннього залізного віку. Заснування античних міст-колоній у Північному Причорномор'ї та Криму. Перші писемні згадки про давніх слов'ян (венедів, антів, склавинів). Велике розселення слов'ян.

Розселення східнослов'янських племінних союзів. Утворення Київської Русі. Внутрішньо- та зовнішньополітична діяльність князів/княгині: Олега, Ігоря, Ольги, Святослава. Князювання Володимира Великого та Ярослава Мудрого. Запровадження християнства як державної релігії. Спорудження Софійського собору.

Правління Ярославичів. Боротьба за київський стіл між Ярославичами.

Князювання Володимира Мономаха та його сина Мстислава в Києві.

Об'єднання Галицького та Волинського князівств. Князювання Данила Романовича. Монгольська навала на південно-західні землі Русі. Галицько-Волинська держава за нащадків Данила Романовича.

Розвиток суспільно-політичного та господарського життя Київської Русі та Галицько-Волинської держави. Поширення писемності. Розвиток культури й освіти Київської Русі та Галицько-Волинської держави.

Персоналії: Атіла. Бож. Атей. Аскольд і Дір. Олег. Ігор. Ольга. Святослав. Володимир Великий. Ярослав Мудрий. Володимир Мономах. Ярослав Осмомисл. Роман Мстиславович. Данило Романович. Юрій I Львович. Юрій II Болеслав.

Дати:

IV – середина III тис. до н.е. – розселення племен трипільської культури на території України;

V–VII ст. – Велике розселення слов'ян;

882 р. – об'єднання північних та південних руських земель Олегом;

988 р. – запровадження християнства як державної релігії;

1019 – 1054 рр. – князювання Ярослава Мудрого в Києві;

- 1097 р. – Любецький з'їзд князів;
- 1187 р. – перша згадка назви «Україна» в писемних джерелах;
- 1199 р. – утворення Галицько-Волинської держави;
- 1238–1264 рр. – правління Данила Романовича;
- 1240 р. – захоплення Києва монголами.

Поняття та терміни: «історичні джерела», «археологія», «археологічна культура», «палеоліт», «мезоліт», «неоліт», «енеоліт», «бронзовий вік», «ранній залізний вік», «колонізація», «племінний союз», «князь», «язичництво», «християнство», «феодальна роздробленість», «вотчинне землеволодіння», «бояри», «смерди».

Питання до самостійної підготовки.

1. Що є предметом вивчення курсу історії України?
2. Наведіть класифікацію джерел історії України.
3. Визначте основні періоди історії стародавньої України.
4. Розкрийте суть теорій походження Київської Русі. Поясніть, чому український народ вважається автохтоном на своїй землі.
5. Окресліть передумови утворення давньоруської держави.
6. Яку роль відіграли нормани в утворенні загальноруської держави? Доведіть.
7. Охарактеризуйте політичний устрій Київської Русі.
8. Охарактеризуйте основні галузі господарства Русі.
9. На які основні верстви поділялося суспільство IX -сер XII ст.?
10. Чому Русь перейшла від моно- до поліцентризму? Яку роль відіграв Київ у цей період?
11. Визначте основні етапи становлення і розвитку Галицько- Волинської Русі.
12. Які особливості розвитку Галичини були у X-XII ст.?
13. Що знаменував собою Любецький з'їзд?
14. Хто такий князь Ярослав Осмомисл і які основні характерні риси його внутрішньої і зовнішньої політики?
15. Назвіть особливості розвитку Волині в X-XII ст.

16. Яких князів династії Мстиславичів ви знаєте?
17. Чому об'єднати два князівства – Галичину і Волинь – змогли саме волинські князі, а не галицькі?
18. Хто такий Роман Мстиславович і яка його роль у розбудові Галицько-Волинської держави. Дайте аналіз впливу монголо-татарської навали на розвиток Галицько-Волинської Русі.
19. Дайте характеристику політичного ладу і соціально-класової структури Галицько-Волинської Русі.
20. У чому причини занепаду Галицько-Волинської держави Русі, яка була спадкоємницею політичних, соціально-економічних і духовних традицій Київської Русі, історичною формою української державності?

ТЕМА №2

Литовсько-польська доба української історії (друга половина XIV-перша половина XVII ст.) (2 год.)

1. Боротьба Польщі, Угорщини та Литви за галицько-волинську спадщину та землі Київської Русі.
 - 1.1. Вхід українських земель до складу Великого князівства Литовського.
 - 1.2. Особливості перебування українських земель у складі Королівства Польського.
 - 1.3. Кревська унія: перші спроби об'єднання Литви і Польщі.
2. Українські землі в другій половині 16 ст.
 - 2.1. Люблінська унія. Утворення держави – Річ Посполита. Наслідки для українських земель.
 - 2.2. Соціально-економічний розвиток українських земель.
 - 2.3. Соціальна структура українського суспільства.
 - 2.4. Реформація і контрреформація в Україні.
3. Українські землі в кінці 16 – початку 17 ст.

- 3.1. Берестейська церковна унія: розкол українського суспільства.
- 3.2. Становище православної та греко-католицької церкви в кінці 16 – початку 17 ст.
- 3.3. Діяльність братств в кінці 16 – початку 17 ст.
- 3.4. Посилення феодальної експлуатації та запровадження фільварково-панщинної системи

Факти:

Боротьба Польщі та Литви за Галицько-Волинську спадщину. Входження українських земель до складу інших держав. Кревська унія. Остаточна ліквідація Київського та Волинського удільних князівств. Утворення Кримського ханства. Перехід кримських ханів у васальну залежність від Османської імперії. Соціально-економічне життя.

Люблінська унія та її вплив на українські землі. Зміни в соціальній структурі українського суспільства. Виникнення Запорізької Січі. Повстання 90-х років XVI ст. Братський рух. Утворення греко-католицької церкви. Розвиток культури й освіти.

Зміни в соціально-економічному житті. Розвиток міст. Вплив Берестейської унії на розвиток церковного життя в Україні. Відновлення церковної православної ієрархії 1620 р.

Дати:

- 1362 р.** – битва на р. Сині Води;
- 1385 р.** – укладення Кревської унії;
- 1449 р.** – утворення Кримського ханства;
- 1471 р.** – остаточна ліквідація Київського князівства;
- 1489 р.** – перша згадка про українських козаків у писемних джерелах;
- 1556–1561 р.** – створення Пересопницького Євангелія;
- 1556 р.** – заснування князем Д. Вишневецьким на о. Малій Хортиці першої Січі;
- 1569 р.** – Люблінська унія. Утворення Речі Посполитої;
- 1596 р.** – Берестейська церковна унія. Утворення греко-католицької церкви;
- 1632 р.** – утворення Києво-Могилянського колегіуму.

Персоналії: Хаджі-Гірей, Костянтин Іванович Острозький, Юрій Дрогобич, Василь-Костянтин Острозький, Герасим Смотрицький, Іван Федоров, Петро Могила, Іпатій Потій, Йов Борецький.

Поняття та терміни: «шляхта», «панщина», «магдебурзьке право», «магістрат», «цехи», «дума», «українська шляхта», «греко-католицька церква», «братство», «фільварково-панщинна система».

Питання до самостійної підготовки.

1. Чому українські землі були приєднані до складу Великого князівства Литовського відносно мирним шляхом?
2. У чому полягає суть Магдебурзького права, і які українські міста здобули його першими?
3. Що для українського народу означав проголошений литовськими князями політичний принцип: «Ми старовини не рушимо, а новизни не вводимо»?
4. Як відбувалося приєднання українських земель до складу королівства Польського? Чим польське панування кардинально відрізнялося від литовського панування?
5. Як називалася перша політична унія, укладена між Польщею і Великим князівством Литовським? Яку мету переслідували польські пани?
6. Що таке фільварок і з якою метою створювалися ці господарства?
7. Назвіть основні верстви населення литовсько-польського суспільства.
8. Які зовнішньополітичні фактори сприяли укладенню ряду уній між Польщею і Литвою?
9. Поясніть позицію магнатів і шляхти Великого князівства Литовського щодо унії з Польщею.
10. Яка політична сила Великого князівства Литовського до останнього намагалася протистояти підписанню унії?
11. Чим Люблінська унія відрізнялася від усіх попередніх?
12. Який суспільний стан Великого князівства Литовського був найчисельнішим?
13. Чому в XVI ст. православна церква ідейно й організаційно поступалася католицькій церкві?
14. Визначте політичні наслідки підписання церковної унії.
15. Чому деякі оборонці православ'я згодом пристали до унії?

16. Чому православна церква в XVI ст. була ослаблена?
17. Чи досягнуто було мети відновлення єдності католицької і православної церков після Берестейського собору?
18. Як приєднання українських земель до Польщі позначилося на становищі православної церкви?
19. Спробуйте визначити прямий зв'язок між розвитком освіти в братських школах і збереженням православної церкви.
20. Чому реформаційний рух на українських землях був зведений до боротьби навколо православної церкви?
21. Чому була можливою освітня діяльність князя К.-В. Острозького?

ТЕМА № 3

Козацька доба (кінець XV – кінець XVIII ст.) (2 год.)

1. Поява українського козацтва на історичній арені. Його роль в історії України та української державності (кінець XIV – I половина XVII ст.).
 - 1.1. Виникнення українського козацтва
 - 1.2. Запорізька Січ – військово-політична організація запорозького козацтва.
 - 1.3. Реєстрове козацтво та його служба державі.
 - 1.4. Походи запорожців проти турків і татар. Петро Конашевич-Сагайдачний.
 - 1.5. Козацькі повстання 90-х років XVI – першої половини XVII ст.: причини, хід, характер, значення, наслідки.

2. Національно-визвольна війна українського народу під проводом Б. Хмельницького.
 - 2.1. Основні причини війни. Постать Б. Хмельницького.
 - 2.2. Характеристика подій 1648–1657 рр. в історичній науці.
 - 2.3. Воєнні дії та основні битви війни.
 - 2.4. Утворення гетьманської держави.
 - 2.5. Україно-російські відносини. Союз із Москвою.
 - 2.6. Перебіг подій після 1654 р.

3. Україна доби Руїни (друга половина XVII ст. Розпад Гетьманщини і боротьба за возз'єднання)

3.1. Причини Руїни. Розкол в українському суспільстві.

3.2. Гетьманування Івана Виговського (1657-1659 рр.) та Юрія Хмельницького (1659-1663 рр.)

3.3. Розкол України на два гетьманства.

3.4. Гетьмани Лівобережної України та їх політика.

3.5. Гетьмани Правобережної України та їх політика. П. Дорошенко.

3.6. Результати і наслідки Руїни. Поразка Української революції.

4. Лівобережна та Правобережна Україна у кінці XVII – XVIII ст.

4.1. Гетьман Іван Мазепа і його доба.

4.2. Внутрішня і зовнішня політика І. Мазепа. Союз зі Швецією і його наслідки для України.

4.3. Пилип Орлик і його конституція.

4.5. Правобережна Україна наприкінці XVII — у першій половині XVIII ст. Семен Палій.

5. Лівобережне гетьманство після Івана Мазепа.

5.1. Гетьмани Лівобережної України (1708–1764 рр.), їх політика, відносини з царською адміністрацією.

5.2. Обмеження влади гетьманів царською владою: Малоросійська колегія, Правління гетьманського уряду.

5.3. Останній гетьман козацької України Кирило Розумовський. Ліквідація гетьманства.

5.4. Запорозька Січ у другій половині XVIII ст. Причини ліквідації Січі.

5.5. Остаточна ліквідація автономії України.

Факти:

Виникнення українського козацтва. Зміни в соціальній структурі українського суспільства. Виникнення Запорозької Січі. Повстання 90-х рр. XVI ст. (К. Косинського та С. Наливайка).

Морські походи козаків. Участь українського козацтва в Хотинській війні. Козацькі повстання 1620–1630-х рр. «Ординація Війська Запорозького...».

Національно-визвольна війна українського народу. Зміни в суспільно-політичному житті. Утворення української козацької держави – Війська Запорозького. Зовнішньо-політична діяльність уряду Б. Хмельницького.

Гетьманування І. Виговського. Ухвалення Гадяцького договору (1658). Московсько-українська війна 1658–1659 рр. Гетьманування Ю. Хмельницького. Поділ Гетьманщини. Гетьманування П. Тетері, І. Брюховецького, П. Дорошенка, Д. Многогрішного, І. Самойловича. Чигиринські походи турецько-татарського війська (1677–1678 рр.). Занепад Правобережжя. Запорозька Січ у складі Гетьманщини. Адміністративно-територіальний устрій Слобідської України.

Північна війна і Україна. Гетьманування І. Мазепи, І. Скоропадського, Д. Апостола. Обмеження автономії Гетьманщини. «Правління Гетьманського уряду» 1734 р. Повстання під проводом С. Палія (1702–1704 рр.).

Гетьманування К. Розумовського. Ліквідація автономного устрою Гетьманщини. Діяльність Другої Малоросійської колегії. Ліквідація Запорозької Січі. Скасування козацького устрою на Слобожанщині.

Персоналії:

Д. Вишневецький, М. Жмайло, Т. Трясило, І. Сулима, П. Конашевич-Сагайдачний, Б. Хмельницький, І. Богун, І. Виговський, П. Тетеря, П. Дорошенко, І. Брюховецький, І. Сірко, Ю. Хмельницький, Д. Многогрішний, І. Самойлович, І. Мазепа, К. Гордієнко, І. Скоропадський, П. Полуботок, Д. Апостол, П. Орлик, Ф. Прокопович, К. Розумовський, П. Калнишевський, О. Довбуш, М. Залізняк, І. Гонта.

Поняття та терміни:

«воєводство», «українська шляхта», «українське козацтво», «реєстрове козацтво», «повстання», «Запорозька Січ», «старшина», «клейноди», «Золотий спокій», «Національно-визвольна війна», «Військо Запорозьке», «Гетьманщина», «покозачення», «Руїна», «Великий згін», «Конституція», «Малоросія», «Малоросійська колегія», «козацьке бароко», «козацькі літописи», «Паліївщина», Нова (Підпільненська) Січ», «паланка», «зимівник», «Задунайська Січ», «Коліївщина»

Дати:

- 1489 р.** – перша згадка про українських козаків у писемних джерелах;
- 1572 р.** – укладено перший козацький реєстр;
- 1616 р.** – взяття запорозькими козаками фортеці Кафа;
- 1618 р.** – похід козаків під проводом гетьмана П. Конашевича-Сагайдачного на Москву;
- 1621 р.** – Хотинська битва;
- 1625 р.** – Куруківська угода;
- 1632 р.** – «Пункти для заспокоєння руського народу», легалізація ієрархії православної церкви; утворення Києво-Могилянської колегії;
- 1637–1638 рр.** – повстання під проводом Павла Павлюка, Якова Остринина, Дмитра Гуні.
- 1648 р.** – Жовтоводська, Корсунська та Пилявецька битви;
- 1649 р.** – Зборівська битва. Укладення Зборівського договору;
- 1651 р.** – Берестецька битва. Укладення Білоцерківського договору;
- 1652 р.** – Батозька битва;
- 1654 р.** – Переяславська рада; укладення українсько-московського договору («Березневі статті»);
- 1656 р.** – укладення московсько-польського Віленського перемир'я;
- 1659 р.** – Конотопська битва;
- 1667 р.** – укладення Андрусівського перемир'я;
- 1669 р.** – укладення Корсунської угоди, визнання Гетьманщиною протекторату Османської імперії;
- 1681 р.** – укладення Бахчисарайського мирного договору;
- 1686 р.** – укладення «Вічного миру»;
- 1708–1709 рр.** – повстання гетьмана І. Мазепи;
- 1709 р.** – зруйнування російськими військами Чортомлицької Січі; Полтавська битва;
- 1710 р.** – ухвалення Конституції Пилипа Орлика;
- 1713 р.** – ліквідація козацтва на Правобережній Україні;
- 1734 р.** – заснування Нової (Підпільненської) Січі;

1764 р.— остаточна ліквідація гетьманства;

1768 р. – Коліївщина;

1775 р. – остаточна ліквідація царським урядом Запорозької Січі.

Питання до самостійної підготовки.

1. Назвіть причини виникнення козацтва.
2. Де і коли виникла перша Запорозька Січ?
3. Охарактеризуйте адміністративний устрій Запорозької Січі.
4. Охарактеризуйте Січ як козацьку республіку.
5. Чи можна вважати Січ торговельним центром? Відповідь обґрунтуйте.
6. З якою метою і коли польський уряд вперше створив козацький реєстр?
7. Охарактеризуйте козацько-селянські повстання кінця XVI-початку XVII ст. У чому полягало їх історичне значення.
8. Назвіть причини, мету, завдання Української національної революції. Визначте її періоди.
9. Назвіть основні битви козаків проти поляків у ході війни. Яким був їх результат?
10. Яке значення мав Зборівський договір? Які були його умови?
11. Хто був союзником Б. Хмельницького у війні проти Польщі у 1648-1653 рр.? Чи надійним був цей союзник ?
12. Назвіть умови Білоцерківського миру? Яким було його значення?
13. Україно-Московська державна угода 1654 р.: етапи укладання, основний зміст, суть, значення.
14. З якою метою Б. Хмельницький здійснив західний похід? Як закінчився цей похід?
15. Як ви оцінюєте недопущення української делегації на зустріч великих послів Польщі і Росії у Вільно 24 жовтня 1656 р.?
16. Якою була українська держава, витворена в перші роки революції середини XVII ст.? Які вживались терміни в офіційних документах щодо назви Української держави?
17. У чому полягає значення Української національної революції? Порівняйте її з іншими тогочасними європейськими революціями.
18. Обґрунтуйте антизаконність втручання Москви у внутрішнє життя Української держави після 1654 р. і назвіть їх наслідки.

19. Які сили, на ваш погляд, спричинили Руїну?
20. Гадяцький договір 1658 р., його зміст та значення.
21. Висловіть свій погляд на укладенні Росією і Польщею договори та обґрунтуйте його.
22. Визначте політику Петра I щодо України.
23. Чим була викликана переорієнтація зовнішньої політики І. Мазепи? Хто він насправді – герой, зрадник, ваша версія. Відповідь обґрунтуйте.
24. У чому суть і значення Конституції Пилипа Орлика?
25. Соціально-політичний розвиток Правобережної України другої половини XVII-XVIII ст.
26. Чому царський уряд утискав Запорожжя, постійно урізав його права і нарешті остаточно зруйнував Січ у 1775р.?
27. Якою була доля запорозьких козаків після зруйнування Запорозької Січі?

ТЕМА № 4

Українські землі у складі Російської та Австро-Угорської імперій (наприкінці XVIII – початок XX ст.) (2 год.)

1. Українські землі наприкінці XVIII ст.
 - 1.1. Ліквідація залишків козацької держави. Запровадження загально-імперського устрою.
 - 1.2. Українські землі після поділів Речі Посполитої (1772, 1793, 1795 рр.)
 - 1.3. Початок українського національного відродження.
- 2.2. Українські землі у складі Російської імперії на початку XIX – початку XX ст.
 - 2.1. Особливості національного відродження у Наддніпрянській Україні.
 - 2.2. Суспільно-політичні рухи: масонські ложи, декабристи, Кирило-Мефодіївське товариство, громади, братство тарасівців, народники.
 - 2.3. Реформи 60–70-х рр. XIX ст. і процеси модернізації в Наддніпрянській Україні.

2.4. Події революції 1905–1907 рр. в Україні. Українці у I та II Державних Думах.

2.5. Земельна реформа П. Столипіна та її вплив на Україну.

3. Українські землі у складі Австро-Угорської імперії на початку XIX – початку XX ст.

3.1. Особливості національного відродження у Західній Україні.

3.2. Суспільно-політичне життя у Західній Україні. Політизація національного руху та утворення перших політичних партій.

3.3. Соціально-економічний розвиток західноукраїнських земель.

3.4. Західноукраїнські землі в європейській революції 1848–1849 рр. Скасування кріпосного права в Західній Україні.

4. Україна в роки I світової війни (1914–1918 рр.).

4.1. Причини Першої світової війни. Суперництво провідних країн Європи за розподіл територій та сфер впливу.

4.2. Українці у російській та австро-угорській арміях.

4.3. Бойовий шлях легіону Українських січових стрільців.

4.4. Хід бойових дій у 1914–1917 рр.

Факти:

Діяльність Другої Малоросійської колегії. Ліквідація Запорозької Січі. Скасування козацького устрою на Слобожанщині. Заселення Південної України. Заснування нових міст (Одеса, Херсон, Миколаїв, Катеринослав, Севастополь). Розгортання гайдамацького та опришківського рухів. Зміни в політичному становищі Правобережної України після поділів Речі Посполитої (1772, 1793, 1795 рр.); реформи Марії Терезії та Йосифа II та українські землі. Розвиток культури, науки, освіти.

Адміністративно-територіальний поділ українських земель у складі Російської імперії. Початок промислового перевороту. Початок українського національного відродження. Поширення в Україні російського та польського суспільних рухів. Повстання під проводом Устима Кармалюка (1812–1835 рр.).

Приєднання західноукраїнських земель до складу Австрійської імперії, адміністративно-територіальний поділ західноукраїнських земель. Початок національного відродження. Діяльність «Руської трійці». Альманах «Русалка Дністровая». Західноукраїнські землі в європейській революції 1848–1849 рр.

Діяльність Головної руської ради (1848–1851 рр.). Перший досвід парламентської діяльності.

Початок національного відродження. Відкриття університетів. Зміни в освіті. Поява «Історії русів». Розвиток літератури, архітектури, мистецтва.

Події Кримської війни 1853–1856 рр. на території України (оборона Севастополя). Селянські виступи («Київська козаччина», «Похід у Таврію за волею»). Реформи 60–70-х рр. XIX ст. і процеси модернізації в Україні. Українські підприємці. Родини Яхненків і Симиренків. Політика російського царизму щодо України. Розвиток громадського руху. Діяльність «Південно-Західного відділу Російського географічного товариства» (1873–1876 рр.). Журнал «Громада» (1878–1879, 1780, 1882 рр.).

Політика австрійського уряду щодо західноукраїнських земель. Розвиток кооперативного руху, трудова еміграція. Політизація національного руху та утворення перших політичних партій: Русько-української радикальної партії (РУРП), Української Національно-демократичної партії (УНДП), Української соціал-демократичної партії (УСДП). Діяльність культурно-освітнього товариства «Просвіта».

Утворення монополістичних об'єднань в Україні. Становлення й консолідація української нації. Створення політичних партій Наддніпрянщини. Самостійницька й автономістська течії в національному русі. Події революції 1905–1907 рр. в Україні. Діяльність українських парламентських громад в I та II Державних Думах. Щоденна газета «Рада». Посилення національного гніту в Наддніпрянській Україні в 1907–1914 рр. Діяльність «Просвіти» у Наддніпрянській Україні. Земельна реформа П. Столипіна та її вплив на Україну.

Становище промисловості та сільського господарства. Радикалізація українського політичного руху. Вплив Української греко-католицької церкви (УГКЦ) на піднесення національної свідомості населення західноукраїнських земель. Боротьба політичних партій західноукраїнських земель за реформу виборчої системи.

Позиції українських політичних сил Наддніпрянської України та західноукраїнських земель щодо війни. Перебіг воєнних дій на території України. Діяльність австрійської та російської адміністрацій у Галичині. Бойовий шлях Українських січових стрільців (УСС).

Персоналії:

Г. Сковорода. М. Березовський. Д. Бортнянський. Й. Гладкий. М. Гулак. І. Котляревський. М. Костомаров. П. Куліш. Т. Шевченко. М. Шашкевич. І. Вагилевич. Я. Головацький. В. Подолинський. Л. Кобилиця. І. Могильницький. П. Гулак-Артемівський. Г. Квітка-Основ'яненко. М. Максимович. М. Остроградський. В. Каразін. В. Антонович. М. Драгоманов. Б. Грінченко. П. Чубинський. І. Франко. Ю. Бачинський. М. Павлик. В. Нагірний. Є. Чикаленко. М. Міхновський. А. Шептицький. І. Боберський. К. Трильовський. Д. Донцов. К. Левицький.

Поняття та терміни:

«Задунайська Січ», «Коліївщина», «промисловий переворот», «нація», «національне відродження», «національна ідея», «масонство», «декабристи», «революція», «Весна народів», «романтизм», «класицизм», «земства», «громадівський рух», «Братство тарасівців», «народники», «трудова міграція», «партія», «українофіли», «москвофіли», «народовці», «радикали», «нова ера», «монополія», «хутір», «відруб», «чорносотенці», «страйк», «світова війна», «Українські січові стрільці», «Галицько-Буковинське генерал-губернаторство»

Дати:

1780–1782 рр. – ліквідація особистої залежності селян в Австрійській імперії;
1783 р. – царський указ про закріпачення селян Лівобережної та Слобідської України.
1798 р. – видання в Петербурзі трьох частин «Енеїди» І. Котляревського;
1805 р. – відкриття університету в Харкові;
1806–1812, 1828–1829 рр. – російсько-турецькі війни;
1829 р. – ліквідація Задунайської Січі;
1812 р. – російсько-французька війна;
1816 рр. – створення освітнього товариства галицьких греко-католицьких священиків;
грудень 1825 – січень 1826 рр. – повстання Чернігівського полку;
1830–1831 рр. – польське визвольне повстання;
1833–1837 рр. – діяльність «Руської трійці»;
1834 р. – відкриття університету в Києві.
1839 р. – ліквідація царською владою греко-католицької церкви на Правобережжі.

1840 р. – перше видання «Кобзаря» Т. Шевченка;
1846–1847 рр. – діяльність Кирило-Мефодіївського братства;
1848 р. – скасування панщини в Галичині; видання першої україномовної газети «Зоря Галицька»;
19 лютого 1861 рр. – царський маніфест про скасування кріпосного права в Російській імперії;
1863 рр. – Валуєвський циркуляр;
1863–1864 рр. – польське національно-визвольне повстання;
1865 р. – завершення будівництва першої залізниці Одеса–Балта;
1868 р. – створення у Львові товариства «Просвіта»;
1873 р. – створення у Львові Літературного товариства ім. Т. Шевченка (від 1892 р. – Наукове товариство ім. Т. Шевченка);
1876 р. – Емський указ;
1877 р. – «Чигиринська змова»;
1890 р. – створення Русько-української радикальної партії (РУРП);
1899 – створення Української Національно-демократичної партії (УНДП);
1900 р. – створення Революційної української партії (РУП), першої політичної партії Наддніпрянської України;
1900 р. – обрання А. Шептицького митрополитом Української греко-католицької церкви (УГКЦ);
1902 р. – селянський страйк в Галичині;
1907 р. – впровадження в Австро-Угорській імперії загального виборчого права для чоловіків;
1908 р. – створення Товариства українських поступовців (ТУП);
1911–1913 рр. – «справа Бейліса»;
1913 р. – утворення Холмської губернії;
серпень 1914 р. – утворення Головної української ради, формування легіону Українських січових стрільців, створення Союзу визволення України;
1914 р. – Галицька битва;
1915 р. – утворення Загальної української ради;
1916 р. – Брусиловський прорив.

Питання до самостійної підготовки.

1. Визначте основні ознаки кризи феодально-кріпосницької системи.
2. Якими були перші таємні організації в Україні?
3. Охарактеризуйте основні програмні документи Кирило-Мефодіївського товариства.
4. Назвіть реформи, які проходили в другій половині XIX ст. в Російській імперії.
5. Назвіть основні шляхи розвитку капіталізму в Україні. Який більш прогресивний і чому?
6. Революція 1848 р. в Австро-Угорщині. Революційні події в Західній Україні.
7. Назвіть основні течії у суспільно-політичному житті України другої половини XIX ст. Охарактеризуйте їх.
8. Назвіть характерні риси суспільно-політичного й економічного розвитку України напередодні Першої світової війни.
9. Назвіть причини революції 1905-1907 рр. Які основні революційні події відбулися в Україні в 1905-1907 рр
10. Чому аграрна реформа П. Столипіна мала в Україні найбільший успіх? Які наслідки мала реформа для соціального становища України?
11. Як була розв'язана Перша світова війна? Які плани мали ворогуючі держави стосовно України?
12. У чому полягав трагізм долі українського народу в ході Першої світової війни?
13. У чому виявилася активізація української громадськості після початку війни?
14. Яку позицію зайняли українські політичні партії й організації стосовно війни?
15. З якою метою був сформований легіон Українських січових стрільців і яку роль зіграли УСС у воєнних діях 1914-1916 рр.?
16. Які основні битви і бої відбулися на українських землях у 1914-1917 рр.?
17. Як змінилося становище західноукраїнських земель після окупації російськими військами?
18. Яку роль відіграли громадські організації на території України в період Першої світової війни?
19. Як вплинула Перша світова війна на економічне і політичне становище України?
20. Які фактори свідчать про розширення національно-визвольного руху в Україні після повалення царату?

Українська національна революція (1917-1921 рр.) (2 год.)

1. Початок Української національної революції. Період Центральної Ради.

1.1. Революційні події в Росії і в Україні в 1917 р. Причини революції.

1.2. Утворення та діяльність Української Центральної Ради (УЦР).

1.3. Проголошення Української Народної Республіки (УНР).

1.4. Війна радянської Росії з УНР. Проголошення незалежності УНР.

1.5. Падіння УЦР.

2. Українська Держава гетьмана П. Скоропадського.

2.1. Причини падіння УЦР та прихід до влади П. Скоропадського.

2.2. Внутрішня політика гетьманського режиму: досягнення та прорахунки.

2.3. Зовнішня політика гетьманського режиму: досягнення та прорахунки.

2.4. Падіння влади П. Скоропадського.

3. УНР періоду Директорії.

3.1. Прихід до влади Директорії.

3.2. Внутрішня і зовнішня політика Директорії УНР: досягнення та прорахунки.

3.3. Боротьба Директорії з більшовиками та білогвардійцями.

3.4. Падіння влади Директорії.

4. Західноукраїнської Народної Республіки (ЗУНР).

4.1. Утворення ЗУНР.

4.2. Внутрішня і зовнішня політика ЗУНР: досягнення та прорахунки.

4.3. Бойовий шлях Української Галицької армії та протистояння з поляками.

4.4. Падіння ЗУНР.

5. Боротьба за відновлення української держави у 1920-1921 рр.

5.1. Варшавська угода між урядами УНР та Польщі.

5.2. Польсько-радянська війна і участь у ній українських сил.

5.3. Другий «Зимовий похід» Армії УНР.

5.4. Поразка українських національних сил: причини, наслідки, уроки на майбутнє.

Факти:

Революційні події в Україні в 1917 – на початку 1918 р. Українізація армії. Еволюція поглядів політичних сил України в питанні самовизначення українців: Універсали Української Центральної Ради (УЦР). Політика УЦР в умовах загострення конфлікту з Тимчасовим урядом та більшовицькою Росією. Проголошення Української Народної Республіки (УНР). Війна радянської Росії з УНР. Проголошення незалежності УНР.

Брестський мирний договір між УНР та державами Четверного союзу. Військова конвенція УНР з Німеччиною та Австро-Угорщиною. Ухвалення Конституції УНР. Гетьманський переворот й утворення Української Держави. Утворення Західноукраїнської Народної Республіки (ЗУНР). Прихід до влади Директорії. Акт Злуки УНР та ЗУНР. Окупація військами Антанти півдня України. Повстання М. Григор'єва. Денікінський режим в Україні. «Київська катастрофа». Більшовицький режим в Україні. Друга радянсько-українська війна. Ухвалення Конституції УСРР 1919 р. «Чортківська офензива». Перший «Зимовий похід» Армії УНР. Варшавська угода між УНР та Польщею. Польсько-радянська війна на території України. Другий «Зимовий похід» Армії УНР.

Персоналії:

М. Грушевський. В. Винниченко. С. Єфремов. П. Скоропадський. Є. Петрушевич. Д. Вітовський. С. Петлюра. Н. Махно. М. Григор'єв. Х. Раковський. Ю. Тютюнник. М. Щорс. Г. Нарбут.

Поняття та терміни:

«Автономізація», «самостійники», «Універсали УЦР», «Генеральний Секретаріат», «Народний секретаріат», «вільне козацтво», «Директорія», «отаманщина», «Українська Галицька армія», «УСРР», «воєнний комунізм».

Дати:

березень 1917 р. – утворення Української Центральної Ради;

квітень 1917 р. – Всеукраїнський Національний конгрес;

червень 1917 р. – ухвалення I Універсалу УЦР;

липень 1917 р. – ухвалення II Універсалу УЦР;

листопад 1917 р. – ухвалення III Універсалу УЦР;

січень 1918 р. – ухвалення IV Універсалу УЦР; бій під Крутами;

січень (лютий) 1918 р. – Брестський мирний договір між УНР та державами Четверного союзу;

29 квітня 1918 р. – державний переворот і прихід до влади П. Скоропадського;

1 листопада 1918 р. – «Листопадовий зрив» у Львові;

14 листопада 1918 р. – утворення Директорії;

листопад 1918 р. – проголошення Західноукраїнської Народної Республіки (ЗУНР);

22 січня 1919 р. – проголошення Акта Злуки УНР та ЗУНР;

30 серпня 1919 р. – «Київська катастрофа»;

грудень 1919 – травень 1920 р. – Перший «Зимовий похід» Армії УНР;

квітень 1920 р. – укладення Варшавської угоди;

березень 1921 р. – укладення Ризького мирного договору;

листопад 1921 р. – Другий «Зимовий похід» Армії УНР.

Питання до самостійної підготовки.

1. Коли була створена Українська Центральна Рада (УЦР)? Які партії увійшли до її складу? Яким бачили майбутнє України представники УЦР?
2. Які були підстави вважати УЦР законним представницьким органом влади в Україні?
3. Чому виникла необхідність формування української армії? Хто став на заваді цьому процесу і чому?
4. Проаналізуйте відносини УЦР і Тимчасового уряду. Чому вони не були простими? Чого прагнула Центральна Рада? А чого прагнув Тимчасовий уряд?
5. Дайте характеристику першого українського уряду – Генерального секретаріату.
6. Охарактеризуйте зміст Першого Універсалу УЦР і його історичне значення.

7. Чому в Україні весною 1917 р. фактично склалося троєвладдя? Які сили боролися за владу?
8. У чому полягали передумови видання УЦР Другого Універсалу? Дайте характеристику й вашу оцінку цьому документу.
9. У чому ви вбачаєте прорахунки УЦР? До чого це призвело?
10. Чому прийняттям Третього Універсалу УЦР проголосила тільки автономію України, не наважуючись розірвати зв'язки з Росією?
11. Дайте характеристику бойових дій в Україні наприкінці 1917 р.- початку 1918 р. Які результати цих дій?
12. Дайте характеристику змісту Четвертого універсалу. Яке місце він посідає в історії українського народу і його державності?
13. Яку політику відносно України проводили більшовики під час мирних переговорів у Брест-Литовську? Який зміст мирного договору?
14. Які були головні причини падіння УЦР?
15. Які причини сприяли встановленню влади гетьмана П. Скоропадського? Які позитивні і негативні аспекти діяльності уряду Скоропадського ви можете назвати?
16. Що таке «громадянська війна»? Які етапи громадянської війни ви знаєте? Проаналізуйте характер основних воєнних дій на території України наприкінці 1918-1920 рр.
17. Чим зумовлений надзвичайно кровопролитний характер громадянської війни в Україні? Які сили билися за владу і чого прагнули?
18. Охарактеризуйте розвиток української держави при Директорії. Виділіть причини поразки Директорії.
19. Що являла собою політика радянської влади в Україні в 1918-1920 рр.?
20. Як виникла ЗУНР? Які відносини склалися між ЗУНР і УНР?
21. Дайте аналіз зовнішньополітичної діяльності ЗУНР. У чому причини поразки й історичне значення ЗУНР?
22. Як склалися відносини Радянської Росії із Польщею в 1920 р.? До чого це призвело?
23. Які були умови розвитку культури України в 1917-1920 рр.? У чому полягає своєрідність культурного процесу?
24. При якому уряді чи не найбільше було зроблено для розвитку української культури?
25. Чому українська революція зазнала поразки? У чому ви бачите історичне значення й уроки боротьби українського народу за незалежність у 1917-1920 рр.?

ТЕМА № 6

Україна в 20–30-і рр. ХХ ст. (2 год.)

1. Українська Радянська Соціалістична Республіка (УРСР) в роки НЕП (1921–1929 рр.)

1.1. Утворення Радянського Союзу. Процес входження УРСР до складу СРСР.

1.2. Нова економічна політика: причини введення, особливості, хід, наслідки.

1.3. Політика «коренізації» в СРСР та «українізація» в УСРР.

1.4. Українське національне відродження 1920-х рр.

2. Радянська Україна в роки Сталінської модернізації

2.1. Проведення політики індустріалізації.

2.2. Суцільна колективізація.

2.3. Голодомор 1932–1933 рр.

2.4. Формування радянського тоталітарного режиму. Масові репресії радянської влади.

3. Західно-українські землі в 1920–1939 рр.

3.1. Особливості розвитку західно-українських земель у складі Польщі, Румунії, Чехословаччини.

3.2. Суспільно-політичне життя у Західній Україні.

3.3. Підкарпатська Русь у складі Чехо-Словаччини. Проголошення незалежності Карпатської України.

Факти:

Входження УСРР до складу СРСР. Голод у південних губерніях УСРР. Антицерковна кампанія. НЕП в УСРР. Відбудова народного господарства. Політика «коренізації» в УСРР («українізація»). Кампанія з ліквідації неписьменності дорослих. Українське національне відродження 1920-х рр.

Радянська модернізація в Україні. Суспільно-політичне, соціально-економічне, культурне та релігійне життя. Масові репресії. Ідеологізація суспільного життя, культ особи. Згортання українізації. Антицерковна кампанія.

Українські землі у складі Польщі, Румунії, Чехословаччини. Економіка українських земель. Різні течії в суспільно-політичному русі, радикалізація політичного життя в 1930-х рр.

Дати:

1920 р. – підписання Бессарабського протоколу, визнання країнами Антанти входження Бессарабії до складу Румунії;

1923 р. – визнання країнами Антанти входження Східної Галичини до складу Польщі;

1923–1938 рр. – діяльність Комуністичної партії Західної України (КПЗУ);

1921–1923 рр. – голод в Україні;

1921 р. – утворення Української автокефальної православної церкви (УАПЦ);

1922 р. – входження УСРР до складу СРСР;

1923 р. – початок політики «коренізації» в УСРР;

1924 р. – Татарбунарське повстання;

1925 р. – утворення Українського національно-демократичного об'єднання (УНДО);

1925 р. – завершення відбудови промисловості, проголошення курсу на індустріалізацію;

1925 р. – утворення Молдавської Автономної Соціалістичної Радянської Республіки у складі УСРР.

1928/1929–1932 рр. – перша п'ятирічка;

1928 р. – судовий процес у «Шахтинській справі»;

1929 р. – рік «великого перелому», початок суцільної колективізації;

1930 р. – судовий процес у справі «Спілки визволення України» (СВУ);

1929 р. – утворення Організації українських націоналістів (ОУН);

1930 р. – проведення польською владою політики «пацифікації»;

1932–1933 рр. – Голодомор в Україні;

1934 р. – перенесення столиці УСРР з Харкова до Києва;

1937 р. – ухвалення Конституції УРСР;

1937–1938 рр. – «Великий терор»;

1938 р. – надання автономії Підкарпатській Русі у складі Чехо-Словаччини;

15 березня 1939 р. – проголошення незалежності Карпатської України.

Персоналії:

О. Шумський, М. Скрипник, М. Волобуєв, М. Хвильовий, Л. Курбас, Г. Юра, М. Бойчук, О. Довженко, В. Липківський, Й. Сталін, П. Постишев, С. Косіор, Л. Каганович, О. Стаханов, М. Рильський, П. Тичина, М. Бажан, В. Сосюра, П. Вірський, Г. Верьовка, О. Богомолець, М. Стражеско, В. Філатов, Ю. Кондратюк, Є. Коновалець, С. Бандера, А. Мельник, В. Мудрий, В. Залозецький, А. Волошин.

Поняття та терміни:

«воєнний комунізм», «безробіття», «трест», «індустріалізація», «коренізація», «автокефальна церква», «форсована індустріалізація», «стаханівський рух», «колективізація», «розкуркулення», «закон про п'ять колосків», «Голодомор», «чорна дошка», «розстріляне відродження», «п'ятирічка», «ГУЛАГ», «машино-тракторна станція» (МТС), «паспортна система», «соціалістичний реалізм (соцреалізм)», «східні креси», «осадництво», «пацифікація», «русофільство», «русинство», «Таємний університет».

Питання до самостійної підготовки.

1. Назвіть основні причини, що зумовили необхідність переходу до нової економічної політики.
2. Чим політика “воєнного комунізму” відрізняється від непу?
3. У чому полягали особливості проведення непу в Україні?
4. Охарактеризуйте причини, суть і наслідки голоду 1921-1922 р
5. Які етапи пройшла Україна в процесі створення єдиної союзної держави?
6. Проаналізуйте проекти державного устрою СРСР і дайте їм оцінку.
7. Коли і як відбулося конституційне оформлення СРСР?
8. У чому полягала суперечливість процесу українізації і які її наслідки?
9. Назвіть основні напрями національно-культурного будівництва в республіці в 20-ті роки ХХ ст.

10. Що вам відомо про літературну дискусію 1925-1928 рр. в Україні?
11. У чому суть політики більшовиків стосовно релігії і церкви на Україні в 20-ті роки ХХ ст.?
12. Які основні досягнення української культури та її трагічні сторінки в 20-ті роки ХХ ст.?
13. У чому ви бачите головну причину згортання сталінським керівництвом непу в 1928 р.?
14. Яке місце приділялося Україні в сталінському плані індустріалізації СРСР? Якими були наслідки сталінської індустріалізації?
15. У чому полягали основні етапи колективізації? Якою була подальша доля колгоспів в Україні в системі сталінської командної економіки?
16. Якими були основні причини і наслідки голодомору 1932-1933 рр.? Чи можна вважати голодомор в Україні 1932-1933 рр. штучним?
17. Які характерні риси і трагічні наслідки утвердження сталінського тоталітарного режиму в Україні?
18. У чому ви бачите досягнення української культури? У чому полягає трагедія української культури 20-30-ті роки ХХ ст. Чому цей період називають “розстріляним відродженням”?
19. Як склалася доля західноукраїнських земель після Паризької мирної конференції?
20. Яким був правовий статус західноукраїнських земель?
21. Що таке національна дискримінація і як вона відбилася на населенні західноукраїнських земель?
22. Проаналізуйте соціально-економічне становище українського населення в складі Польщі, Румунії і Чехословаччини в 20-30-і роки. Де українцям жилося краще і чому?
23. У чому полягала репресивна політика влади на західноукраїнських землях?
24. Що стало причиною появи ідеології інтегрального націоналізму? Які його основні положення?
25. Дайте характеристику суспільно-політичного життя на українських землях у складі Польщі, Румунії, Чехословаччини. Чим відрізнялася політична боротьба західноукраїнських українців на територіях, що входять до складу Польщі, Румунії, Чехословаччини?
26. Охарактеризуйте історичні умови й обставини проголошення незалежності Карпатської України.

27. Чому Карпатській Січі не вдалося відбити вторгнення іноземних військ?

ТЕМА № 7

Україна в роки II світової війни (1939–1945 рр.) (2 год.)

1. Україна на початку II світової війни (1939–1941 рр.).

1.1. Пакт Молотова – Ріббентропа: союз двох агресорів.

1.2. Початок II світової війни і «возз'єднання» західно-українських земель з УРСР.

1.3. Радянізація західно-українських земель: позитивні і негативні результати.

2. Радянсько-Німецька війна. Україна у 1941–1942 рр.

2.1. Напад Німеччини на Радянський Союз і Україна.

2.2. Окупація українських земель німецько-нацистськими загарбниками.

2.3. Причини невдач Червоної армії.

2.4. Евакуація та «тактика випаленої землі».

3. Нацистський «новий порядок» на окупованих українських територіях.

3.1. Розчленування території України.

3.2. Заходи експлуатації і пограбування на окупованих територіях.

3.2. Нацистська політика щодо населення на окупованих територіях.

4. Основні течії руху опору.

4.1. Радянська течія руху опору. Партизани, підпільники: мета, завдання, тактика, результати.

4.2. Національна течія руху опору. ОУН–УПА, «Поліська Січ»: мета, завдання, тактика, результати.

4.3. Позаполітичний супротив.

5. Україна на завершальному етапі II світової війни (1939–1945 рр.).

- 5.1. Визволення території України від німецько-нацистських загарбників.
- 5.2. Політика радянської влади на звільнених територіях і рух опору ОУН–УПА.
- 5.3. Завершення II світової війни (1939–1945 рр.): підсумки, втрати, значення.
- 5.4. Внесок України у перемогу у II світової війні.

Факти:

Початок Другої світової війни. Приєднання Західної України, Південної та Північної Бессарабії та Північної Буковини до складу УРСР. Початок Радянсько-німецької війни. Оборона Києва, Одеси, Севастополя. Оточення і поразки Червоної армії. Встановлення нацистського окупаційного режиму. Розгортання радянського партизанського руху. Діяльність ОУН. Утворення УПА. Трагедія Волині 1943 р. Операції з визволення України. Депортація кримських татар та інших народів Криму (травень 1944 р.). Перемога II світової війни. Участь українців у визволенні від нацизму народів Європи.

Дати:

23 серпня 1939 р. – радянсько-німецький договір про ненапад і таємний протокол до нього («пакт Молотова–Ріббентропа»);

1 вересня 1939 р. – початок Другої світової війни;

17 вересня 1939 р. – вступ Червоної армії на територію Західної України;

листопад 1939 р. – включення Східної Галичини та Волині до складу УРСР;

серпень 1940 р. – включення Південної та Північної Бессарабії й Північної Буковини до складу УРСР;

22 червня 1941 р. – початок Великої Вітчизняної війни;

червень 1941 р. – танкова битва в районі міст Ровно–Дубно–Броди–Луцьк;

30 червня 1941 р. – проголошення Акта відновлення Української Держави;

1942 р. – створення Українського штабу партизанського руху (УПШР);

14 жовтня 1942 р. – створення Української повстанської армії (УПА);

грудень 1942 р. – початок звільнення України;

6 листопада 1943 р. – визволення Києва;

січень – лютий 1944 р. – Корсунь-Шевченківська наступальна операція;

вересень – жовтень 1944 р. – Карпатсько-Ужгородська наступальна операція;

28 жовтня 1944 р. – визволення всієї території України;

9 травня 1945 р. – завершення Радянсько-німецької війни, День Перемоги.

Персоналії:

С. Тимошенко, М. Кирпонос, М. Ватутін, С. Ковпак, О. Федоров, О. Сабуров, Я. Стецько, Т. Бульба (Боровець), Р. Шухевич, О. Теліга, О. Берест, Р. Маліновський, І. Черняхівський, К. Дерев'янка.

Поняття та терміни:

«радянська», «блискавична війна», «новий порядок», «план «Ост», «Голокост», «колабораціонізм», «рух Опору», «похідні групи», «тактика малої війни», «рейкова війна», «Поліська Січ», «Східний вал», «тактика випаленої землі», «евакуація», «депортація», «чорносвітники».

Питання до самостійної підготовки.

1. Охарактеризуйте геополітичну ситуацію напередодні Другої світової війни і роль України у ній.
2. Які плани щодо України виношувала фашистська Німеччина?
3. Яку роль відіграла таємна угода 1939 року між Німеччиною і Радянським Союзом в акції «возз'єднання» західноукраїнських земель з УРСР?
4. Як західно-українські землі були «возз'єднанні» з Радянською Україною?
5. Які наслідки мала «радянська» західноукраїнських земель? У чому полягала суперечливість процесів, що відбувалися в усіх сферах життя західноукраїнського регіону?
6. Розкрийте суть договору про ненапад між СРСР та Німеччиною.
7. Чому договір про дружбу і кордони, укладений між Німеччиною і Радянським Союзом, упродовж 50 років був надзвичайною таємницею в СРСР?
8. Чому перші місяці війни для Червоної армії склалися так трагічно? Чому на кінець 1941 року Червона армія опинилася на межі катастрофи?
9. Назвіть основні воєнні операції, які призвели до окупації фашистськими військами майже всієї території України.

10. Наскільки адекватними були сподівання лідерів ОУН на відродження Української державності за допомогою Німеччини? Чому ці сподівання були марними?
11. Яку політику здійснював в Україні німецький окупаційний режим і яким було його ставлення до діяльності ОУН-УПА?
12. Що єднало і чим відрізнялись бойові дії червоних партизанів та збройних формувань ОУН-УПА?
13. Які форми народної боротьби в тилу ворога в усіх регіонах окупованої України ви знаєте?
14. Що ви знаєте про так звану рейкову війну?
15. Назвіть основні військові операції, у ході яких була визволена територія України.
16. Чому битву за Київ називають епопеєю масового героїзму. Відповідь аргументуйте.
17. Хто такі «чорносвітники»? Як формувалися загони «чорносвітників»? Якою була їх доля?
18. Кого ви знаєте з видатних українських воєначальників періоду другої світової війни?
19. Чому для ОУН-УПА війна не закінчилася у 1945 р.?
20. Охарактеризуйте головні політичні та соціально-економічні наслідки Другої світової війни для України.

ТЕМАТИКА, ПЛАНИ СРС ТА ПИТАННЯ ДО САМОСТІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ

ТЕМА № 1

Повоєнна відбудова та розвиток України у 1945–1953 рр. (4 год.)

1. Особливості повоєнної відбудови в УРСР.
 - 1.2. Відбудова промисловості.
 - 1.2. Відбудова сільського господарства.
 - 1.3. Голод 1946–1947 рр.
 - 1.4. Репресії та політичні процеси у повоєнні роки.

2. Зовнішньополітична діяльність УРСР.
 - 2.1. Міжнародне становище після закінчення Другої світової війни. Початок «холодної війни».
 - 2.2. Утворення ООН.
 - 2.3. УРСР у міжнародних організаціях.

3. Західно-українські землі у складі УРСР.
 - 3.1. Радянізація західних областей України.
 - 3.2. Боротьба ОУН – УПА проти радянської влади.
 - 3.3. Депортації українського населення. Операції «Вісла»

Факти:

Зовнішньополітична діяльність УРСР. Адміністративно-територіальні зміни. Відбудова промисловості. Голод в Україні 1946–1947 рр. Радянізація західних областей України. Боротьба ОУН та УПА. Розгортання ідеологічних кампаній.

Дати:

1945 р. – входження Закарпаття до складу УРСР;
квітень 1945 р. – Україна стає співзасновницею Організації Об'єднаних Націй (ООН);
березень 1946 р. – «саморозпуск» Української греко-католицької церкви (УГКЦ);

1946–1947 рр. – голод в Україні;

квітень–липень 1947 р. – проведення польською владою операції «Вісла»;

1949 р. – ліквідація греко-католицької церкви в Закарпатті.

Персоналії:

Д. Мануїльський, О. Гончар, Й. Сліпий.

Поняття та терміни:

«п'ятирічка відбудови», «операція «Вісла», «Велика блокада», «Закерзоння», «ждановщина», «лисенківщина»

Питання до самостійної підготовки

1. Які територіальні зміни відбулися в Україні в середині 40-х-на початку 50-х років?
2. З якою метою здійснювався примусовий обмін населенням між СРСР і Польщею? Що ви знаєте про операцію «Вісла»? Хто, коли і навіщо її проводив?
3. Назвіть особливості повоєнної відбудови в УРСР. Які галузі господарства відбудовували впершу чергу і чому?
4. Голод 1946–1947 рр.: назвіть об'єктивні і суб'єктивні чинники.
5. За якого соціально-політичного, ідеологічного становища відбулась відбудова народного господарства республіки у повоєнні роки?
6. До яких методів вдався радянський тоталітарний режим для знищення в суспільстві критичних настроїв наприкінці 40-х – на початку 50-х років?
7. Назвіть стратегічні цілі й дайте характеристику тактики ОУН-УПА в післявоєнний період.
8. Що означала «ждановщина» для духовного життя України?
9. Визначить місце і роль України в утворенні ООН.
10. Охарактеризуйте міжнародне становище у світі після закінчення Другої світової війни. Що означає термін «холодна війна»?

Україна в період хрущовської «відлиги» (1953–1964 рр.) (4 год.)

1. Лібералізація суспільно-політичного життя.

1.1. XX з'їзд КПРС — початок десталінізації. М.Хрущов.

1.2. Основні заходи десталінізації.

1.3. Згортання лібералізації.

2. Соціально-економічна сфера у 1953–1964 рр.

2.1. Спроби економічних реформ. Раднаргоспи (Совнархозы).

2.2. Особливості розвитку промисловості.

2.3. Нові тенденції у розвитку сільського господарства

2.4. Участь України в освоєнні цілинних і перелогових земель.

2.5. Зміни у соціальній політиці.

3. Українське суспільство доби «відлиги».

3.1. Поява дисидентського руху.

3.2. Боротьба влади з дисидентами.

3.3. Ідеологізація культурного життя.

4. Міжнародне становище.

4.1. Продовження «Холодної війни».

4.2. «Карибська криза» та спроби діалогу з країнами Заходу.

4.2. Україна у міжнародних організаціях.

Факти:

Лібералізація суспільно-політичного життя УРСР в середині 1950–1960-х рр.: припинення масових репресій, реабілітація. Зміни адміністративно-територіального устрою УРСР. Зміни в промисловості та сільському господарстві, соціальній сфері. Реформування управління економікою. Виникнення руху «шістдесятників», дисидентського руху наприкінці 1950 – на початку 1960-х рр.

Дати:

лютий 1954 р. – входження Кримської області до складу УРСР;

1956 р. – XX з'їзд КПРС;

1957 р. – запуск першого штучного супутника Землі, початок «космічної ери»;

1961 р. – перший політ людини в Космос. О.Гагарін.

Персоналії:

М. Хрущов, І. Світличний, А. Горська, І. Дзюба, Л. Костенко, Л. Лук'яненко, Є. Сверстюк, В. Симоненко, Л. Ревуцький, Б. Лятошинський, В. Касіян.

Поняття та терміни:

«лібералізація», «політична реабілітація», «відлига», «раднаргоспи», «шістдесятники», «дисидентство», «хрущовки»

Питання до самостійної підготовки

1. Поміркуйте, наскільки радикальною була спроба змінити політичний режим в Україні після смерті Сталіна?
2. В яких напрямках розгорталася «десталінізація» в Україні? В чому виявлялася її специфіка в нашій республіці?
3. Чому процеси політичної, юридичної та громадської реабілітації жертв репресій сталінізму в Україні проходили повільно й непослідовно?
4. Реформи М. Хрущова у промисловості: цілі, завдання, результати, наслідки.
5. Чому Україна, яка в зв'язку з економічною реформою здобула небачену досі економічну самостійність, не змогла її реалізувати?
6. Реформи М. Хрущова в сільському господарстві. Чому вони були приречені на невдачу? Чим це обернулося для України та й для самого М.С. Хрущова?
7. Якими були наслідки політичних і соціально-економічних реформ М. Хрущова?
8. Як змінилося життя простих громадян в роки М. Хрущова?
9. Дисиденти: поява, представники, вимоги.
10. Продовження «Холодної війни» за доби М. Хрущова: «Карибська криза» та спроби діалогу.

ТЕМА № 3

Україна в період загострення кризи радянської системи (середина 1960-х – початок 1980-х рр.) (4 год.)

1. Суспільно-політичне життя. «Неосталінізм».
 - 1.1. Прихід Л. Брежнєва до влади в СРСР. Зміни в системі влади.
 - 1.2. Партійна верхівка України. П.Шелест. В.Щербицький.
 - 1.3. Особливості суспільно-політичного життя.

2. Соціально-економічне життя доби «застою».
 - 2.1. Особливості промислового розвитку України.
 - 2.2. Розвиток сільського господарства.
 - 2.3. Кризові явища доби «застою». Демографічні та соціальні зміни.

3. Дисидентський рух кінця 60-х – першої половини 70-х рр. ХХст.
 - 3.1. Особливості розвитку дисидентського руху.
 - 3.2. Боротьба влади з дисидентами.
 - 3.3. Утворення та діяльність Української Гельсінської групи (УГГ).
 - 3.4. Релігійне дисидентство.

Факти:

Політико-ідеологічна криза радянського ладу в Україні (середина 1960 – початок 1980-х рр.). Кадрові зміни в політичному керівництві УРСР. Конституція УРСР 1978 р. Спроби економічних реформ у другій половині 1960-х рр. Тенденції розвитку соціальної сфери. Культура та духовне життя. Русифікація. Опозиційний рух.

Дати:

1959 р. – утворення Української робітничо-селянської спілки;

1965 р. – реформи в сільському господарстві та промисловості («косигінська реформа»); перша хвиля арештів дисидентів;

1972 р. – зміна політичного керівництва УРСР; масові арешти дисидентів;

1976 р. – утворення Української Гельсінської групи.

Персоналії:

Л. Брежнєв, В. Марченко, С. Параджанов, В. Романюк, М. Руденко, В. Стус, В. Чорновіл, П. Шелест, В. Щербицький, Б. Патон, М. Амосов, О. Антонов, Є. Станкович, П. Майборода, Б. Ступка, Л. Биков, В. Івасюк.

Поняття та терміни:

«застій», «розвинений соціалізм», «номенклатура», «дефіцит», «русифікація», «самвидав», «правозахисник»

Питання до самостійної підготовки

1. До яких заходів вдалась партійна номенклатура для збереження тоталітарного режиму?
2. Економічні реформи другої половини 60-х років, їх значення.
3. Що поклато початок економічним реформам в розглядуваний період, і якими були наслідки для України?
4. Коли починаються кризові явища в українській економіці і в чому полягала їх суть?
5. Охарактеризуйте головні чинники, що зумовили застій економічного, суспільно-політичного життя в СРСР. Якими були особливості періоду застою в Україні?
6. Які чинники були в основі розгортання дисидентського руху в Україні?
7. Назвіть найпоширеніші форми опозиційного руху в Україні в 60-80-ті роки ХХ ст.
8. Хто такі дисиденти? Кого з активістів ви знаєте?
9. Чому опозиційний рух в Україні в 60-80-х рр. зазнав поразки і в чому його значення для українського народу?
10. Що таке номенклатура і яке місце вона посідала в адміністративно-командній системі? Чи є номенклатура сьогодні?
11. Як в Україні відбувалися процеси русифікації?
12. Які приклади адміністративних переслідувань за обстоювання українства ви можете назвати?

Розпад Радянського Союзу та відродження незалежності України (4 год.).

1. Прихід до влади М. Горбачова. «Перебудова».

1.1. Реформи М. Горбачова та їх наслідки.

1.2. Періодизація «Перебудови» (1985–1991 рр.).

1.3. Політичні реформи та їх наслідки.

2. Зміни у суспільно-політичному житті.

2.1. Активізація українського національного руху.

2.2. Народний рух України (НРУ).

2.3. Формування багатопартійної системи.

2.4. Декларація про державний суверенітет України (16 липня 1990 р.).

3. Розпад СРСР. Проголошення незалежності України.

3.1. ДКНС. Акт проголошення незалежності України.

3.2. Всеукраїнський референдум та вибори Президента України (грудень 1991).

3.4. Причини розпаду Радянського Союзу.

Факти:

Початок «перебудови». Загострення соціально-економічної кризи. Фінансове становище та рівень життя населення. Чорнобильська катастрофа. Зростання соціальної та національної активності українського суспільства наприкінці 1980-х рр. Загальноукраїнський страйк шахтарів. Політичні реформи. Формування багатопартійності, створення Народного руху України за перебудову, перші альтернативні вибори до Верховної Ради УРСР. Створення Автономної Республіки Крим. Ухвалення Декларації про державний суверенітет. Акт проголошення незалежності України. Проведення Всеукраїнського референдуму та виборів Президента України.

Дати:

квітень 1985 р. – початок «перебудови»;

26 квітня 1986 р. – вибух на Чорнобильській АЕС;

вересень 1989 р. – створення Народного руху України за перебудову;

березень 1990 р. – проведення перших альтернативних виборів до Верховної Ради УРСР;

16 липня 1990 р. – ухвалення Верховною Радою УРСР Декларації про державний суверенітет України;

24 серпня 1991 р. – ухвалення Верховною Радою УРСР Акта проголошення незалежності України;

1 грудня 1991 р. – проведення Всеукраїнського референдуму та виборів Президента України.

Персоналії:

М.Горбачов, Л. Кравчук, В. Чорновіл, Л. Лук'яненко.

Поняття та терміни:

«перебудова», «гласність», «плюралізм», «багатопартійність», «суверенітет», «інфляція», «ринкові відносини», «референдум»

Питання до самостійної підготовки

1. Дайте своє визначення поняттю «Перебудови». Назвіть основні етапи «Перебудови» (1985–1991 рр.).
2. Охарактеризуйте політичні реформи М. Горбачова в роки «Перебудови». Якими були їх наслідки?
3. Розкажіть, як формувалася багатопартійна система в Україні? Чому з'явилася можливість утворювати політичні партії і громадські об'єднання?
4. Охарактеризуйте фінансове становище та рівень життя населення в роки «Перебудови». Чому економічні реформи та перетворення не покращили життя більшості громадян?

5. Декларація про державний суверенітет України (16 липня 1990 р.): основний зміст і її історичне значення.
6. Як пов'язані між собою ДКНС у Москві та Акт проголошення незалежності України? Розкажіть про ці події.
7. Якою була реакція радянського керівництва УРСР на путч у Москві? Яку позицію воно зайняло?
8. Якими, на вашу думку, були причини розпаду Радянського Союзу? Чи була можливість зберегти єдину державу?
9. Чорнобильська катастрофа: причини, події, наслідки. Хто на вашу думку має відповідати за цю страшну трагедію? Чи вплинула Чорнобильська катастрофа на подальше розгортання українського національного руху?
10. У чому полягало історичне значення Всеукраїнського референдуму 1 грудня 1991? Чому це важлива подія в історії України та її народу?

ТЕМА № 5

Україна у період незалежності (1991–2017 рр.) (5 год.).

1. Державотворчі процеси в Україні.
 - 1.1. Формування органів державної влади.
 - 1.2. Законотворчий процес. Конституційний процес.
 - 1.3. Державні символи України.
2. Економічні процеси у незалежній Україні.
 - 2.1. Наростання економічних проблем. Спроби їх подолання.
 - 2.2. «Олігархізація» економіки.
 - 2.3. Успіхи і фіаско економічної політики.
3. Суспільно-політичне життя.
 - 3.1. Президентські та парламентські вибори (1991–2017)

3.2. Президенти незалежної України і їх політика: Л.Кравчук, Л.Кучма, В.Ющенко, В.Янукович, П.Порошенко.

3.3. Формування громадянського суспільства. «Помаранчева Революція». «Революція Гідності».

3.4. Партійно-політична система України. Формування партій.

4. Україна на міжнародній арені.

4.1. Визнання незалежності України провідними країнами Світу.

4.2. Діяльність України на міжнародній арені. Україна і ООН.

4.3. Європейський вектор української політики. Україна і НАТО.

4.4. Відносини з Росією: від ЄСП і «Газових війн» до анексії Криму та неоголошеної війни на Сході.

Факти:

Початок державотворчих процесів. Заснування Збройних Сил. Дострокові вибори до Верховної Ради та вибори Президента України. Прийняття державної символіки, формування інституту громадянства. Ухвалення Конституції 1996 р. та змін до неї. Приватизація засобів виробництва. Лібералізація цін. Грошова реформа. Диференціація суспільства. Інтегрування України в європейське та світове співтовариство. «Газові» та «торгівельні війни» з Росією. Криза державності 2014 р. Збройна агресія Росії проти України. Соціально-економічне та культурне життя.

Дати:

6 грудня 1991 р. – заснування Збройних Сил України;

липень 1994 р. – обрання Л. Кучми Президентом України;

1995 р. – обрання України членом Ради Європи (РЄ);

28 червня 1996 р. – ухвалення Конституції України;

жовтень–грудень 2004 р. – «Помаранчева революція», обрання Президентом України В. Ющенка;

2008 р. – вступ України до Світової організації торгівлі (СОТ);

січень 2010 р. – обрання В. Януковича Президентом України;

листопад 2013 – лютий 2014 рр. – «революція Гідності», повалення режиму В. Януковича;

2014 р. – підписання Україною Угоди про асоціацію з Європейським Союзом (ЄС).

Персоналії:

Л. Кучма, В. Ющенко, В. Янукович, П. Порошенко.

Поняття та терміни:

«революція на граніті», «Помаранчева революція», «Євромайдан», «Небесна сотня», «революція Гідності», «сепаратизм», «антитерористична операція», «анексія», «тимчасово окупована територія»

Питання до самостійної підготовки

1. Яку державну символіку затвердила Верховна Рада України у січні-лютому 1992 року?
2. Яке значення має прийняття Верховною Радою Конституції України 28 червня 1996 року?
3. Що ви розумієте під багатопартійною системою в Україні та яке ваше відношення до неї?
4. Які питання вирішував Всеукраїнський референдум 2000 року?
5. Помаранчева революція та вибори президента України 2004-2005 рр.
6. Вибори до Верховної Ради 26 березня 2006 року. Які політичні партії пройшли до Верховної Ради за результатами виборів?
7. Чим відрізняється президентсько-парламентська республіка від парламентсько-президентської?
8. Які проблеми постали перед незалежною Україною у галузі економіки?
9. Що є характерним для політичного життя України в наш час?
10. Основні напрямки соціальної політики незалежної України.
11. Духовне життя суспільства в умовах незалежності. Досягнення, проблеми та перспективи.
12. Як на вашу думку реалізується “Закон про мови” в незалежній Україні?
13. Які основні пріоритети зовнішньої політики Української держави?
14. Як поставився світ до України після проголошення її незалежності?
15. Які завдання постали перед суспільством у галузі культури?
16. Які питання розглядалися на Всеукраїнському референдумі від 1 грудня 1991 року?

17. Що ви знаєте про події 7-8 грудня 1991 року у Біловезькій пущі?
18. Що таке СНД, та які незалежні держави ввійшли до цієї організації?
19. Охарактеризуйте україно-російські стосунки протягом 1991–2013 рр.
20. Назвіть пріоритетні напрями зовнішньої політики України.
21. Охарактеризуйте відносини України і НАТО.
22. «Помаранчева революція»: причини, події, наслідки.
23. Дайте свою оцінку подіям «Революції Гідності».
24. Анексія Криму та агресія Росії на Сході України: причини, хід, наслідки, ваша оцінка цим діям.
25. Вибори Президента України у травні 2015 р. Назвіть результати.

База тестів до диференційованого заліку з курсу «Історія України».

1.	Трипільська культура охоплює період А) 1млн. – до II тисяч років тому Б) X-VI тисяч років тому В) VI-IV тис. до н.е. Г) IV-III тис. до н.е.	
2.	У добу заліза виникають перші державні утворення А) кіммерійців, скіфів, сарматів Б) кіммерійців, готів, сарматів В) скіфів, сарматів, готів Г) скіфів, сарматів, гунів	
3.	Первісна людина на території України з'явилася А) 1млн. років тому Б) 2млн. років тому В) 500 тис. років тому Г) 300 тис. років тому	
4.	неоліт (новий кам'яний вік) датується А) 1 млн. – до II тисяч років тому Б) X-VI тисяч років тому В) VI-IV тис. до н.е. Г) IV-III тис. до н.е.	
5.	Першим етнічним утворенням на території України були А) кіммерійці Б) скіфи В) сармати Г) готи	
6.	Суть норманської теорії: А) східнослов'янські племена були здатні самостійно заснувати державу	

	<p>Б) вирішальну роль у створенні Давньоруської держави відіграли хозари</p> <p>В) вирішальну роль у створенні Давньоруської держави відіграли варяги</p> <p>Г) усі варіанти невірні</p>	
7.	<p>Суть антинорманської, слов'янської теорії:</p> <p>А) східнослов'янські племена були здатні самостійно заснувати державу</p> <p>Б) вирішальну роль у створенні Давньоруської держави відіграли хозари</p> <p>В) вирішальну роль у створенні Давньоруської держави відіграли варяги</p> <p>Г) усі варіанти невірні</p>	
8.	<p>Першу на Русі податкову реформу було здійснено</p> <p>А) Аскольдом</p> <p>Б) Олегом</p> <p>В) Ольгою</p> <p>Г) Святославом</p>	
9.	<p>Час найвищого розвитку і найбільшого піднесення Київської Русі припав на князювання</p> <p>А) Святослава Хороброго</p> <p>Б) Данила Галицького</p> <p>В) Володимира Мономаха</p> <p>Г) Ярослава Мудрого</p>	
10.	<p>Християнство на Русі було прийнято у</p> <p>А) 980</p> <p>Б) 988</p> <p>В) 991</p> <p>Г) 995</p>	
11.	<p>Період феодальної роздробленості</p> <p>А) був унікальним явищем, притаманним лише для Київської Русі</p> <p>Б) був закономірним наслідком еволюції феодальних відносин</p>	

	<p>В) був явищем, притаманним лише для країн Східної Європи</p> <p>Г) усі варіанти невірні</p>	
12.	<p>Галицько-Волинське князівство було утворене у</p> <p>А) 1190</p> <p>Б) 1189</p> <p>В) 1199-1205</p> <p>Г) 1203</p>	
13.	<p>Галицько-Волинське князівство створив</p> <p>А) Роман Мстиславич</p> <p>Б) Данило Галицький</p> <p>В) Ярослав Осмомисл</p> <p>Г) Лев Данилович</p>	
14.	<p>Єдність Галицько-Волинського князівства була відновлена завдяки зусиллям князя</p> <p>А) Романа Мстиславича</p> <p>Б) Юрія II Болеслава</p> <p>В) Ярослава Осмомисла</p> <p>Г) Данила Романовича</p>	
15.	<p>Останнім князем Галицько-Волинської держави був</p> <p>А) Лев Данилович</p> <p>Б) Юрій II Болеслав</p> <p>В) Ярослав Осмомисл</p> <p>Г) Юрій I Львович</p>	
16.	<p>В основу управління новоприєднаними українськими територіями литовськи князі дотримувалися принципу:</p> <p>А) «асиміляція, уніфікація, підпорядкування»</p> <p>Б) «Старого не змінюємо, а нового не впроваджуємо»</p> <p>В) «Старе змінюємо, нове впроваджуємо»</p> <p>Г) «демократичного централізму»</p>	
17.	<p>Кревська унія</p> <p>А) започаткувала об'єднання Литви і Польщі</p> <p>Б) закріпила розподіл українських земель між Литвою і Польщею</p>	

	<p>В) започаткувала об'єднання Литви і Галичини</p> <p>Г) закріпила розподіл українських земель між Польщею і Угорщиною</p>	
18.	<p>Держава Річ Посполита утворилася в наслідок</p> <p>А) Кревської унії</p> <p>Б) Городельської унії</p> <p>В) Люблінської унії</p> <p>Г) Берестейської унії</p>	
19.	<p>У наслідок Берестейської унії</p> <p>А) утворилося уніатська церква (греко-католицька)</p> <p>Б) утворилася нова держава – Річ Посполита</p> <p>В) відбувся розподіл земель Лівобережної України</p> <p>Г) Польща і Литва утворили військовий союз</p>	
20.	<p>Селянство було остаточно закріпачене (1588 р.).</p> <p>А) I Литовським статутом</p> <p>Б) II Литовським статутом</p> <p>В) III Литовським статутом</p> <p>Г) Уставом на волоки</p>	
21.	<p>Запорозька Січ, маючи головні ознаки державності</p> <p>А) була перехідною моделлю між державою і професійною общиною</p> <p>Б) була державою</p> <p>В) була лише професійною общиною, з розвинутою економікою</p> <p>Г) жодний з варіантів неправильний</p>	
22.	<p>Підняв престиж козацького війська, воював проти турків у Хотинській війні, уславився морськими походами, це гетьман</p> <p>А) Самійло Кішка</p> <p>Б) Петро Конашевич-Сагайдачний</p> <p>В) Михайло Дорошенко</p> <p>Г) Тарас Федорович</p>	
23.	<p>Повстання 1638 р. очолили</p> <p>А) Я. Остряниця і Д. Гуня</p> <p>Б) П. Бут і Д. Гуня</p> <p>В) П. Бут і М. Жмайло</p>	

	Г) Д. Гуня і І. Сулима	
24.	Події 1648–1676 рр. сучасні українські дослідники називають А) національно-визвольним повстанням Б) національною революцією, національно-визвольною війною В) «бунтом хлопським», «ребелією козацькою» Г) громадянською, «домовою» війною	
25.	Територія Гетьманщини поділялася на А) полки, сотні, волості Б) воєводства, сотні, волості В) паланки, полки, повіти Г) уділи, сотні, повіти	
26.	За умовами Зборівського договору козацька територія охоплювала А) Київське воєводство Б) Чернігівське та Брацлавське воєводства В) Київське, Чернігівське та Брацлавське воєводства Г) Київське та Брацлавське воєводства	
27.	Гадяцький договір передбачав А) перетворення козацької України на незалежну державу Б) перетворення козацької України на Руське воєводство В) перетворення козацької України на Руське князівство Г) перетворення козацької України на автономію у складі Московської держави	
28.	Битва під Конотопом завершилася А) перемогою над поляками Б) перемогою над турками В) поразкою козацького війська Г) перемогою над росіянами	
29.	Згідно Андрусівського перемир'я вперше А) визнано Поділля володінням Туреччини Б) зафіксовано передачу Запорозької Січі Московії В) на міждержавному рівні зафіксовано розподіл України на Лівобережну	

	Г) на міждержавному рівні окреслено кордони Гетьманської України	
30.	Під час Північної війни на бік шведського короля Карла XII перейшов А) кошовий отаман П. Калнишевський Б) кошовий отаман С. Палій В) кошовий отаман К. Гордієнко Г) кошовий отаман І. Сірко	
31.	І. Мазепа гетьманував у А) 1687–1709 Б) 1687–1710 В) 1690-1711 Г) 1703–1723	
32.	Конституція Пилипа Орлика датується... а) 1709 р. б) 1708 р. в) 1710 р.	
33.	Завданням І Малоросійської колегії було А) розширити права і привілеї Гетьманської України, розширити владу гетьмана Б) обмежити владу гетьмана, включити Гетьманську Україну до системи управління Росії В) покращити систему управління Гетьманською Україною Г) модернізувати систему судочинства у Гетьманській Україні	
34.	Документ 1863 р., який заборонив друкування і викладання українською мовою А) Едикт милості Б) Ємський указ В) Валуєвський циркуляр Г) Малоросійський статут	
35.	Програмний документ Кирило-Мефодіївського братства - це: А) «Книга буття українського народу»; Б) «Катехізіс автономіста»; В) «Кобзар»	

	Г) «Руська правда»	
36.	Скасування кріпосного права у Російській імперії відбулося: А) 1848 Б) 1859 В) 1861 Г) 1864	
37.	У ХІХ ст. умови для розвитку української мови і культури були кращими у А) Правобережній Україні Б) Наддніпрянській Україні В) Підросійській Україні Г) Підавстрійській Україні	
38.	Особливістю національного відродження у Західній Україні було те, що А) його розпочала австрійська влада Б) російська влада сприяла українцям В) австрійська влада сприяла українцям Г) його розпочало українське духовенство	
39.	Засновниками «Руської трійці» були А) М. Шашкевич, І. Вагилевич, Я. Гергелик Б) М. Шашкевич, І. Франко, Я. Головацький В) М. Лубківський, І. Вагилевич, Я. Головацький Г) М. Шашкевич, І. Вагилевич, Я. Головацький	
40.	У Австрійській імперії кріпосне право було ліквідовано у А) 1847 рр. Б) 1848 рр. В) 1853 рр. Г) 1861 рр.	
41.	Найбільш активно українське питання піднімалося у А) I й III державній Думі Б) II й III державній Думі В) I й II державній Думі	

	Г) III й IV державній Думі	
42.	Столипінська аграрна реформа найбільший успіх мала А) на Кубані Б) в Україні В) в Східному Сибіру Г) на Дону	
43.	Легіон Українських Січових Стрільців був сформований у А) липні 1914 р Б) вересні 1914 р. В) жовтні 1914 р. Г) серпні 1914 р.	
44.	Уряд УНР у червні 1917 р. очолив А) С. Петлюра Б) Є. Петрушевич В) Х. Раковський Г) В. Винниченко	
45.	Головною ідеєю I Універсалу Центральної Ради була (був) А) Незалежність УНР Б) компроміс Центральної Ради і Тимчасового уряду В) Автономія України у складі Росії Г) Проголошення УНР	
46.	Головною ідеєю II Універсалу Центральної Ради була (був) А) Незалежність УНР Б) Автономія України у складі Росії В) Компроміс Центральної Ради і Тимчасового уряду Г) Проголошення УНР	
47.	У III Універсалі Центральної Ради УНР проголошувалася як А) незалежна, вільна, суверенна держава Б) автономія у складі Російської республіки, майбутньої «федерацією рівних народів» В) область з національно-культурною автономією у складі Російської республіки	

	Г) автономія у складі Російської більшовицької республіки	
48.	<p>Головною ідеєю IV Універсалу Центральної Ради була (був)</p> <p>А) Незалежність УНР</p> <p>Б) Автономія України у складі Росії</p> <p>В) Компроміс Центральної Ради і Тимчасового уряду</p> <p>Г) Проголошення УНР у складі небільшовицької Росії</p>	
49.	<p>Уряд гетьмана П. Скоропадського складався з</p> <p>А) великих землевласників, військових, консервативних громадських діячів</p> <p>Б) великих землевласників, військових, представників соціалістичних партій</p> <p>В) великих землевласників, військових, соціалістів-федералістів</p> <p>Г) військових, селян-землевласників, дрібної буржуазії</p>	
50.	<p>Найбільших успіхів гетьманський уряд досяг у сфері ...</p> <p>А) фінансів</p> <p>Б) військовій</p> <p>В) аграрній</p> <p>Г) культурній</p>	
51.	<p>Акт злуки Української Народної Республіки і Західноукраїнської Народної Республіки було проголошено:</p> <p>А) 15 червня 1919 р.</p> <p>Б) 20 листопада 1919 р.</p> <p>В) 22 січня 1919 р.</p> <p>Г) 23 лютого 1919 р.</p>	
52.	<p>На початковому етапі Директорію очолив</p> <p>А) В. Винниченко</p> <p>Б) С. Петлюра</p> <p>В) Є. Петрушевич</p> <p>Г) К. Левицький</p>	
53.	<p>Президентом ЗУНР став</p> <p>А) Є. Петрушевич</p> <p>Б) О. Греков</p>	

	<p>В) М. Омелянович-Павленко</p> <p>Г) К. Левицький</p>	
54.	<p>Після поразка національної революції 1917-1921 рр. українські землі опинилися у складі ...</p> <p>А) Польщі, Чехії, Румунії, СРСР</p> <p>Б) Польщі, Чехословаччини, Румунії, СРСР</p> <p>В) Польщі, Чехословаччини, Угорщини, Румунії, СРСР</p> <p>Г) Польщі, Словаччини, Румунії, СРСР</p>	
55.	<p>Основними заходами військового комунізму були</p> <p>А) «білий терор», націоналізація промисловості, карткова система, трудова повинність</p> <p>Б) диктатура компартії, «червоний терор», націоналізація промисловості, продподаток</p> <p>В) диктатура компартії, «червоний терор», націоналізація промисловості, карткова система, продрозкладка</p> <p>Г) «червоний терор», денационалізація промисловості, карткова система</p>	
56.	<p>Основними заходами Нової економічної політики були</p> <p>А) приватна і державна торгівля, часткова приватизація, карткова система</p> <p>Б) державна торгівля, часткова приватизація, трудова повинність, продподаток</p> <p>В) приватна і державна торгівля, часткова приватизація, кооперація, продрозкладка</p> <p>Г) продподаток, приватна і державна торгівля, часткова приватизація, кооперація</p>	
57.	<p>Особливостями проведення НЕПу в Україні були</p> <p>А) почалася раніше, збіглася з голодом, вищим був продподаток</p> <p>Б) почалася пізніше, збіглася з голодом, вищим був продподаток</p> <p>В) почалася пізніше, збіглася з колективізацією, вищим був продподаток</p> <p>Г) почалася пізніше, збіглася з голодом, вищою була продрозкладка</p>	

58.	<p>До суб'єктивних причин першого голоду в Україні відносяться</p> <p>А) заходи «воєнного комунізму», більшовицькі експерименти в економіці, вивіз хліба за кордон</p> <p>Б) засуха, більшовицькі соціально-економічні експерименти, заходи «воєнного комунізму»</p> <p>В) заходи «НЕПу», більшовицькі експерименти в економіці, вивіз хліба за кордон</p> <p>Г) більшовицькі експерименти в економіці, повоєнна розруха, вивіз хліба за кордон</p>	
59.	<p>План Й. Сталіна, щодо створення майбутнього СРСР, передбачав</p> <p>А) федерація рівноправних республік у Союзі РСР.</p> <p>Б) входження республік у Російську федерацію на правах автономій</p> <p>В) об'єднання при збереженні незалежності (воєнний і дипломатичний союз).</p> <p>Г) жодний з варіантів невірний</p>	
60.	<p>Добою «великого терору» в Україні називають період ...</p> <p>А) 1928–1931 рр.</p> <p>Б) 1932–1933 рр.</p> <p>В) 1932–1935 рр.</p> <p>Г) 1937–1938 рр.</p>	
61.	<p>Голодомор в Україні відбувся ...</p> <p>А) 1928–1931 рр.</p> <p>Б) 1932–1933 рр.</p> <p>В) 1932–1935 рр.</p> <p>Г) 1936–1938 рр.</p>	
62.	<p>Особливостями індустріалізації у СРСР були</p> <p>А) фінансування за рахунок сільського господарства; надвисокі темпи індустріалізації; мілітаризація економіки; пріоритет важкої промисловості</p> <p>Б) фінансування за рахунок сільського господарства; помірні темпи індустріалізації; мілітаризація економіки; пріоритет легкої промисловості</p>	

	<p>В) фінансування за рахунок іноземних інвестицій; надвисокі темпи індустріалізації; мілітаризація економіки; пріоритет харчової промисловості</p> <p>Г) фінансування за рахунок сільського господарства; надвисокі темпи індустріалізації; пріоритет важкої промисловості над видобувною галуззю</p>	
63.	<p>Організатором і керівником ОУН протягом 1929-1938 рр. був ...</p> <p>А) Е. Коновалець</p> <p>Б) С. Бандера</p> <p>В) К. Левицький</p> <p>Г) Ю. Пілсудський</p>	
64.	<p>Незалежність Карпатської України була проголошена</p> <p>А) 15 січня 1939 р.</p> <p>Б) 15 липня 1939 р.</p> <p>В) 15 квітня 1939 р.</p> <p>Г) 15 березня 1939 р.</p>	
65.	<p>Незалежну Карпатську Україну очолив</p> <p>А) А. Волошин</p> <p>Б) А. Шептицький</p> <p>В) Й. Сліпий</p> <p>Г) Я. Стецько</p>	
66.	<p>Окупація Закарпаття Угорщиною розпочалася</p> <p>А) 14 січня 1939 р.</p> <p>Б) 14 березня 1939 р.</p> <p>В) 14 липня 1939 р.</p> <p>Г) 14 вересня 1939 р.</p>	
67.	<p>Військова організація Карпатської України мала назву</p> <p>А) Задунайська Січ</p> <p>Б) Буковинська Січ</p> <p>В) Карпатська Січ</p> <p>Г) Поліська Січ</p>	

68.	<p>23 серпня 1939 р. було підписано радянсько-німецький Договір про ненапад (пакт «Молотова - Ріббентропа»)</p> <p>а) 23 серпня 1939 р. б) 1 вересні 1939 р. в) 28 вересня 1939 р. г) 22 червня 1941 р.</p>	
69.	<p>Німці зберігли колгоспи на окупованих територіях з метою</p> <p>А) забезпечити військовополонених продовольством Б) забезпечити більш «ефективну» експлуатацію українського села В) забезпечити місцеве населення роботою Г) забезпечити сателітів продовольством</p>	
70.	<p>Німецький план «бліцкриг» передбачав три головні напрямки наступу:</p> <p>А) західний - на Ленінград, центральний - на Київ, південний - на Москву Б) західний - на Новгород, центральний - на Москву, південний - на Київ В) західний - на Ленінград, центральний - на Сталінград, південний - на Київ Г) північний - на Ленінград, центральний - на Москву, південний - на Київ</p>	
71.	<p>Друга світова війна почалася</p> <p>а) 1 вересні 1939 р. б) 2 вересні 1939 р. в) 3 вересня 1939 р. г) 4 вересні 1939 р.</p>	
72.	<p>Дата остаточної окупації України німецькими військами</p> <p>а) 31 грудня 1941 р. б) 22 липня 1942 р. в) 14 жовтня 1941 р. г) 23 травня 1942 р.</p>	
73.	<p>Німецький план «Ост» передбачав</p>	

	<p>А) виселення українців з України, заселення її територію німцями-колоністами</p> <p>Б) «блискавичну війну», швидкий розгром СРСР за лічені тижні-місяці</p> <p>В) передача українських земель як плати за участь у війні сателітам Рейху</p> <p>Г) перетворення України в рівноправного союзника Рейху</p>	
74.	<p>План «Зеленої папки» передбачав</p> <p>А) виселення українців з України, заселення її територію німцями-колоністами</p> <p>Б) «блискавичну війну», швидкий розгром СРСР за лічені тижні-місяці</p> <p>В) передача українських земель як плати за участь у війні сателітам Рейху</p> <p>Г) перетворення України в аграрну колонію</p>	
75.	<p>Акт відновлення самостійної Української держави був проголошений у Львові...</p> <p>А) 23 червня 1941 р.</p> <p>Б) 30 червня 1941 р.</p> <p>В) 13 липня 1941 р.</p> <p>Г) 20 липня 1941 р.</p>	
76.	<p>Уславленим командиром Української повстанської армії в 1943-1950 рр. був</p> <p>А) Р. Шухевич</p> <p>Б) Т. Боровець</p> <p>В) С. Ковпак</p> <p>Г) А. Мельник</p>	
77.	<p>Українська повстанська армія була створена</p> <p>А) 14 листопада 1943 р.</p> <p>Б) 14 листопада 1942 р.</p> <p>В) 14 жовтня 1942 р.</p> <p>Г) 14 жовтня 1943 р.</p>	

78.	Командирами радянських партизанських загонів і з'єднань були ... А) С. Ковпак, Т. Строкач, Г. Жуков Б) С. Ковпак, Т. Строкач, Т. Боровець, В) А. Мельник, С. Ковпак, О. Федоров Г) С. Ковпак, О. Федоров, Т. Строкач	
79.	Партизанським загonom «Поліська Січ» командував А) Ярослав Стецько-Карбович Б) Роман Шухевич-Чупринка В) Тарас Бульба-Боровець Г) Степан Бандера-Лис	
80.	Другим Сталінградом називають: а) падіння «Східного валу» б) захоплення Нікопольського плацдарму в) Корсунь-Шевченківська битва г) Карпатсько-Ужгородська операція	
81.	В наслідок нічного штурму, місто Запоріжжя було звільнено ... а) 14 вересня 1943 р. б) 14 жовтня 1943 р. в) 16 жовтня 1943 р. г) 14 листопада 1943 р.	
82.	Друга світова війна завершилася А) 8-9 травня 1945 р. Б) 1 вересня 1945 р. В) 10-11 травня 1945 р. Г) 2 вересня 1945 р.	
83.	Хрущовська відлига охоплює... А) 1953-1964 рр. Б) 1945-1953 рр В) 1951-1964 рр. Г) 1956-1965 рр.	
84.	Доба Брежнєвського застою охоплює... А) 1953-1964 рр.	

	<p>Б) 1964-1985 рр</p> <p>В) 1964-1991 рр.</p> <p>Г) 1985-1991 рр.</p>	
85.	<p>Період Перебудови охоплює ...</p> <p>А) 1953-1964 рр.</p> <p>Б) 1964-1985 рр</p> <p>В) 1964-1991 рр.</p> <p>Г) 1985-1991 рр.</p>	
86.	<p>На XX з'їзді КПРС М. Хрущов ...</p> <p>А) доповів про успіхи СРСР у відбудові народного господарства</p> <p>Б) засудив культ особи І.Сталіна</p> <p>В) виступив з критикою політики США</p> <p>Г) проголосив політику «злиття націй»</p>	
87.	<p>Верховна Рада прийняла Декларацію про державний суверенітет України ...</p> <p>А) 1 грудня 1991 р.</p> <p>Б) 13 березня 1990 р.</p> <p>В) 24 серпня 1991 р.</p> <p>Г) 16 липня 1990 р.</p>	
88.	<p>Українська Робітничо-Селянська Спілка ...</p> <p>А) вимагала рівності прав союзних республік СРСР</p> <p>Б) відстоювала права виходу УРСР зі складу СРСР</p> <p>В) виступала за «федералізацію» УРСР</p> <p>Г) вимагала децентралізації СРСР</p>	
89.	<p>Українську Гельсінську групу очолив ...</p> <p>А) В. Стус</p> <p>Б) М. Руденко</p> <p>В) Л. Костенко</p> <p>Г) С. Параджанов</p>	
90.	<p>Доба неосталінізму пов'язана з ім'ям ...</p> <p>А) Б. Єльцина</p> <p>Б) Л. Брежнева</p>	

	<p>В) М. Горбачова</p> <p>Г) М. Хрущова</p>	
91.	<p>6-ою стаття Конституції СРСР 1977 року ...</p> <p>А) закріплено керуючу і спрямовуючу роль національної еліти</p> <p>Б) зруйновано монополію на владу комуністичної партії</p> <p>В) затверджено за комуністичною партією виключне право на владу</p> <p>Г) дозволено створювати націонал-комуністичні партії</p>	
92.	<p>Яка партійно-політична система існувала в УРСР і СРСР після засудження культу особи І. Сталіна</p> <p>А) двопартійна</p> <p>Б) багатопартійна</p> <p>В) однопартійна</p> <p>Г) мультипартійна</p>	
93.	<p>Першим президентом незалежної України став</p> <p>А) Л. Кравчук</p> <p>Б) Л. Кучма</p> <p>В) В. Ющенко</p> <p>Г) П. Порошенко</p>	
94.	<p>Вибух масового невдоволення, народні акції протесту, мітинги, демонстрації в Києві восени і взимку 2004-2005 рр. отримали назву...</p> <p>А) «Революція гідності»</p> <p>Б) «Каштанова революція»</p> <p>В) «Помаранчева революція»</p> <p>Г) «Оксамитова революція»</p>	
95.	<p>Політична реформа 2005</p> <p>А) парламенсько-президентську республіку</p> <p>Б) парламенську республіку</p> <p>В) президентсько-парламенсько республіку</p> <p>Г) президентську республіку</p>	
96.	<p>28 червня 1996 р.– дата ...</p> <p>А) прийняття Закону «Про мови»</p> <p>Б) прийняття «Декларації прав національностей»</p> <p>В) прийняття Конституції України</p>	

	Г) прийняття Закону «Про громадянство»	
97.	<p>Згідно з 1-ою Конституцією незалежної України наша країна проголошена...</p> <p>А) парламенсько-президентською республікою</p> <p>Б) парламенською республікою</p> <p>В) президентською республікою</p> <p>Г) президентсько-парламенською республікою</p>	
98.	<p>Взимку 2014 р. в Києві сталися події, які отримали назву...</p> <p>А) «Революція гідності»</p> <p>Б) «Каштанова революція»</p> <p>В) «Помаранчева революція»</p> <p>Г) «Оксамитова революція»</p>	
99.	<p>На всеукраїнський референдум 1 грудня 1991 р. було винесене питання:</p> <p>А) Чи вважаєте Ви необхідним збереження СРСР як оновленої федерації республік?</p> <p>Б) Чи схвалюєте Ви Угоду про створення Співдружності Незалежних Держав?</p> <p>В) Чи погоджуєтеся Ви із заборною КПРС і націоналізацією її власності?</p> <p>Г) Чи підтверджуєте Ви Акт проголошення незалежності України?</p>	
100.	<p>Верховна Рада України проголосила незалежність України ...</p> <p>А) 1 грудня 1991 р.</p> <p>Б) 13 жовтня 1991 р.</p> <p>В) 24 серпня 1991 р.</p> <p>Г) 8 грудня 1991 р.</p>	

Питання до диференційованого заліку з курсу «Історія України»

1. Найдавніші часи в історії України. Початок людської цивілізації на території України.
2. Предмет і завдання курсу «Історія України».
3. Значення курсу «Історія України» для фахової підготовки та громадянсько-патріотичного виховання.
4. Основні джерела вивчення курсу «Історія України».
5. Періодизація історії первісного суспільства. Первісні поселення. Трипільська культура.
6. Кочові племена на території України.
7. Міста-держави Північного Причорномор'я.
8. Походження та розселення слов'ян.
9. Заняття, суспільний устрій, побут та звичаї східних слов'ян.
10. Концепції походження держави Київська Русь та її назви.
11. Перші київські князі. Утворення держави Київська Русь.
12. Розквіт Київської Русі.
13. Хрещення Русі та його історичне значення.
14. Медицина часів Київської Русі
15. Роздробленість України- Русі, її причини та наслідки.
16. Боротьба з монголо-татарською навалою.
17. Галицько-Волинська держава - спадкоємиця політичних і культурних традицій Київської Русі.
18. Місце Київської Русі в історичній долі українського народу.
19. Українські землі в складі Великого князівства Литовського та Королівства Польського (друга половина XIV – перша половина XVI ст.) .
20. Українські землі у Речі Посполитої (друга половина XVI – перша половина XVII ст.)
21. Братства та їх роль у збереженні національного життя.
22. Причини появи українського козацтва.
23. Внутрішня організація козацтва - прообраз української державності.
24. Заснування Запорізької Січі.
25. Протипольські козацько-селянські війни 30-х років XVII ст.

26. Національно-визвольна війна українського народу (1648 -1657 рр.).
27. Зборівська угода. Формування національної державності.
28. Переяславська рада. Березневі статті та їх оцінка в історіографії.
29. Історична роль Б.Хмельницького.
30. Криза української державності. Руїна.
31. Гетьманщина (поділ України на Правобережну і Лівобережну).
32. Гетьманування І.Мазепи.
33. Ліквідація автономної України, занепад Гетьманщини.
34. Остаточна ліквідація Запорізької Січі і Гетьманщини.
35. Правобережна Україна та Західноукраїнські землі у XVII ст.
36. Україна у складі Російської імперії в першій половині XIX ст: посилення розкладу феодално-кріпосницького ладу.
37. Декабристський рух на Україні. Виступи селян та найманих робітників.
38. Кирило-Мефодіївське братство: виникнення, діяльність та його значення для розвитку українського національного руху.
39. Соціально-економічний та суспільно-політичний розвиток західноукраїнських земель у першій половині XIX ст.
40. Революційні події 1848 - 1849 рр. в Австро-Угорщині та їх наслідки для українського населення імперії.
41. Скасування кріпацтва в Російській імперії. Особливості проведення селянської реформи на Україні.
42. Вплив селянської та буржуазних реформ 60-70-х рр. XIX ст. на розвиток капіталізму в Україні.
43. Розвиток промисловості України на початку XX ст. Промисловий переворот
44. Формування політичних партій в Західній та Східній Україні наприкінці XIX - початку XX ст.
45. Революційна Українська партія (РУП): виникнення та діяльність
46. Революційні події в Україні у 1905 - 1907 рр.
47. Поразка буржуазно-демократичної революції у 1905 – 1907 рр. Політична реакція в Україні.
48. Україна у часи першої світової війни.
49. Лютнева революція в Росії. Українська Центральна Рада та її Універсали.
50. Жовтневий переворот у Петрограді. Утворення УНР.

51. Соціально-економічна, політична і національна програма УНР
52. Війна РСФСР з УНР. Проголошення у Харкові Української Радянської Республіки.
Бій під Крутами.
53. Брестський мир і Центральна Рада.
54. Гетьманський переворот. Зовнішня і внутрішня політика П. Скоропадського.
55. Падіння гетьманського режиму і утворення Директорії.
56. Відновлення Директорією УНР.
57. Акт Соборності України 22 січня 1919 року.
58. Діяльність радянської влади на Україні.
59. Поразка національно-визвольної революції, її причини.
60. Західноукраїнські землі в 1900-1919 рр. Діяльність українських партій, організацій, товариств. Утворення військових формувань.
61. Українські Січові Стрільці, їх бойовий шлях.
62. Розпад Австро-угорської імперії. Утворення ЗУНР.
63. Міжнародне та внутрішнє становище УРСР в період політики воєнного комунізму.
64. Україна в роки нової економічної політики.
65. Вхід України до складу СРСР.
66. Українізація та її напрямки.
67. Великий перелом 1922 р. Формування командно-адміністративної системи.
68. Індустріалізація та її наслідки. Запровадження антинародного колгоспного ладу та його значення.
69. Голодомор 1932-1933 рр.
70. Сталінські репресії в Україні. Поневолення Галичини та Волині польськими, Буковини - румунськими, Закарпаття чехословацькими окупантами.
71. Національно-визвольна боротьба в західноукраїнських землях в 20-30-ті роки ХХ ст.
72. Створення УВО і ОУН.
73. Україна в планах тоталітарних режимів. Пакт Ріббентропа - Молотова.
74. Приєднання західноукраїнських земель до СРСР.
75. Сталінський режим в західноукраїнських землях,
76. Напад фашистської Німеччини на СРСР. Фашистська окупація України.
77. Причини тимчасових невдач Червоної Армії в 1941 р. .
78. Проголошення у Львові Української Самостійної держави 30 червня 1941 року.

79. Гітлерівський терор. Партизанський рух. Створення УПА.
80. Боротьба УПА проти фашистського режиму.
81. Визволення України радянською армією. Боротьба УПА проти сталінського режиму.
82. Внесок українського народу в перемогу над фашизмом. Людські і матеріальні втрати України в ході війни.
83. Міжнародне становище України в перші післявоєнні роки (1945-1954рр.), звершення формування територіальних кордонів.
84. Політичне становище суспільства. Репресії та депортації (1945-1955рр.).
85. Становище народного господарства в 1945-1955 рр. Голод 1946 - 1947 рр. Причини і наслідки.
86. Перші кроки лібералізації суспільно-політичного життя в 1953-1965 рр.
87. Боротьба з культом особи Сталіна та її значення для України.
88. Міжнародне становище України в період Хрущова.
89. Спроби застосування економічних методів господарювання. Реформи Хрущова в промисловості.
90. Проблеми в сільському господарстві. Волонтаризм у сфері сільського господарства (1955 - 1965 рр.).
91. Суспільно-політичне життя республіки 1965 - 1985 рр. Партиїно-державне керівництво УРСР в 1965-1985 рр.
92. Конституція СРСР 1977 року, УРСР - 1978 року.
93. Становище в народному господарстві 1965-1985 рр. Хижацька експлуатація природних багатств України.
94. Зміни в соціальній структурі. Демографічні умови. Життєвий рівень. (1965 - 1985 рр.).
95. Русифікація в Україні (1965 - 1985 рр.).
96. Дисидентський рух в 60-х роках в Україні. Шестидесятники.
97. Радикалізація національного питання в Україні в 70-ті роки. Дисидентський рух.
98. Новий етап національно-визвольного руху. Пробудження громадсько-політичної активності мас (1985 - 1990рр.).
99. Прийняття Декларації про державний суверенітет України.
100. Катастрофа на ЧАЕС та її наслідки.
101. Спроби державного перевороту в СРСР і події в Україні.

102. Прийняття Верховною Радою УРСР Акту незалежності України.
103. Всеукраїнський референдум 1 грудня 1991 року, його історичне значення.
104. Угода про утворення СНД. Зовнішньополітичний курс України. Україна і Кримська автономія.
105. Прийняття Конституції України - основного закону.
106. Всеукраїнський референдум за народною ініціативою 2000 року.
107. Вибори Верховної Ради України 1998, 2002, 2006 рр.
108. Вибори Президента України 2004 р.
109. Три хвили еміграції українців за кордон.
110. Українська діаспора. Наші земляки в діаспорі.

Тематика рефератів курсу «Історія України»

1. Вірування стародавніх східних слов'ян.
2. Соціальна структура суспільства в Київській державі.
3. Культурно-просвітницька діяльність князя Ярослава Мудрого.
4. Церква в Київській державі.
5. Галицько-Волинське князівство.
6. Автономний статус українських земель у складі Великого князівства Литовського у другій половині XIV ст.
7. Воєнне мистецтво запорозьких козаків.
8. Соціальна структура українського суспільства наприкінці XIV – першій половині XVII ст.
9. Козацьке повстання під керівництвом К. Косинського.
10. Козацьке повстання під керівництвом С. Наливайка.
11. Військові сили запорозького козацтва.
12. Адміністративна і судова влада на Запорожжі.
13. Роль церковних братств в обороні українського православ'я.
14. Політичний портрет Б.Хмельницького.
15. Конституція П. Орлика.
16. Запорозьке козацтво періоду Нової Січі.
17. Останній кошовий отаман Запорозької Січі - Петро Калнишевський.
18. Кооперативний рух в Україні (кінець XIX – початок XX ст.).
19. Вплив польського національного руху на розгортання українського національного руху у першій половині XIX ст.
20. Розвиток української національної ідеї масонами, декабристами та кирило-мефодіївцями.
21. Кирило-Мефодіївське братство.
22. Становлення і розвиток традицій парламентаризму на Західній Україні у XIX ст.
23. Павло Чубинський – автор національного гімну «Ще не вмерла Україна!»
24. М. Міхновський та його праця «Самостійна Україна».
25. Створення та бойовий шлях легіону Українських січових стрільців у 1914-1916 рр.
26. Вільне українське козацтво 1917 – початку 1918 рр.

27. Отаманщина 1918–1920 рр.
28. Політичний портрет М. Грушевського.
29. Політичний портрет В. Винниченка.
30. Політичний портрет П. Скоропадського.
31. Політичний портрет Н. Махна.
32. Політика “воєнного комунізму” і українське селянство.
33. Ринкові відносини періоду непу в Україні.
34. Голод 1921–1922 рр. в Україні.
35. Особливості голоду 1921–1922 рр. на Півдні України.
36. Проведення політики українізації у 1920–30-х рр.
37. Розкол в українському православ’ї в 20–30-ті рр. ХХ ст.
38. Національні адміністративно-територіальні одиниці в 1920–1930-х рр.
39. Голодомор 1932–1933 рр. в Україні.
40. Створення Придніпровського промислового комплексу в 1930-х рр.
41. Побудова Дніпрогесу.
42. Радянський партизанський рух на території Запорізької області в роки радянсько-німецької війни.
43. Національний Рух Опору на території Запорізької області в роки радянсько-німецької війни.
44. Створення і бойові операції Української Повстанської армії у 1942 – 1944 рр.
45. Операція «Вісла» та її наслідки.
46. Початок і основні напрямки процесу «десталінізації» в Україні.
47. «Хрущовська відлига» – політика, економіка, культура.
48. Особливості періоду застою в Україні.
49. Особливості дисидентського руху в Україні.
50. Процеси «Перебудови» в Україні.
51. ДКНС у Москві та проголошення Незалежності України.
52. Конституційний процес в Україні в 1991–1996 рр.
53. Характеристика національного складу населення України на сучасному етапі.
54. Політичний портрет Л.Кравчука.
55. Політичний портрет Л.Кучми.
56. Політичний портрет В.Ющенко.
57. Україна: 25 років Незалежності (аналіз досягнень та завдання на майбутнє).

58. «Революція Гідності»: причини, події, наслідки.
59. Герої «Небесної Сотні».
60. Анексія Криму Російською Федерацією весною 2014 р.
61. Україна та європейська інтеграція: завдання, складнощі та перспективи.
62. Антитерористична операція на Сході України: війна чи АТО?
63. Відродження Збройних Сил України у 2014–2016 рр.
64. Петро Олексійович Порошенко – 5-ий Президент України.
65. Боротьба з корупцією в Україні: симуляція чи війна з корупціонерами?

Рекомендована література

Основна

1. Історія України: навч.-метод. посіб. для студ. вищ. мед. навч. закл. (денної форми навчання) / уклад.: П.О. Бідзіля, С.С. Дідик. - Запоріжжя : ЗДМУ, 2016. - 198 с.
2. Історія України : навч.-метод. посіб. для студ. вищ. мед. навч. закл. (заочної форми навчання) / уклад. : П. О. Бідзіля, С. С. Дідик. - Запоріжжя: ЗДМУ, 2016. - 189 с.
3. Історія України : матеріали для самостійної роботи студентам фармацевтичних факультетів (уклад. Бідзіля П.О., викладач Прудка В.П., Дідик С.С. - Запоріжжя: ЗДМУ, 2015.
4. Історія України : підруч. для студ. вищ. мед. навч. закл. II-IV рівнів акредитації / В. А. Качкан [та ін.] ; за ред. В. А. Качкана. - К. : ВСВ Медицина, 2014. - 360 с.
5. Історія України : навч. посіб. / М. В. Лазарович. - 3-тє вид., стер. - К. : Знання, 2014. - 685 с.
6. Історія України : навч. посіб. / З. М. Комаринська. - Л. : Магнолія 2006, 2015. - 451 с.
7. Історія України. Експрес-підготовка : посібник / О.Є. Святокум. - К. : Літера, 2014. - 240 с.
8. Історія України. Комплексне видання : посібник / О. П. Мокрогуз, А. О. Єрмоленко, О. В. Гісем, О. О. Мартинюк. - К. : Літера, 2015. - 224 с.
9. Історія України : підручник / В. Литвин. - 5-те вид., доп. - К. : Наук. думка, 2016. - 829 с.

Додаткова

1. Антонович В. Про козацькі часи на Україні. – К., 1991.
2. Апанович О. Розповіді про запорозьких козаків. – К., 1991.
3. Багалій Д. Нарис Історії України. – К., 1994.
4. Баран В.К. Україна 1950-1960-х рр. Еволюція тоталітарної системи. – К., 1996.
5. Баран В.К. Україна після Сталіна: Нарис історії 1953-1985 рр. – Львів, 1992.
6. Бельбега І.О. Українська еліта. – Харків, 1999.
7. Бідзіля П.О., Бровко В.Г., Дєдков М.В., Іващенко Ю.В., Кладова Г.Л., Ремізніков В.В. та ін. Історія України. Навчальний посібник. – Запоріжжя: Дике Поле, 2002.
8. Білас І. Репресивно-каральна система в Україні, 1917-1953. Кн. 1-2. – К., 1994.

9. Боечко В., Ганжа О., Захарчук Б. Кордони України: Історична ретроспектива та сучасний стан. – К., 1994.
- 10.Брайчевський М. Вступ до історичної науки : навч. посіб. – К., 1995.
- 11.Варан В.К., Козак Д., Тепиловський Р. Походження слов'ян. - К., 1991.
- 12.Василенко С.Д. Європейський процес і Україна. – Одеса, 1996.
- 13.Вегеш М. Карпатська Україна (1938-1939). – Ужгород, 1993.
- 14.Голобуцький В. Запорозьке козацтво. – К., 1994.
- 15.Головченко В. Від «Самостійності України» до Союзу визволення України. – Харків, 1996.

Інформаційні ресурси

1. Аргумент. – Режим доступу : <http://argumentua.com/taxonomy/term/93>
2. Велика історія України. – Режим доступу : <http://exlibris.org.ua/greathistory/index.html>
3. Історія України /Бюро Освітніх і Культурних програм США (ВЕСА) ; Рада Міжнародних досліджень і обмінів IREX. – Режим доступу : <http://history.franko.lviv.ua/>
4. Інститут історії України НАН України : [офіц. сайт]. – Режим доступу : <http://history.org.ua/uk>
5. Україна Incognita : веб-проект щоденної всеукраїнської газети «День». – Режим доступу : <http://incognita.day.kiev.ua/history>
6. Ізборник : Історія України IX-XVIII ст. Першоджерела та інтерпретації. – Режим доступу : <http://izbornyk.org.ua/>
7. Грушевський М. Історія України-Руси // Ізборник. – Режим доступу : <http://litopys.org.ua/hrushrus/iur.htm>
8. Еволюція людини і найдавніших цивілізацій на території України // Історія цивілізації. – Режим доступу : <http://mestectvo.com/istoriya-ukraini/evolucia.html>
9. Історія України. Завдання та правильні відповіді на завдання тесту зовнішнього незалежного оцінювання з історії України 2012 року (перша сесія) // Освіта.ua. – Режим доступу : <http://osvita.ua/test/answers/29701/>
10. Енциклопедія історії України // Інститут історії України НАН України : [офіц. сайт]. – Режим доступу : <http://resource.history.org.ua/cgi-bin/eiu/history.exe?C21COM=F&I21DBN=EIU&P21DBN=EIU>

11. Меморіальний музей тоталітарних режимів "Територія Терору" : [офіц. сайт]. – Режим доступу : <http://territoryterror.org.ua/uk/history/1953-1964/>
12. Україна – НАТО : [офіц. сайт]. – Режим доступу : <http://ukraine-nato.mfa.gov.ua/ua>
13. Інститут історії України НАН України : [офіц. сайт]. – Режим доступу : <http://history.org.ua/uk>
14. Історія України : Електронна бібліотека з історії України та всесвітньої історії. – Режим доступу : <http://www.history.vn.ua/>
15. Українська правда, Історична правда. – Режим доступу : <http://www.istpravda.com.ua>
16. Енциклопедія Історії України. – Режим доступу : <http://www.litopys.com.ua/>
17. УІНП : офіційний веб-сайт. – Режим доступу : <http://www.memory.gov.ua/>
18. UAHistory : Історія України. Факти з Історії України. – Режим доступу : <http://www.uahistory.kiev.ua/>
19. Підсумки Року Реформації // 500 років Реформації R500 : офіційний веб-сайт. – Режим доступу : <https://r500.ua/reformatsiya-v-ukrayini/>
20. Плохій С. Брама Європи. Історія України від скіфських воєн до незалежності. – 2016. – Режим доступу : <https://www.e-reading.club/book.php?book=1051189>
21. Україна : забута історія. – Режим доступу: https://www.youtube.com/playlist?list=PLYoYHCD2_BYRqq45vA0LMJYkIcPPIRNa5

Словник персоналій

Апостол Данило (14.12.1654 р. – 8.1.1734 р., Полтавська обл.) – миргородський полковник (1638 р. –1727 р.), гетьман Лівобережної України (1727–34 рр.). У кінці 17 ст. брав участь у багатьох походах проти турецько-татарських загарбників. Під час Північної війни 1700–1721 рр. приєднався до старшини, яка з Іваном Мазепою перейшла на сторону шведського короля Карла XII. Але незабаром знову перейшов на російську сторону. Після відновлення гетьманства був обраний гетьманом Лівобережної України. Апостол немало зробив для впорядкування козацької адміністрації. Намагався переозброїти козацьке військо.

Аскольд і Дір – київські князі (друга половина IX ст.), які, за деякими писемними відомостями, були нащадками Кия, за літописною версією – дружинниками Рюрика. Близько 860 р. очолили руську військову дружину під час першого походу на Константинополь. За літописом, А. і Д. в 882 р. були вбиті у Києві за наказом князя Олега.

Балабан Гедеон (прибл. 1530–1607) – львівський єпископ (з 1565 р.). Спочатку був прихильником унії з Римом, а потім її гострим супротивником. Виступав проти упровадження григоріанського календаря. Допоміг Львівському братству відновити друкарню І. Федорова (1585). Був засновником греко-слов'янської школи.

Бандера Степан Андрійович (1909–1959) – голова проводу Організації українських націоналістів (ОУН). У 1927 р. закінчив Стрийську українську гімназію, був членом молодіжних організацій «Пласт», «Сокіл», Української військової організації (УВО). З 1931 р. – заступник, потім керівник крайової ексекутиви (керівництво) ОУН і крайовий комендант УВО. За організацію вбивства міністра внутрішніх справ Польщі Перацького 1934 р. арештований і засуджений до смертної страти (пізніше замінено на довічне ув'язнення). Був звільнений з в'язниці у вересні 1939 р. На конференції в Кракові (1940) заснував революційну фракцію ОУН – ОУН(р). У квітні 1941 р. обраний головою проводу ОУН, а 30.06.41 р. – членом уряду проголошеної у Львові Незалежної Самостійної Української Держави. В 05.07.1941 р. арештований і депортований до Німеччини. Перебував у концтаборі до кінця 1944 року. В повоєнний час очолював створений у Мюнхені провід закордонних частин ОУН. Убитий у 1959 році підсланим агентом КДБ СРСР.

Барабаш Яків Федорович (?–1658) – кошовий отаман Запорізької Січі. За підтримки І. Донця, З. Довгала, І. Безпалого, І. Іскри і ін. представників середньої козацької старшини виступав за приєднання України до Росії.

Батий (Бату; 1208–1255) – монгольський хан, онук Чингізхана. В 1237–1241 рр. очолив походи монголо-татарського війська до Східної Європи. 1239 р. зруйнував Переяслав і Чернігів, 1240 - Київ. Засновник і хан (1243–1255) Золотої Орди.

Богун Іван (?–4(17).2.1664) вінницький полковник, військовий діяч. Брав участь у всіх битвах Визвольної війни 1648–54. Послідовно виступав за незалежну українську державу. В Берестецькій битві 1651, будучи наказним гетьманом, допоміг значній частині козаків вирватися з оточення. В 1654 відмовився присягати російському царю. В 1654–55 керував обороною Умані. У 1659 р. Після переходу І.Виговського на сторону Польщі підняв проти нього повстання.

Борецький Іов (Іван, Матвей) (?–1631) – український церковний, політичний і культурний діяч. Народився на Львівщині. Вчився у Львівській братській школі. Працював учителем, потім ректором Львівської братської школи. 1615 р. брав участь в організації Київської братської школи. З 1620 р. і до кінця життя – київський православний митрополит.

Борис і Гліб (кінець X ст. – 1015) – молодші сини Великого князя київського Володимира Святославича. За легендою, убиті прихильниками свого старшого брата Святополка, який зайняв престол після смерті Володимира. Православна церква канонізувала Бориса і Гліба.

Брюховецький Іван (? – 5(18).6.1668), Полтавська обл. – кошовий отаман Запорізької Січі (1662), гетьман Лівобережної України (1663–68), обраний за підтримки рядового козацтва на Чорній раді 1663 р. Підписав Московські статті (1665), що обмежують українську автономію, за що дістав чин боярина. Під впливом обурення Андрусівським перемир'ям 1667 р. підняв повстання проти царя. Вів переговори з турецьким султаном про передачу України під протекторат Туреччини. Був убитий козаками.

Бут Павло Міхнович (?–1638) – гетьман нерестрових козаків, керівник повстання 1637 р. проти Польщі. Незабаром після програної Кумейківської битви потрапив до рук коронного гетьмана М. Потоцького і був страчений,

Вагилевич Іван Миколайович (1811 – 1866) – український поет, філолог, етнограф, громадський діяч. Закінчив Львівську духовну семінарію. Один з

організаторів «Руської трійці». В альманаху «Русалка Дністровая» опублікував поезії «Мадей» і «Жулин і Калина» (1837), пройняті визвольними мотивами. Автор «Заміток про російську літературу» (1848).

Вернадський Володимир Іванович (1863–1945) – основоположник геохімії, біогеохімії, радіогеології, перший президент АН України (1918–1921). Ідеї В. лягли в основу нових напрямів у геології, мінералогії, гідрогеології.

Винниченко Володимир Кирилович (1880–1951) – український письменник, політичний діяч. Навчався в Київському університеті. За нелегальну політичну діяльність був виключений з ун-ту і арештований. У 1907–1914 рр. – в еміграції. З 1907 р. – член ЦК Української соціал-демократичної робочої партії. В. – один з організаторів Центральної Ради, заступник голови Центральної Ради, голова Генерального секретаріату і генеральний секретар внутрішніх справ (1917–1918). З серпня 1918 р. – голова «Українського національного союзу». Організатор антигетьманського повстання. В листопаді 1918 – лютому 1919 рр. – голова Директорії. В 1919 р. емігрував. В 1920 р. після повернення до України В. був прийнятий в КП(б)У, до складу ЦК і призначений членом ВУЦВК, заступником голови Раднаркому і наркомом закордонних справ республіки. Проте незабаром він вийшов з партії і уряду. Присвятив себе літературній діяльності. В еміграції написав соціально-психологічні драми «Закон», «Великий секрет», «Пророк», «Над» і ін. 1920 р. У Відні опубліковано тритомну книжку В. «Відродження нації», в якій розповідається про надзвичайно складні і суперечливі політичні події в Україні у 1917–1919 рр. Під час другої світової війни був в'язнем концтабору на території Франції. В повоєнні роки займався живописом.

Вишневецький Дмитро (Байда; ? – 1563) – князь, український магнат. У 1550-х рр. черкаський і канівський староста; для захисту від турецько-татарських набігів побудував на о. Хортиця замок. Цей замок став першою Запорізькою Січчю – майбутньою столицею запорізького козацтва. Брав участь у походах московських військ на Кримське ханство. 1563 р. боровся за трон Молдови. Був узятий в полон турками і страчений.

Володимир Мономах (1053–1125, Київ) – великий князь Київський з 1113. Внук Ярослава Мудрого. Відновив велиокнязівську владу на більшій частині староруських земель. Ініціатор Любецького з'їзду 1097. Виступив проти князівської міжусобиці. Добув славу боротьбою проти половців (1103, 1111). Автор визначної пам'ятки

староруської літератури «Повчання Володимира Мономаха» (1117), в якому закликав до об'єднання всіх руських земель. Правлінням В.М. закінчився в історії Київської Русі час відносної єдності держави.

Володимир Святославич (? – 1015, Київ) – великий князь київський з 980. Син Святослава Ігоревича. Завершив об'єднання всіх східнослов'янських земель у складі Київської Русі. Ввів християнство на Русі (прибл. 988–989), будував християнські храми і монастирі, заснував школи і бібліотеки. За князювання В. Київська Русь досягла найбільшої могутності. Це була централізована християнська держава зі сталим місцем в європейській політиці. Після смерті православна церква канонізувала В.С.

Виговський Іван (с. Гоголіве, Київ. губ. – 26.3.1664, під Корсунем) – гетьман України (1657–59). Походив зі знатної сім'ї. Отримав освіту в Київській колегії. Перебував на службі в польській армії. В битві при Жовтих Водах 1648. В. виступив на боці поляків, був поранений і потрапив у татарський полон. Його викупив Б.Хмельницький і з часом зробив генеральним писарем. Після смерті Б.Хмельницького В. був заступником З.Хмельницького (а фактично узурпував владу). На Корсунській раді 1657 був обраний гетьманом. Придушив повстання Барабаша 1657–58. В. прагнув, орієнтуючись на Швецію і Польщу, добитися незалежності України від Росії. Гетманщина повинна була увійти до Речі Посполитої як Велике князівство Російське зі своєю адміністрацією і військом. У 1659 р. у Конотопській битві козацько військо на чолі з В. при підтримці союзників-татар розбило московське військо. 8.6.1659. Проти В. спалахнуло повстання на чолі з І.Богуном, І.Іскрою, І.Сірком. В. у 1659 р. утік до Польщі.

Уряд Речі Посполитої надав В. титул сенатора, високі посади Київського воєводи і Панського старости. Але в березні 1664 за звинуваченням гетьмана П.Тетері в участі в козацькому повстанні за вироком польського польового суду В. був розстріляний.

Ганна (Агнеса) Ярославна (народилася між 1024 і 1032 рр. – померла після 1075 р.) – дочка Ярослава Мудрого, королева Франції з 1049 р. 4.8.1049 р. вийшла заміж в м. Реймсі за французького короля Генріха II, який шукав підтримку в Ярослава у боротьбі проти Священної Римської імперії. Після смерті чоловіка (1060) А.Я. була регентшею під час правління свого малолітнього сина Пилипа I. Скульптурне зображення А.Я. збереглося на порталі церкви св. Вінцента в р. Сіна Ліс (Франція).

Головацький Яків Федорович (1814–1888) – поет, етнограф, історик, фольклорист і педагог. З 1849 р. – професор, у 1864–1866 рр. – ректор Львівського університету. Разом М. Шашкевичем та І. Вагилевичем був членом прогресивного літературного гуртка «Руська трійця», що видав альманах «Русалка Дністровая» (1837). Найважливішою працею є збірка «Народні пісні Галицької і Угорської Русі» (1878).

Гонта Іван (? – 1768) – один з керівників Коліївщини. Будучи сотником уманської надвірної міліції польського магната Потоцького, перейшов на сторону М. Залізняка. Після взяття Умані був обраний полковником уманським.

Гордієнко Кость (? – 1733) – кошовий отаман Запорізької Січі. Підтримував І. Мазепу. До 1728 р. очолював Олешківську Січ, сподвижник П. Орлика.

Грушевський Михайло Сергійович (1866 – 1934) – історик, літературознавець, письменник, публіцист. Закінчив 1890 р. Київський університет. З 1897 р. – голова Наукового товариства імені Шевченка, яке очолював до 1914 р. У 1898 – 1907 рр. – редактор «Записок Наукового товариства імені Шевченка», член редакції журналу «Літературно-науковий вісник». Засновник і голова Українського наукового товариства (1907). З березня 1917 р. – голова Української Центральної Ради. При Гетьманщині був у підпіллі. В 1919 р. емігрував. (Прага, Берлін, Відень, Женева, Париж). В 1924 р. повернувся до України. З 1929 р. – академік АН СРСР. Помер при дуже загадкових обставинах у Кисловодську(РРФСР). Похований у Києві, на Байковому кладовищі.

Гуня Дмитро (XVII ст.) – козацький гетьман у 1638 р. Після поразки повстання П.Павлюка під Кумейками (1637) вдалим маневром зберіг козацький загін від розгрому. Влітку, коли Я.Острянин з частиною козаків пішов на Слобожанщину, був обраний гетьманом, продовжив боротьбу проти польської шляхти. Очолював козаків у Жовнінській битві.

Данило (Романович) Галицький (1201–1264) – князь волинський і галицький. Після смерті батька, князя Романа Мстиславовича, в 1205 разом з матір'ю перебував при угорському дворі. Об'єднав Волинь (1229), оволодів Галичем (1238) і Києвом (1239). Після перемоги 1246 над коаліцією Угорщини і Польщі Г. поширює владу на Галичину. Підтримував контакти з папою римським Інокентієм IV. Погодився на унію і прийняв від папи королівську корону. Запровадив європейське самоврядування в містах. Засновник Львова. Діяльність Д.Г. відображена в Галицько-волинському літописі.

Довбуш Олекса Васильович (1700-1745) – лідер карпатських опришків (народних месників). Родом з Печеніжина (тепер Івано-Франківської обл.). Із загоном 40–50 осіб, спираючись на підтримку селян, діяв на Прикарпатті. Загин Д. протистояв урядовим військам. З ім'ям Д. пов'язано багато визначних пам'яток у Карпатах. Постаць Д. відображена у народній творчості, надбаннях українських письменників.

Довженко Олександр Петрович (1894–1956) – кінорежисер, письменник, сценарист, художник. Один із засновників української кінематографії. Закінчив 1914 р. Глухівський вчительський інститут, навчався в Києві в Академії мистецтв. Працював на Одеській кінофабриці (1926-1928), на Київській студії художніх фільмів (1929-1941), на «Мосфільмі» (з 1946 р.). На Міжнародному кінофестивалі в Брюсселі (1958) фільм Д. «Земля» визнано одним із дванадцяти кращих фільмів усіх часів і народів. Написав автобіографічну повість «Зачарована Десна» (1957), п'єси «Нащадки запорожців», «На зламі століть», «Життя в цвіту». Ім'ям Д. названа Київська кіностудія художніх фільмів (1957).

Дорошенко Михайло (?–1628) – козацький полковник, гетьман реєстрових козаків у 1625. Брав участь у поході Петра Сагайдачного на Москву Уклав із польським командуванням Куруківську угоду (1625). За наказом уряду Речі Посполитої Д. здійснив похід на Запорізьку Січ, намагаючись захопити її. Напад був відбитий. Розділив реєстрове козацьке військо на 6 полків: Білоцерківський, Канівський, Київський, Корсунський, Переяславський і Черкаський. Намагався розширити козацький реєстр. Д. очолив козацький похід проти кримських татар. Загинув під Бахчисараєм.

Дорошенко Петро (1627 – 6/19/11.1698) – гетьман Правобережної України (1665-76). Походив із козацько-старшинського роду. Брав участь у визвольній війні 1648–54. Після смерті Богдана Хмельницького Д. підтримував Івана Виговського, беручи участь у придушенні повстання Гармаша і Барабаша (1657 – 58). У 1659 Д. був позбавлений полковництва, але Юрій Хмельницький незабаром визнав його полковником Чигирини. В 1665 після знищення Василя Дрозденка став гетьманом Правобережної України, яку за Слободищенським трактатом (1660) було приєднано до Польщі. Д. звернувся до царського уряду, пропонуючи возз'єднати Правобережну Україну. Після відмови Москви 1669 Д. підписав угоду про перехід України під владу Туреччини. Під час російсько-турецької війни за звільнення Правобережжя від Туреччини 1676 р. Д. капітулює перед військом гетьмана Івана Самойловича і зрікається булави на його

користь. На вимогу російського уряду переїхав до Москви. В 1679–82 – воєвода у Вятці.

Залізняк Максим (XVIII ст.) – запорізький козак, один з керівників Коліївщини. Навесні 1768 р. зібрав у Холодному Яру загін, який захопив міста Жаботин, Смілу, Богуслав, Корсунь, Лебедин, Лисянку, Звенигородку, а згодом разом з надвірними козаками магната Потоцького на чолі з І.Гонтою повстанці оволоділи Уманню. Царський уряд, наляканий розмахом і антифеодальною спрямованістю повстання, надав військову допомогу Польщі для його розгрому 08.07.1768 р. З. був зрадницьки схоплений, покараний киями і засланий на довічну каторгу.

Ігор (?–945) – великий князь київський (912–945). Приєднав до своєї держави східнослов'янські племена, що відділилися від держави на початку його князювання. Уклав мир з печенігами. В 941 здійснив невдалий похід на Константинополь. 944 уклав договір з Візантією. Був убитий під час повстання древлян.

Іларіон (XI ст.) – церковний письменник, перший митрополит російського походження. В 1051 р. собор російських єпископів поставив І. першим українським митрополитом. Автор «Слова про закон і благодать», у якому він виступає поборником політичної і культурної самостійності Київської Русі.

Калнишевський Петро Іванович (прибл. 1691 – 1803) – останній кошовий отаман Запорізької (Нової) Січі. Вперше вибраний кошовим отаманом в 1762 р., проте незабаром був усунений з посади. В 1765 р., всупереч волі Катерини II, обрано кошовим. Брав участь в російсько-турецькій війні. Був заарештований і ув'язнений у Соловецькому монастирі. Звільнений в 1801 році.

Кармалюк (Кармелюк) Устим Якимович (1787–1835) – лідер селянського антикріпосницького руху. Народився на Вінниччині в сім'ї кріпака. Очолив селянський повстанський рух, що в 1814–1828 рр. охопив декілька повітів Подільської губернії. В 1830–1835 рр. повстання розповсюдилося на Київщину і Бессарабію. В ньому брали участь близько 20 тис. селян. Загони К. нападали на поміщицькі маєтки. Чотири рази К. засуджували до каторжних робіт в Сибіру, але кожного разу йому вдавалося втекти, вбитий із засідки.

Катеріна II Велика (рос. Екатерина II Великая), ім'я при народженні: Софія Августа Фредеріка Ангальт-Цербст-Дорнбург, (нім. Sophie Auguste Friederike von Anhalt-Zerbst-Dornburg) (*21 квітня (2 травня) 1729, Штетін, Пруссія — †6 (17) листопада 1796, Царське Село, тепер Санкт-Петербург) — російська імператриця

(1762–1796) дому Романових. Дружина імператора Петра III, мати імператора Павла I. Період правління Катерини II у російській та європейській історіографії став «золотою добою» російського абсолютизму. Її царювання отримало назву «просвіченого абсолютизму». Продовжила політику Петра I по знищенню козацької автономії. Остаточо ліквідувала гетьманство (1764 р.) і знищила Запорізьку Січ (1775 р.).

Кравчук Леонід Макарович (нар. 10 січня 1934, село Великий Житин Рівненського району Рівненської області) – перший Президент України. Незалежної України (1991–1994), Голова Верховної Ради України у 1990–1991 роках, Герой України (2001). У 1988-1990 рр. завідувач ідеологічного відділу, секретар ЦК КПУ, а в 1990 р. – другий секретар ЦК КПУ. У 1990-1991 рр. – член Політбюро ЦК КПУ. Вийшов зі складу КПРС після провалу спроби державного перевороту в серпні 1991 р. 1 грудня 1991 р. Народний депутат України у 1990–1991 та 1994–2006 роках. У квітні 2006 р. Л. Кравчук відійшов від політики і зайнявся суспільно-політичною діяльністю.

Ковпак Сидір Артемович (1887–1967) – один з організаторів партизанського руху в Україні. Учасник Першої і Другої світових воєн. У роки громадянської війни очолив у с. Котельва партизанський загін, який боровся проти австро-німецьких окупантів і денікінців, воював на Східному фронті. В роки війни з Нацистськими загарбниками партизанське з'єднання під командуванням К. провело 5 рейдів по тилах ворога. Автор книги спогадів «Від Путивля до Карпат».

Конашевич-Сагайдачний Петро Кононович (?–1622) – гетьман реєстрового козацтва. В 1601 р. прибув на Запорізьку Січ. На чолі з ним козаки здійснили кілька успішних походів проти турків і Кримського ханства (1607, 1608, 1614, 1615, 1616). Намагаючись закріпити положення козацтва, певний час проводив компромісну політику щодо уряду Речі Посполитої. 1620 р. вступив в Київське братство з усім козацьким військом, сприяв відновленню ієрархії української православної церкви. Захищаючи православну віру, козаки в той же час виступали захисниками своєї національної самостійності. К.-С. займався меценатством. Своє майно К.-С. заповідав Київському і Львівському братствам.

Коновалець Євген (1891 – 1938) – полковник Української Галицької армії (УГА), голова проводу ОУН (1929–1938). Представляв студентство в ЦК Української національно-демократич-юї партії. В 1917 р. – один з організаторів куреня, полку, дивізії, корпусу січових стрільців. Улітку 1921 р. керував Українською військовою

організацією (УВО) у Львові. 3 грудня 1922 р. – в міграції, ініціатор створення українських організацій соборного характеру у Франції, Німеччині, Австрії.

Костомаров Микола Іванович (1817–1885) – історик, письменник, публіцист. Закінчив Харківський ун-т, викладав у Київському ун-ті. Один із засновників Кирило-Мефодіївського братства (1846), автор його програмних документів. У 1859 – 1862 рр. – професор Петербурзького ун-ту. Автор праць з української історії («Богдан Хмельницький», «Руїна», «Мазепа і мазепинці», «Гетьманство Виговського» і ін.), автор дослідження «Російська історія в життєписах її найважливіших діячів», а також драм («Сава Чалий», «Переяславська ніч»), поезій. Займався українською етнографією.

Котляревський Іван Петрович (1769–1838) – письменник, громадський діяч. Народився і працював у Полтаві. В 1818– 1821 рр. – директор Полтавського театру. Підтримував зв'язки з декабристськими колами. Його поема «Енеїда» (1798) стала першим в українській літературі твором, написаним народною мовою, якою закладалися основи сучасної літературної мови. П'єси «Наталка Полтавка» і «Москаль-чарівник» (1819) започаткували нову українську драматургію і увійшли до репертуару національного театру.

Кучма Леонід Данилович (9 серпня 1938, Чайкине, Чернігівська область) – український політик, прем'єр-міністр України з 13 жовтня 1992 по 21 вересня 1993, лауреат Ленінської премії й Державної премії України, академік Інженерної академії України, другий президент України (19 липня 1994 – 23 січня 2005). У виборчій кампанії 1994 р. його підтримувала Росія. З іменем Л. Кучми пов'язані «касетний скандал» та вбивство неугодного владі журналіста Георгія Гонгадзе. Ці події послужили початком акції «Україна без Кучми», організованої опозицією. Діяльність Л. Кучми як президента носила неоднозначний характер. З одного боку, за його перебування на цій посаді в країні зберігалася внутрішня стабільність. Організована злочинність, що виникла в кінці 80-х рр., була вже до 1995-1996 рр. узята під контроль правоохоронними органами. Л. Кучма розпочав проведення низки реформ, зокрема ввів нову національну валюту (гривню) і зробив великий внесок у справу ухвалення нової Конституції країни. З іншого боку, його реформи не були доведені до логічного завершення. Л. Кучма не проводив чіткої політичної лінії, лавіруючи між різними політичними силами, прагнучи підтримувати всі політичні сили однаково слабкими. Після переобрання Л. Кучма у 1999 р. на посаді президента, він зосередився на збереженні поточного становища в країні.

Лисенко Микола Віталійович (1842–1912) – композитор, основоположник української класичної музики, етнограф. Закінчив 1865 р. Київський ун-т; у 1867–1869 рр. навчався в Лейпцизькій консерваторії, в 1874–1876 – у М. Римського-Корсакова в Петербурзькій консерваторії. В 1904 р. відкрив у Києві музично-драматичну школу. Автор опер «Різдвяна ніч», «Тарас Бульба», «Енеїда», «Наталка Полтавка», опер для дітей – «Коза-дереза», «Пан Коцький», «Зима і Весна», оперетта «Чорноморці». Своїми інструментальними творами Л. поклав початок інструментальним жанрам української музики. Написав дослідження, присвячені народній музиці.

Лобода Григорій (? –1596) – запорізький гетьман у 90-х роках XVI ст. Належав до заможного реєстрового козацтва. Брав участь у походах проти Туреччини, в селянсько-козацькому повстанні 1594–1596 рр., очолюваному С. Наливайком, проти шляхетського панування. В 1596 р. Л. вступив у таємні переговори з коронним гетьманом С.Жолкевським. Звинувативши Л. в зраді, повстанці убили його.

Мазепа Іван (1639 (1644) с. Мазепинці біля Білої Церкви – 22.11.1709, Бендери) Гетьман Лівобережної України (1687– 1708). Походив із сім'ї шляхтичів. Навчався в Києво-Могилянській колегії і єзуїтській колегії в Полоцьку (за даними деяких джерел, у Варшаві). В юнацькі роки служив при дворі польського короля Яна Казимира. За кордоном (Німеччина, Італія, Франція, Нідерланди) вивчав артилерійську справу. 1663 повернувся до України, щоб допомогти хворому батькові. 1669 після зіткнення з польським магнатом перейшов на службу до гетьмана Петра Дорошенка. Був командиром гетьманської гвардії, генеральним осавулом. 1674 перейшов на сторону лівобережного гетьмана Івана Самойловича, був генеральним осавулом. Брав участь у Чигиринських походах 1677–78. 1687 став гетьманом і уклав з Росією Коломацькі статті. Гетьман М. був найбільшим землевласником козацької України. У гетьмана було близько 0,5 млн. селян-кріпаків. Побудував чимало церков і монастирів. 28.3.1708 р. був укладений договір між Мазепою і Карлом XII – про зобов'язання шведського короля не укладати з Росією мирної угоди, поки не буде звільнено з-під рос. влади Україну і Запоріжжя. Але військові дії 1708–09 на території України закінчилися поразкою союзників. Полтавська битва 1709 і капітуляція шведської армії вирішили долю України. Гетьман Мазепа з Карлом XII емігрували до Туреччини.

Махно Нестор Іванович (1889–1934) – керівник селянського збройного руху на півдні України в 1917–1921 рр. Воював практично з усіма урядами і режимами,

відстоюючи інтереси селян. Кілька разів загони, очолювані Махном, приєднувалися до Червоної Армії. З 1921 р. – в еміграції в Румунії, Польщі, Франції. Помер у Парижі.

Мірошник Андрій (12.12.1890 – 1.11.1964) – український військовий і політичний діяч, полковник Армії УНР, один з лідерів Організації Українських Націоналістів. У 1922 став співзасновником Української Військової Організації, а згодом її крайовим комендантом. У квітні 1924 р. М. був зарештований польською поліцією і засуджений. Після звільнення продовжував займатися суспільно-політичною діяльністю. В 1934 – член Сеньйорату УВО і голова Сенату ОУН. Після загибелі Е. Коновальця 11.10.1938 став головою Проводу Українських Націоналістів. На початку 1940 після розколу ОУН очолив одну з фракцій організації. З 26.02.1944 був ув'язнений в концтаборі Заксенхаузен. Після звільнення в 1945 жив в Німеччині і Люксембурзі. В 1947 на Третьому Великому Зборі Українських Націоналістів обраний довічним головою Проводу. Повоєнний період свого життя присвятив боротьбі за консолідацію емігрантських сил. У 1957 висунув ідею створення світового конгресу українців і союзу українців, реалізовану в 1967 із створенням Світового Конгресу Вільних Українців.

Міхновський Микола (1873–1924) – політичний і громадський діяч. Закінчив юридичний ф-т Київського ун-ту. Промова Міхновського на Шевченківському святі 1900 р. у Полтаві і Харкові, надрукована у Львові під назвою «Самостійна Україна», стала програмою Револьюційної української партії (РУП) у перший період її діяльності. В 1917 р. – член Центральної Ради і Генерального військового комітету, один з ініціаторів організації українського війська. Ідеолог державної самостійності України.

Многогрішний Дем'ян (17 – поч. 18 ст.) – гетьман Лівобережної України 1669–72. Походить із селянської сім'ї. Учасник визвольної війни 1648-54. Чернігівський полковник 1663–68. Виступав проти Андрусівського перемир'я 1667. Уклав із царським урядом Глухівські статті 1669 про політичне і правове положення Лівобережної України у складі Російської держави. Був прихильником сильної гетьманської влади. В 1672–88 був засланий царським урядом до Іркутська за зв'язки з Петром Дорошенком і зловживання владою. Після звільнення служив в армії, а в 1696 постригся в ченці.

Могила Петро Симеонович (1596–1647) – церковний діяч, архімандрит Печерськ. лаври (1632–47), митрополит Київський і Галицький. Виступав проти унії православної і католицької церков, але був одним з авторів проекту українсько-

білоруського патріархату, об'єднаного з Римом, що не здійснився через опір з боку Польщі, Козацтва і Рима. Добився визнання польським урядом української православної церкви і передачі їй деяких монастирів і церков. У 1631 відкрив у Печерськ. лаврі школу, яку 1632 було з'єднано з Київською братською школою (Києво-могилянська колегія). В культурно-просвітницькій діяльності сполучав відданість ідеалам і традиціям православного Сходу з розумінням історичного і культурного надбання католицького Заходу. Підготував проект «Православного сповідання віри», працював над новим виданням Біблії і збірки «Життя святих».

Муравйов-Апостол Сергій Іванович (28.9.(9.10)1876 – 13(25).7.1826) – один із керівників декабристського руху в Україні. В чині прапорщика почав службу в армії. Один із засновників «Союзу Порятунку» (1816), член «Союзу Благоденствування» (1818). У 1823 разом з М. Бестужевим-Рюмінім очолював Васильківську управу Південного Товариства. Підтримував програму «Руської Правди», складену П. Пестелем, був прихильником повалення самодержавства шляхом військової революції і встановлення в Росії республіканського ладу. 29.1.1825 (10.1.1826) підполковник М.-А. очолив повстання Чернігівського полку В співавторстві з М. Бестужевим-Рюмінім склав революційну прокламацію «Православний катехізіс». Після бою біля с. Ковалівка Васильківського повіту Київської губернії важко поранений М.-А. був заарештований. За вироком царського суду разом з іншими керівниками руху повішений 13(25).7.1826 в Петропавлівській фортеці.

Наливайко Северин (1560–1597) – керівник селянсько-козацького повстання 1594–1596 рр. в Україні і в Білорусії проти гніту польських, литовських, українських, білоруських феодалів. Родом з м. Гусятин (тепер Тернопільської обл.). Брав участь у походах проти татар і турків, якийсь час служив сотником надвірної міліції українського магната Острозького. Восени в 1594 р. очолив повстання козацької бідноти, селян і міщан на Правобережній Україні. Об'єднавши повстанське військо із запорожцями, Н. у квітні 1596 р. під Білою Церквою розгромив польський загін князя Ружинського. Повстанці обрали Н. гетьманом. У червні 1596 р. Н. був виданий частиною козацької старшини С. Жолкевському. Після жорстоких тортур його було страчено у Варшаві 1597 р.

Нестор (? – 1113) – староруський літописець і письменник, чернець Києво-печерського монастиря. В «Читанні про житіє... Бориса і Гліба» (80-і роки XI ст.) закликав князів до єдності. Автор церковно-історичного твору «Житіє Феодосія,

ігумена печерськ» (прибл. 1091). На думку багатьох дослідників, був автором «Повісті минулих літ».

Олег (? – 912 (за Лаврентіївським літописом), 922 (за Новгород. першим літописом) – староруський князь, якому за літописами Рюрик, умираючи, передав в 879 опіку над своїм неповнолітнім сином Ігорем і князювання в Новгороді. Мав велику дружину. Оволодів Смоленськом і Любечем (882), убив київ. князів Аскольда і Діра (882), пізніше підкорив древлян, сіверян, радимичів. Після вдалого походу на Константинополь 911 р. уклав з Візантією вигідний для Русі договір.

Ольга (прибл. 890-969) – княгиня київська (945–957), мати Святослава Ігоревича. Після вбивства древлянами її чоловіка князя Ігоря в 945 р. О. правила Київською державою під час неповноліття Святослава Ігоревича. Укріпила торгівельні і політичні відносини з Візантією, встановила порядок збору данини і її розміри. В 955 (або 957) прийняла християнство. Канонізована православною церквою.

Ольгерд (Альгирдас) Гедимінович (б.1296–1377) – князь Литовський, син Гедиміна. Правив разом із своїм молодшим братом Кейстутом. Прагнув розширити володіння Великого князівства Литовського за рахунок земель південно-західної і західної Русі. Вів боротьбу проти Золотої Орди, Московського князівства, Польщі і Тевтонського ордена. В 1355–56 відвоював у татар Чернігово-Сіверську землю. В 1362 на березі р. Сині Води розбив монголо-татарське військо і приєднав до Литви Київщину, Поділля і Переяславщину. За правління О. руська мова стала офіційною мовою Великого князівства Литовського.

Орлик Пилип (1672–1742, Ясси) – гетьман України в еміграції (1710–24). Походить із знатної сім'ї. Закінчив Києво-Могилянську колегію. Володів багатьма мовами. В 1698 – генеральний писар Київської митрополії. З 1700 працював у Генеральній військовій канцелярії, з 1706 – генеральний писар і найближчий помічник Івана Мазепи. Після розгрому війська Карла XII і І.Мазепи в Полтавській битві 1709 О. був вимушений залишити Україну. Після смерті І.Мазепи в Бендерах обраний козацькою радою гетьманом України. Визнаний шведським королем і турецьким султаном. Керував політикою уряду в еміграції, маючи на меті звільнення України з-під влади російського царя. Намагався організувати власні збройні сили і підняти Запоріжжя на інтервенцію проти Росії. В 1711–14 керував зброєю боротьбою проти Росії на Правобережній Україні. Цей похід, незважаючи на перші успіхи, закінчився невдало через зраду Туреччини і Криму. О. шукав підтримки в Швеції, Польщі, Англії

і ін. Але через несприятливу для України міжнародну кон'юнктуру всі заходи О. не мали успіху Відомий як письменник і поет («Щоденник» 1720–32).

Острянин Яків (Остряниця; ? –1641) – один з керівників селянсько-козацького повстання 1638 р. У 1633 р. був полковником реєстрових козаків. Брав участь у війні з московським військом (1634) на Сіверщині. Після поразки П. Павлюка під Кумейками весною в 1638 р. обраний нереєстровими козаками гетьманом, підняв нове антипольське повстання. Зазнав поразки і відступив з частинами козаків на Слобідську Україну, де поселився біля Чугуєва. Загинув під час козацького безладдя.

Палій Семен Пилипович (справжнє прізвище – Гурко; ? – 1710) – білоцерківський (Фастів) полковник. За наказом польського короля відроджував козацтво на Правобережній Україні у кін 17 – поч. 18 ст. Керівник повстання проти польських загарбників на Правобережній Україні в 1702–1704 рр. Брав участь у Полтавській битві 1709 р. на боці військ Петра I.

Параджанов Сергій Йосипович (1924–1990) видатний вірменський і український кінорежисер, народний артист УРСР. Міжнародне визнання прийшло до П. після екранізації в 1964 повісті М. Коцюбинського «Тіні забутих предків». Цей фільм був удостоєний 16 призів на багатьох міжнародних кінофестивалях, зазнавши переслідування і намагаючись уникнути арешту, був змушений виїхати до Вірменії. В 1971 повернувся до Києва. 17.3.1973 був арештований і за сфабрикованими звинуваченнями засуджений на тривалий термін. Звільнений у 1977 році. У зв'язку із забороною жити в Україні поселився в Тбілісі. Його фільми: «Колір граната», «Легенда про Сурамську фортецю», «Ашик-Керіб» отримали міжнародне визнання.

Пестель Павло Іванович (1793–1826). Очолив декабристський рух в Україні. Склав програму Південного товариства під назвою «Руська правда», яка передбачала усунення монархії, кріпацтва і встановлення республіканського ладу. Разом з тим послідовно виступав проти федерації народів Російської імперії, за унітарну державу. Був страчений разом з іншими керівниками декабристів у Петропавлівській фортеці.

Петро I. (Петро́ Олексі́йович Рома́нов; рос. Пётр Алексе́евич Романов; *30 травня (9 червня) 1672, Москва, Московія —†28 січня (8 лютого) 1725, Санкт-Петербург, Російська імперія) — останній цар Великої, Малої і Білої Русі (1682–1725 роки), з 1721 — перший імператор Всеросійський. Відколи до Московської держави долучили численні землі (фактично на початку його правління його владі корилися тільки землі Московії, землі козацьких військ — Запорізького, Донського, Яїцького, Уральського

та інших йому не корилися) та перемоги у Північній війні заснував Російську імперію. Провів у державі численні реформи. Зробив чимало для знищення автономії України. За його правління вперше було заборонено обирати козацького гетьмана (1722).

Петлюра Симон Васильович (1879–1926) – один з лідерів Революційної української партії (РУП), яку в 1905 р. було перейменовано на Українську соціал-демократичну робочу партію (УСДРП). Секретар (міністр) Генерального Секретаріату військових справ Центральної Ради (1917), у квітні-грудні 1918 р. – голова Київського губернського земства і Всеукраїнського союзу земств, один з організаторів Директорії і головний отаман військ УНР, з лютого 1919 р. – голова уряду України – Директорії. 1920 р. емігрував до Польщі, в 1924 – до Парижа.

Полуботок Павло (прибл. 1660 – 29.XII.1723, Петербург) – чернігівський полковник 1706-22, наказний гетьман Лівобережної України 1722–23. П. очолив старшинську верхівку, яка добивалася відновлення гетьманства і ліквідації Малоросійської колегії. За це П. був ув'язнений до Петропавлівської фортеці, де і помер.

Порошенко Петро Олексійович (26 вересня 1965, Болград, Одеська область, Українська РСР, СРСР) – український державний і політичний діяч, п'ятий (з 7 червня 2014) Президент України, бізнесмен. Обирався народним депутатом України III, IV, V та VII скликань, працював міністром економічного розвитку та торгівлі України, міністром закордонних справ України (9 жовтня 2009 – 11 березня 2010), членом Ради Національного банку України (2007–2014). Підприємець, власник кондитерської корпорації «Рошен», кількох автомобільних і автобусних заводів, «П'ятого каналу» та інших активів. Видання «Forbes» оцінює статок Петра Порошенка у 1,2 млрд доларів, ставлячи його на восьме місце у списку найбагатших людей України. Лауреат Державної премії України у галузі науки і техніки, заслужений економіст України. Кандидат юридичних наук.

Прокопович Феофан (світські імена: Єлеазар, Єлисей; 1681 –1736) – учений, письменник, громадський і церковний діяч. 1698 р. закінчив Києво-могилянську колегію. Навчався у польських школах і Римському колегіумі. В 1710–1716 рр. – ректор Києво-Могилянської академії, професор поетики, риторики, філософії. З 1716 р. за викликом Петра I виїхав до Петербургу, виступив реформатором російського і українського вірша.

Пушкар Мартин (Пушкаренко; ? – 1(11).6.1658) – полабський полковник (1648–58). До 1648 р. запорізький козак. На початку національно-визвольної війни українського народу під проводом Б.Хмельницького 1648–57 приєднався до української армії, брав участь у багатьох битвах. Належав до тієї частини козацької старшини, яка, виходячи з особистих інтересів, виступала за військово-політичний союз із Московською державою. Після смерті Б.Хмельницького вороже поставився до державницької політики гетьмана І.Виговського. В кін. 1657 спільно з кошовим Я.Барабашем очолив зброєний виступ проти гетьманської влади. В червні 1658 бунтівників було розгромлено урядовими військами в бою під Полтавою, в якому загинув і сам Пушкар.

Раковський Християн Георгійович (1873–1941) – український радянський державний діяч. Голова Раднаркому України (1919–1923). Прихильник створення Комінтерну, дипломат. Відстоював ідею реальної автономії України. З кінця 20-х років перебував в опозиції до Сталіна. В 1937 р. заарештований у справі так званого антирадянського правотроцькістського блоку і засуджений на 20 років заслання. За вироком 1941 р. був визнаний винним у антирадянській агітації і розстріляний.

Розумовський Кирило (16(29)3.1728, х.Лемеші, тепер село Чернігівської обл. – 2(15).1.1803, Батурин, тепер пгт. Чернігівської обл. – останній гетьман Лівобережної України (1750–64), генерал-фельдмаршал, граф. Обраний гетьманом на Глухівській раді. В 1746–98 – президент Петербурзької АН. При ньому було відновлено автономію Гетьманщини і поширені права гетьмана на Київ і Запоріжжя. Намагався перебудувати Гетманщину на зразок держави європейського типу в дусі освіченого абсолютизму, гетьманську спадкову монархію з конституційними формами правління. Провів судову реформу в Україні (1760–63). З примусу Катерини II, яка обмежувала економічні і політичні права України, в 1764 р. зрікся булави. Провівши декілька років за кордоном, з середини 70-х рр. поселився в Батурині.

Роман Мстиславович (?–1205) – галицько-волинський князь з 1199р., державний і військовий діяч. Син волинського князя Мстислава Ізяславича. Отримав від батька новгородське і волинське князівства. Після смерті Володимира, останнього галицького князя з династії Ростиславичів, створив Галицько-Волинське князівство, об'єднавши Галицьке князівство з Володимиром-Волинським. Розбивши половців, укріпив межі князівства, князівську владу. Загинув, потрапивши в польську засідку.

Самойлович Іван (?з. Ходорків Житомир, обл. – 1690, р. Тобольськ Тюменської обл.) – гетьман Лівобережної України (1672–87), чернігівський полковник (1668–69), генеральний суддя (1669–72). В 1674 на раді в Переяславі був проголошений гетьманом Правобережжя, але фактично став ним в 1676 після зречення Петра Дорошенка. Очолив козацькі полки у війні з Туреччиною і Кримським ханством (1677–78). Був прихильником сильної гетьманської влади монархічного типу. Старшинська опозиція, користуючись невдачею у Кримському поході 1687 р., звинуватила С. в таємних відносинах з кримським ханом і за рішенням Коломацької ради позбавила його гетьманства. Російський суд заслав С. до Сибіру за зловживання владою.

Сірко Іван Дмитрович (між 1605 і 1610 – 1680) – кошовий отаман Запорізької Січі. Учасник визвольної війни 1648–1667 рр. Підтримував П.Дорошенка. Брав участь у боротьбі проти турецько-татарської агресії в другій половині XVII ст. Очолив чотири походи проти Кримського ханства і турецьких фортець Очаків і Ісламкермен, брав участь в Чигиринських походах 1677 і 1678 рр.

Сковорода Григорій Савич (1722–1794) – філософ, поет, просвітитель-гуманіст. Навчався в Києві. Викладав у Переяславському і Харківському колегіумах. Останні 25 років життя мандрував Україною, пропагуючи свої філософські погляди. Значення людського буття бачив у самопізнанні. Засуджував кріпацтво, всілякі спроби розпалювання ворожнечі між народами. Щастя людини бачив у праці, яка відповідає її природним нахилам. Головний педагогічний принцип С. – розвиток природних здібностей людини. Автор багатьох філософських праць, віршів, байок, пісень.

Скоронадський Іван (1646, р. Умань Черкас, обл. – (14).7.1722, р. Глухів Сум. обл.) – гетьман Лівобережної України (1708–22). Батуринський сотник, генеральний осавул, стародубський полковник (1706–08). Відомий як великий землевласник. Обраний гетьманом на старшин. раді в м. Глухові. В Полтавській битві 1709 очолив лівобережне козацьке військо. Всіляко обороняв права української держави. 16.5.1722 р. царським маніфестом було створено Малоросійську колегію, якій підкорялися адміністративні і судові органи Лівобережної України.

Сомко Яким Семенович (? – 1663) – наказний гетьман Лівобережної України (1660–1663). У 1662 р. старшинська рада в Козельці вибрала Сомка гетьманом всієї України. Здійснював політику відповідно пунктів «Березневої статті» 1654 р., тому царський уряд підтримав на Чорній Раді в Ніжині (1663) не Сомка, а Брюховецького. Потрапивши до рук новообраного гетьмана, Сомко і його прихильники були страчені.

Сталін (Джугашвілі) Йосип Вісаріонович (9(21).12.1879 – 5.3.1953) – радянський державний і політичний діяч. Один з організаторів жовтневої революції в 1917. У першому більшовицькому уряді – Раді народних комісарів – був призначений на посаду наркома у справах національностей. У 1922 р. була утворена посада генерального секретаря ЦК РКП(б), передана Сталіну за пропозицією В. Леніна. Після відходу Леніна за станом здоров'я від політичної діяльності в Кремлі розгорнулася тривала боротьба за владу, в якій переміг Сталін. До України Сталін (як і Ленін) ставився з підвищеною увагою, оскільки вона за людськими ресурсами і економічним потенціалом перевищувала інші неросійські республіки, разом узяті. Український сепаратизм у будь-якій формі, включаючи націонал-комунізм, загрожував режиму. С. несе безпосередню відповідальність за голодомор 1932–33 рр., за винищення десятків тисяч української інтелігенції, жакливі репресії 1930-х рр. Розуміння важливості українського чинника змусило С. під час війни погодитися на введення деяких атрибутів української державності (республіканських військового міністерства і міністерства закордонних справ, підвищення її статусу на міжнародній арені – надання Української РСР статусу члена – засновника ООН). Об'єднання більшості українських етнічних земель у складі Української РСР підвищення статусу України на міжнародній арені.

Століпін Петро Аркадійович (2(14).4.1862 – 5(18).9.1911) – російський державний діяч, реформатор. Активний захисник самодержавства. В 1906 р. у квітні призначений міністром внутрішніх справ, а в липні 1906 – головою Ради Міністрів. У червні 1907 уряд на чолі із С. розпустив II Державну Думу. В січні 1910 р. уряд С. заборонив створення національних (у тому числі і українських) товариств, підготував і провів аграрну реформу, яка повинна була вирішити земельне питання в Російській імперії. Велика частина реформаторських заходів С. не була завершена. Діяльність С. викликала незадоволення ультраправих, які в 1911 р. вимагали його відставки. У вересні 1911 С. був убитий в Київському оперному театрі есером Д. Багровим.

Сулима Іван Михайлович (?–1635) – гетьман нереєстрових запорізьких козаків. Брав участь у козацьких походах проти турків і кримських татар. У 1635 р. очолив повстання козаків, захопив і зруйнував фортецю Кодак. Зраджений реєстровими козаками, С. був переданий польській владі і разом з іншими керівниками повстання страчений.

Теліза Олена Іванівна (1907–1942) – поетеса, публіцист і політичний діяч. З 1939 р. жила в Кракові. Очолила художнє товариство «Заграва», працювала у сфері освіти. Була членом Організації українських націоналістів. Після нападу Німеччини на СРСР видавала в Києві журнал «Литаври». Очолила новоутворену спілку письменників, виступала з доповідями, палко викривала політику Гітлера щодо України. Розстріляна фашистами. Перша збірка Т. («Душити на стороні») опублікована в 1946 р.

Тетеря Павло (? – прибіл. 1670, Адріанополь) – гетьман Правобереж, України (1663–65). З 1653 р. – переяславський полковник. 1654 р. у складі українського посольства, підписав у Москві «Березневі етапі». Після смерті Богдана Хмельницького підтримував Івана Виговського, потім Юрія Хмельницького. Брав участь у підписанні Галицького договору (1658), Слободищинського трактату (1660). Після відмови Ю.Хмельницького від гетьманства (1663) Т. оголосив себе гетьманом Правобережної України. В 1665 військо повстанців під проводом Василя Дрозденка під Брацлавом розбило Т. Він був вимушений зректися гетьманських клейнодів, виїхав до Польщі, де прийняв католицизм. Не отримавши підтримки польського уряду, Т. перейшов на сторону Туреччини, виїхав до Молдови, а звідти – в Адріанополь.

Ульянов Володимир Ілліч (Ленін; 22.4.1870 – 21.1.1924) – російський революціонер, засновник і ідеолог більшовизму і міжнародного комунізму. 24–25.10 (7–8.11) 1917 більшовицька партія на чолі з Леніном захопила владу в Петербурзі. З перших днів встановлення радвлади і до самої смерті – глава більшовицького уряду, Ради Народних Комісарів (Раднаркому). У 1922 виступив ініціатором створення СРСР. В Україні Л. ніколи не був, проте українське національне питання так чи інакше цікавило Леніна протягом усієї політичної діяльності. Дотримувався думки, що «при єдиних діях пролетарів великоросів і українських вільна Україна можлива, без такої єдності про неї не може бути і мови» (Повне зібр. тв., т. 24., з. 125). Вважав питання контролю над Україною, її хлібом і донбасівським вугіллям питанням життя і смерті російської більшовицької революції. З цих міркувань санкціонував 3.12.1917 «Маніфест до українського народу» з ультимативними вимогами до Української (Центральної) Ради. Ленін, відмовившись від ідеї «автономізації» незалежних республік, висунув план створення єдиної союзної держави на федеральних принципах.

Федоров Іван (Іван Федорович Москвітін; (?–1583) – засновник книгодрукування в Росії і в Україні. Працював у Львові, в Острозі. Видав перші в Україні друкарські

книги «Апостол» і «Буквар» (обидва – в Львові, 1574). В Острозі 1581 р. видав Острожську Біблію. Помер у Львові.

Феодосій Печерський (1030–1074) – староруський церковний діяч, один з перших ігуменів Києво-Печерського монастиря. Автор церковного статуту. В посланнях, проповідях, молитвах проповідував основи християнської моралі.

Франко Іван Якович (1856–1916) – письменник, поет, учений, публіцист, громадський діяч. Продовжує традиції Т. Шевченка в творчості і громадській діяльності. За пропаганду ідей вітчизняної революційної демократії зазнав переслідувань і арештів. Автор збірок творів політичної («З вершин і низин», «Іван Вишенський», «Мойсей»), філософської і інтимної («Зів'яле листя», «Мій Измарагд», «З днів печалі») лірики. Драматичні твори: «Сон Святослава», «Вчитель», «Кам'яна душа» і ін. І.Франкові належать праці з історії і теорії літератури, історико-публіцистичні твори про життя робітників і селян Східної Галичини і тому подібне, а також наукові праці з економічної теорії і аграрного питання.

Ханенко Михайло (прибл. 1620–1680) – гетьман Правобережної України (1669–74). Брав участь у національно-визвольній війні під проводом Б.Хмельницького (1648–57). З 1656 – полковник Уманського полку. Належав до тієї частини козацької старшини, яка виступала проти складених гетьманом Ю.Хмельницьким Переяславських статей (1659). Підтримував П. Суховія в його боротьбі проти гетьмана П. Дорошенка. У вересні 1670 р. разом із запорожцями, уклавши з польськими представниками договір в Острозі, перейшов під протекторат Польщі. На Переяславській раді 19.3.1674 р. зрікся влади і присягнув на вірність Москві. Отримав від московського царя маєток в Лівобережній Україні.

Хмельницький Богдан (Зиновій; прибл. 1595, Чигирин, тепер місто Черкаської області – 6.VІІІ.1657, там же, похований в с.Суботове Черкаської обл.) – гетьман Війська Запорізького з 1648 р., державний діяч, полководець, засновник козацько-гетьманської держави. Походить із сім'ї дрібного шляхтича. Освіту отримав у єзуїтській колегії в Львові. Вільно володів латинською, польською, турецькою і татарською мовами. Служив у війську реєстрових козаків, брав участь у походах проти турків. В 1637 був військовим писарем; 1638–46 – сотником. В кінці 1647 р., переслідуваний польським урядом, з невеликим загоном козаків утік на Запорізьку Січ, де був обраний гетьманом. Х. почав підготовку до повстання проти польського панування в Україні. Починаючи війну з Польщею, Х. заручився союзом з Туреччиною

і Кримом, які надали йому політичну і військову допомогу. Під керівництвом Х. армія отримала перемоги під Жовтими водами (1648), Корсунській битві (1648), Пілявецькій битві (1648), Зборівській битві (1649), битві під Батогом (1652), Триумфальній в'їзд Х. до Києва і зустріч його як «світлого владоможця і князя Русі» свідчили про початок нової козацько-гетьманської держави. Х. створив українське військо, яке було першокласною збройною силою в тодішній Європі і основою, на якій будувалася нова українська держава. Х. був видатним дипломатом. Найбільшим досягненням Х. було формування козацько-гетьманської держави – Війська Запорізького (1648-1782).

Хмельницький Юрій (прибл. 1641, з. Суботів Черкаської обл. – 1685, м. Кам'янець-Подільський Хмельницької обл.) – гетьман України (1659–63, 1677–81), молодший син Богдана Хмельницького. Був обраний гетьманом після смерті батька, але під тиском Івана Виговського відмовився від гетьманства на його користь і поїхав навчатися до Київської колегії. Після втечі Виговського до Польщі 1659 р. козацька рада в Переяславі знову обрала Х. гетьманом. Російський уряд примусив Х. укласти Переяславські статті (1659), які обмежили суверенні права України, давали право Росії призначати своїх воєвод і розміщувати свої застави, окрім Києва, ще в 5 містах України. Після розгрому російського війська під Чудновом Х. уклав з Річчю Посполитою Слободищенський трактат (1660), згідно з яким передав Лівобережну Україну під владу Польщі. Але частина лівобережних полків виступила проти зв'язків із Польщею. 1663 Х. відмовився від гетьманства і постригся в ченці під ім'ям Гедеона. З 1677 по 1681 призначений Османською імперією «Сарматським князем Малоросійської України». Страчений турецькою владою.

Хрущов Микита Сергійович (1894–1971) – державний і партійний діяч. У 1938–1949 рр. (з перервами) – Перший секретар ЦК КП(б)У, В 1944–1947 рр. очолював уряд України. Енергійно займався питаннями розвитку економіки України, зокрема вугільної промисловості. Причетний до проведення репресій проти діячів науки і культури. В той же час складав опозицію Л.М. Кагановичу в його боротьбі з «українським буржуазним націоналізмом». У 1953–1964 рр. – Перший секретар ЦК КПРС, одночасно в 1959–1964 рр. – Голова Ради Міністрів СРСР. Розпочав процес десталінізації у СРСР. Усунений з усіх посад у жовтні 1964 р.

Чингісхан (Темуджін, Темучин; прибл. 1155–1227) – засновник і великий хан Монгольської держави (з 1206 р.). Підкорив народи Сибіру, Північний Китай. У 1221 р. військо Ч. дійшло до Криму, в 1223 р. завдало поразки руським князям і половцям

на р. Калці. Походи Ч. супроводжувалися спустошенням, загибеллю цілих народів, призвели до встановлення монголо-татарського ярма в завойованих країнах.

Шаула Матвій (? –1596) – запорізький гетьман, один із керівників повстання Наливайка 1594–1596 рр. На чолі загону брав участь у поході на Правобережну Україну. В 1596 р. обраний повстанцями гетьманом. Під час Солоницького бою 1596 р. важко поранений Ш. був виданий зрадниками польському уряду і незабаром страчений у Варшаві.

Шашкевич Маркіян Семенович (1811–1843) – український письменник, культурно-громадський діяч. Засновник нової української літератури в Західній Україні. Закінчив у 1838 р. Львівську духовну семінарію, був слухачем Львівського ун-ту. Очолив літературний гурток прогресивної молоді «Руська трійця». За його ініціативою вийшов альманах «Русалка Дністрова» (1837).

Шварно Данилович (прибл. 1230–1269) – син князя Данила Галицького. Після його смерті володів Галицьким і Холмським князівствами. З 1263 р. правив у Великому князівстві Литовському. Був прихильником об'єднання сил Галицько-Волинського князівства і Литви для боротьби проти Польщі.

Шевченко Тарас Григорович (1814–1861) - видатний український поет, художник, мислитель. Народився в сім'ї селянина – кріпака. У 1832 р. Ш. навчався у художника В. Ширяєва в Петербурзі, в 1838 р. викуплений з кріпацтва і прийнятий до Петербурзької Академії мистецтв, де став учнем К.Брюллова. В 1845 р. отримав звання художника. Повернувся до України. Працював у Київській Тимчасовій комісії з розгляду давніх актів. У 1846 р. вступив до Кирило-Мефодіївського товариства, очолив його ліве крило. Після розгрому Товариства в 1847 р. Ш. було заарештовано. За вірші, в яких поет закликав до повстання і повалення самодержавства, його було заслано в солдати до віддаленого корпусу Оренбурга. В 1857 р. звільнено з заслання. Помер Ш. в своїй майстерні в Петербурзі. В травні 1861 р. прах його перевезено до України, до Канева, поховано на Чернечій (тепер Тарасовій) горі.

Шелест Петро Юхимович (1908–1996) – український партійний і радянський діяч. З лютого 1957 – перший секретар Київського обкому КП України. З 1954 – член ЦК КП України. У 1962 в серпні обраний секретарем ЦК КП України. З липня 1963 – перший секретар ЦК КП України. В 1966 уведений до складу Політбюро ЦК КПРС. В 1966–72 – член Політбюро ЦК КП України. 10.5.1972 звільнений з посади першого секретаря ЦК КП України «у зв'язку з переходом на іншу роботу» – заступника Голови

Ради Міністрів СРСР. Книга Ш. «Україна наша радянська» (1970) була піддана гострій партійній критиці за «ідеологічні помилки», зокрема, за «ідеалізацію» минулого України і відстоювання самотності УРСР. Вона була вилучена з продажу і бібліотек. У квітні 1973 Ш. був виведений зі складу Політбюро ЦК КПРС «за станом здоров'я» і відправлений на пенсію.

Шумський Олександр Якович (1890–1946) – ідеолог українського національного відродження. В 1924–1927 рр. – нарком освіти України, багато уваги приділяв питанням українізації. Виступав за вихід української освіти, науки і культури на європейський рівень. У 1927 р. був відкликаний з України. В 1933 р. звинувачений в участі в «Українській військовій організації» і контрреволюційній діяльності і засуджений до 10 років позбавлення волі.

Роман Йосипович Шухевич (псевдо: «Білий», «Дзвін», «Роман Лозовський», «Степан», «Чернець», «Чух», «Тур», «Тарас Чупринка») (*30 червня 1907, м. Львів[1] — † 5 березня 1950, с. Білогорща, нині у складі м. Львова) — український політичний і державний діяч, військовик. Член галицького крайового проводу Організації українських націоналістів. Командир українців українського військового підрозділу «Нахтігаль» в складі іноземних легіонів Вермахту (1941–1942). Генерал-хорунжий, головнокомандувач Української повстанської армії, голова Секретаріату Української головної визвольної ради (1943–1950). Романові Шухевичу посмертно присвоєно звання Герой України з удостоєнням ордена Держави.

Юрій II (Болеслав Тройденович; при бл. 1306–1340) – останній галицько-волинський князь. Син мазовецького князя і дочки Юрія Львовича. Протидіючи литовській експансії, підтримував союзницькі відносини з Тевтонським орденом, мав дипломатичні зв'язки з Московським князівством. Для зміцнення князеві влади спирався на городян. Отруєний змовниками боярами.

Юрій Львович (1250 – після 1308) – галицько-волинський князь. Онук Данила Романовича (Галицького). Об'єднав під своєю владою землі Галицько-Волинського князівства. Домігся згоди константинопольського патріарха на утворення окремої Галицької митрополії.

Ющенко Віктор Андрійович (23 лютого 1954, Хоружівка, Недригайлівський район, Сумська область) – український політик, голова партії «Наша Україна» (2005–2013), засновник та Голова Ради Інституту Президента Віктора Ющенка «Стратегічні ініціативи». Третій Президент України (2005–2010), голова Національного банку

України (1993–2000), прем'єр-міністр України (1999–2001), лідер Помаранчевої революції. На посаді прем'єр-міністра, реалізував урядову програму «Реформи заради добробуту», завдяки якій кабінету Міністрів удалося досягти позитивної динаміки в економіці: вперше за роки незалежності Україна отримала приріст ВВП, вдалося серйозно змінити механізм розрахунків і платежів у центральний і місцеві бюджети, відмовитися від бартеру та запозичень, покращити ситуацію на енергоринку, істотно збільшити надходження до держбюджету, ліквідувати бюджетну заборгованість по зарплатні, пенсіях і стипендіях. Але з часом почали посилюватися розбіжності між В. Ющенком і Л. Кучмою. У квітні 2001 р. В. Ющенко був відправлений у відставку. У березні 2002 р. виборчий блок В. Ющенко «Наша Україна» отримав чверть голосів виборців і сформував найбільшу фракцію у Верховній Раді. У 2004 р. – В. Ющенко висунутий кандидатом від опозиційних сил на пост Президента України. Після рішення Центральної виборчої комісії України від 20 січня 2005 р. офіційно оголошений третім Президентом України. У зовнішній політиці В. Ющенко віддавав перевагу зближенню з ЄС та США, а також європейській і євроатлантичній інтеграції.

Яворницький (Еварницький) Дмитро Іванович (1855–1940) – український історик, археолог, етнограф, фольклорист і письменник. З 1902 р. завідував Музеєм старожитностей Катеринославської губернії (тепер Дніпропетровський історичний музей імені академіка Д.І. Яворницького). В 1920–1933 рр. працював в Ін-ті народної освіти – завідував кафедрою українознавства (Катеринослав). З 1927 р. – керівник постійних археологічних спостережень і археологічних розкопок на території Дніпрогесу. Більшість праць Я. присвячені історії Запорізької Січі. Головна з них – «Історія запорізьких козаків». Автор археографічного видання «Джерела з історії запорізьких козаків». Зібрав 75 тис. експонатів колекції матеріальних визначних пам'яток Південної України. Як письменник Я. розвивав традиції української класичної літератури.

Ягайло (1348 – 1.6.1434) – великий князь Литовський (1377–92) і польський король з (1386–1434). Син Ольгерда Гедиміновича. Засновник династії Ягеллонів. Після смерті батька отримав великокнязівський престол і став разом зі своїм дядьком Кейстутом правителем Литви. Між співправителями спалахнула боротьба, що закінчилася загибеллю Кейстута (1382). Проти Я. почав боротьбу в союзі з хрестоносцями Вітовт Кейстutowич, що змусило Я. шукати союзу з Польщею. Уклав Кревську унію 1385 р., що передбачала інкорпорацію його держави до складу

Польської Корони і християнізувала всіх жителів Литви. В 1386 Я. одружувався з польською королевою Ядвігою (4.3.1386) і під ім'ям Владислава II коронувався в Кракові на польський престол. У 1387 Я. захопив і приєднав до Польщі галицькі землі. В Грюнвальдській битві 1410р. Я. і Вітовт очолювали з'єднане польсько-литовсько-українсько-московсько-білоруське військо, розбили війська Тевтонського ордена.

Янукович Віктор Фёдорович (нар. 9 липня 1950, Єнакієве, Сталінська область, Українська РСР) – колишній український державний діяч, політик, 4-й Президент України (з 25 лютого 2010 до 22 лютого 2014). 22 лютого 2014 року визнаний Верховною Радою України таким, що у неконституційний спосіб самоусунувся від здійснення конституційних повноважень, та є таким, що не виконує свої обов'язки. З 12 січня 2015 року – фігурант розшуку Інтерпол. У лютому 2014 р. Я. оголошено в розшук в рамках кримінальної справи за масові вбивства мирних громадян. За президентства Я. корупція в українській державі набула небачених розмірів. Президент і його оточення багатіло, у той час як більшість населення України мешкало за межею бідності. Загалом колишній президент Віктор Янукович вкрав у держави понад 100 мільярдів доларів.

Ярослав Мудрий (прибл. 978 - 20.1.(2.11) 1054, Вишгород, похований у Софіївському соборі в Києві) – великий князь київський з 1019, державний діяч Київської Русі, син Володимира Святославича. Вів боротьбу проти свого брата Мстислава, прагнучи об'єднати всі руські землі. Але 1026 під Києвом між ними був укладений союз. В 1036 після смерті Мстислава Я.М. став єдиним правителем Київ, держави (окрім Полоцька). Поріднився з багатьма європейськими дворами. Я.М. створив збірку давнього руського права «Правда Ярослава» («Руська правда»), сприяв існуванню Київської митрополії під юрисдикцією константинопольського патріарха. За сприяння Я.М. митрополитом київським собор місцевих єпископів обрав русича Ілларіона. За Я.М. було складено літописне зведення, побудований Софіївський собор. Русь за часів Я.М. стала великою і могутньою державою Європи. Це був період найвищого розквіту Київської Русі.

Ярослав Осмомисл (30-е рр. 12 ст. – 18.9.1187) – князь галицький (1153–87), син Володимирка. Я.О. приєднав до свого князівства землі між Дністром і Карпатами, пониззя Дунаю. Мав добрі союзницькі відносини з Угорщиною, віддавши свою дочку за угорського короля Стефана III (1167). Був одним з наймогутніших князів на Русі. Внутрішня політика Я.О. була спрямована на боротьбу з боярством, яке у той час вже

перетворилося на родову аристократію з військовими дружинами і почало втручатися не тільки в державні, але і приватні справи князя. Галицьке князівство підтримувало економічні і торгові відносини з Болгарією, Візантією. Разом з іншими староруськими князями вів боротьбу проти половців. Я.О. мав великий вплив в боротьбі князів за великокнязівською престол. Про могутність Я.О. згадується в «Слові о полку Ігоревім».

Термінологічний словник

Абсолютизм - необмежена самодержавна влада, деспотична форма державного правління, яка ґрунтується на сваволі правителя(царя, імператора, короля) і за якої досягається надзвичайно високий ступінь централізації державної влади.

Автономія - самоврядування певної частини держави, що здійснюється в межах, передбачених загальнодержавним законом (Конституцією).

Авторитаризм - антидемократична та анти правова концепція і практика здійснення влади; політичний режим, якому притаманні зосередження у руках однієї людини або ж невеликої групи осіб необмеженої влади, повна відсутність або ж абсолютна фіктивність представницьких інститутів та системи поділу влади.

Агресія - у сучасному міжнародному праві будь-яке незаконне, з погляду Статуту ООН, застосування сили однієї держави (чи групи держав) проти іншої, яке має на меті загарбання території, ліквідації або обмеження політичної належності, насильницьке підкорення народу (нації).

Анархія - ідейно-теоретична та суспільно-політична течія, в мові якої лежить заперечення державного управління суспільством; невизнання авторитету, порядку, дисципліни; свавілля.

Анексія - насильницьке приєднання, загарбання однією державою всієї (або частини) території іншої держави.

Антропогенез - процес виділення людини з тваринного світу, олюднення мавпи під впливом суспільної практики.

Ареал - зона поширення видів тварин, рослин, корисних копалин, мов діалектів тощо.

Асиміляція - добровільний або вимушений процес розчинення (втрата традицій, мови тощо) раніше самостійного народу (етносу) чи якоїсь його частини в середовищі іншого, як правило, численнішого народу (етносу); засіб досягнення етнічної однорідності.

Валова продукція - показник, що характеризує загальний обсяг виробництва продукції національної економіки, окремих промислових чи сільських підприємств у грошовому обчисленні.

Вектор - величина, що характеризується розміром і напрямом.

Волюнтаризм - позиція суб'єкта політики, згідно з якою головними факторами досягнення поставленої мети є воля, особисті устремління та політичні наміри.

Генезис - походження, виникнення, процес утворення.

Геополітика - політична концепція, яка стверджує що в основі політики (переважно зовнішньої) тієї чи іншої держави лежить співвідношення географічних факторів просторового розташування країни, розміру території, тощо.

Громадянське суспільство - суспільство громадян із високим рівнем економічних, соціальних, політичних, культурних і моральних якостей, яке, будучи незалежним від держави спільно з нею формує розвинені правові відносини.

Гуманізм - теорія і практика, в основі якої лежить ставлення до людини як до найвищої цінності, захист права особистості на свободу, щастя, всебічний розвиток і вияв своїх здібностей.

Демографія - наука, що вивчає склад і рух населення та закономірності його розвитку.

Демократія - форма політичного та економічного устрою суспільства, заснована на визнанні народу основним джерелом влади; тип держави, яка декларує і втілює на практиці принципи народовладдя, права і свободи громадян, рівні можливості для діяльності різних політичних сил, контроль за діями органів влади.

Держава - базовий інститут політичної системи та політичної організації суспільства що створюється для забезпечення життєдіяльності суспільства в цілому і здійснення політичної влади домінуючою частиною населення в соціальне неоднорідному суспільстві з метою збереження його цілісності, безпечного існування, задоволення загально соціальних потреб.

Децентралізація - управлінська політична система, за якої частина функцій центральної влади переходить до місцевих органів самоврядування з метою оптимізації практичного вирішення питань загальнонаціональної ваги, а також реалізації регіонально-локальних програм.

Дисидентство - морально-політична опозиція до існуючого державного (політичного) ладу, панівних у суспільстві ідей та цінностей.

Дискримінація - часткове чи повне, тимчасове чи постійне обмеження або позбавлення конституційних прав певної категорії громадян за расовою чи національною незалежністю, політичними і релігійними переконаннями, статтю тощо.

Діаспора – розпорошення, розселення по різних країнах народу, вигнаного обставинами., завойовниками або пануючою владою за межі батьківщини; уся сукупність вихідців з якоїсь країни та їх нащадків, які проживають поза її межами.

Домінувати - переважати, панувати, підноситися.

Дуумвірат - спільне правління двох найвищих службових осіб.

Еволюція - процес поступових змін, суть яких полягає у спрощенні або ж ускладненні розвитку чого, або кого-небудь.

Екзогамія - звичай, який за часів первіснообщинного ладу забороняв шлюби між членами однієї родової групи.

Експансія - активне проникнення в яку-небудь сферу; загарбання чужих територій, ринків, джерел сировини; політичне та економічне поневолення інших країн.

Ендогамія - звичай, який за часів первіснообщинного ладу дозволяв шлюби лише між особами однієї суспільної групи.

Етатизм - необхідність і виправдання активного втручання держави у політичне, економічне, соціальне і духовне життя суспільства із застосуванням бюрократизації, централізації та концентрації політичної влади. Етногенез - походження народів.

Етнос - позачасова, поза територіальна, поза державна спільнота людей, об'єднана спільним походженням, культурою, мовою, історією, традицією та звичаями, самосвідомістю та етнічним ім'ям (назвою).

Ідеологія - система концептуально оформлених уявлень, ідей та поглядів на політичне життя, яке відображає інтереси, світогляд, ідеали, уявлень людей, класів, націй, суспільства, політичних партій, громадських рухів та інших суб'єктів політики.

Імідж - образ, що цілеспрямовано формується й покликаний справити емоційно-психологічний вплив на певних осіб, організації, держави з метою популяризації, політичної реклами тощо.

Імперія - велика держава, що складається з метрополії та підпорядкованих центральній владі держав, народів які примусово інтегровані до єдиної системи політичних, економічних, соціальних та культурних взаємозв'язків. Імперії виникають внаслідок загарбання територій, колонізації, експансії, інших форм розширення впливу наддержави.

Інфляція - переповнення каналів грошового обігу масою надлишкових паперових грошей, що викликає знецінення їх, зростання цін на предмети першої потреби, зниження

валютного курсу, падіння реальної заробітної плати. **Інфраструктура** - сукупність галузей та видів діяльності, що обслуговують як виробничу, так і невиробничу сфери економіки (транспорт, зв'язок, комунальне господарство, загальна і професійна освіта, охорона здоров'я тощо).

Колонізація - заселення вільної території на окраїнах власної країни; заснування поселень у залежній країні; перетворення незалежної країни на колонію шляхом військового, економічного та політичного поневолення її іншою країною.

Компроміс - згода, порозуміння з політичним противником, досягнутим шляхом взаємних поступок.

Консерватизм - політична ідеологія і практика суспільно-політичного життя, що орієнтується на збереження та підтримання існуючих форм соціальної структури, традиційних цінностей і морально-правових засад.

Консолідація - зміцнення, згуртування, об'єднання.

Конституція - основний закон держави, що закріплює суспільний і державний устрій, порядок утворення, принципи організації та діяльності державних органів, виборчу систему, основні права та обов'язки громадян.

Конфедерація - союз суверенних держав, які, зберігаючи свою незалежність, об'єднуються на певний час задля досягнення певних спільних цілей.

Кон'юнктура - сукупність умов, стан речей, збіг обставин, що можуть впливати на хід і результат якоїсь справи або ж процесу (наприклад, економічна кон'єктура).

Космополітизм - теорія і практика, в основі якої лежить теза про необхідність заміни національного громадянства світовим.

Криза політична - тимчасове призупинення або припинення функціонування окремих елементів або інститутів політичної системи; значне поглиблення й загострення наявних політичних конфліктів, політичної напруженості.

Культ особи - єдиновладдя тоталітарною типу, часто релігійного характеру, що означає раболіпство. сліпе поклоніння „божеству».

Легітимність - визначення або підтвердження законності якогось права чи повноваження; здатність політичного режиму досягати суспільного визнання и

виправдання обраного політичного курсу, винесених ним політичних рішень, кадрових або функціональних змін у структурах влади.

Лібералізм - політична та ідеологічна течія, що об'єднає прихильників парламентського ладу, вільного підприємництва та демократичних свобод.

Маргіналізація - незавершений, неповний перехід людини у нове соціальне середовище, за якого вона втрачає попередні соціальні зв'язки, але ще не може повною мірою пристосуватися до нових умов життя.

Менталітет - стійкі структури глибинного рівня колективної та індивідуальної свідомості й підсвідомості, що визначають устремління, нахили, орієнтири людей, у яких виявляється національний характер, загальноновизнані цінності, суспільна психологія.

Міграція - пересування, переміщення.

Модернізація - оновлення, удосконалення, надання будь-чому сучасного вигляду, переробка відповідно до сучасних вимог.

Монархія - форма державного правління, за якої верховна влада повністю або частково зосереджена в руках однієї особи - глави держави, як правило, спадкоємного правителя, монарха. Розрізняють необмежену (абсолютну) монархію та обмежену (конституційну), за якої влада обмежується парламентом.

Національний дохід - новостворена у сфері матеріального виробництва вартість, або частина сукупного (валового спільного) продукту, що залишається після спожитих засобів виробництва.

Нація - історична спільність людей, що складається у процесі формування спільності території, економічних зв'язків,

літературної мови, етнічних особливостей культури та характеру.

Олігархія - політичне та економічне панування, влада, правління невеликої групи людей, а також сама правляча група.

Опозиція - протидія, опір певній політиці, політичні дії; організація, партія, група, особа, які виступають проти панівної думки, уряду, системи влади, конституції, політичної системи в цілому.

Охлократія - домінування в політичному житті суспільства впливу натовпу, юрби, „маси»; один із способів здійснення політичної влади, що суттєво доповнює кризові політичні режими.

Плюралізм - ідейно-регулятивний принцип суспільно-політичного та соціального розвитку, що базується на існуванні декількох (чи багатьох) незалежних начал політичних знань і розуміння буття; система влади, що ґрунтується на взаємодії та протилежності дій політичних партій та громадсько-політичних організацій.

Політична система - сукупність державних і недержавних соціально-політичних інститутів, які здійснюють владу, управління справами суспільства, регулювання політичних процесів, взаємовідносини між соціальними групами, націями, державами та забезпечують політичну стабільність і прогресивний розвиток.

Популізм - схильність політиків домагатися визнання їхньої громадської діяльності, популярності, вдаючись до простих, прийнятих для населення аргументів та пропозицій, уникаючи непопулярних, але необхідних заходів щодо вирішення суспільних проблем.

Правова держава - тип держави, в основі якої лежать верховенство закону, поділ влади, правовий захист особи, юридична рівність громадянина й держави.

Прагматизм - теорія та практика, в основі яких лежить визнання досягнення поставленої мети (нерідко за будь-яку ціну) головним критерієм результативності діяльності.

Приватизація - процес перетворення будь-якої форми власності (державної, колективної, особистої тощо) у приватну; передача частини державної власності в будь-яку іншу недержавну власність, трансформація державних підприємств та організацій в акціонерні, колективні, кооперативні, приватні тощо.

Пріоритет - першість у відкритті, винаході, висловлюванні ідеї; переважне право, значення чогось.

Протекціонізм - економічна політика держави, спрямована хист національної економіки від іноземної конкуренції та розширення зовнішніх ринків. Протекціонізм, як правило, реалізується через митну політику.

Революція - докорінна якісна зміна, різкий стрибкоподібний перехід від одного якісного стану до іншого, від старого до нового; докорінний, переворот у житті суспільства, який приводить до ліквідації віджилого суспільного ладу й утвердження нового.

Республіка - держава, у якій органи влади формуються за принципом виборності їх народом; форма державного управління, за якої вища влада належить виборним

представницьким органам, а глава держава обирається населенням чи представницьким органом.

Реформа - перетворення, зміна, нововведення, яке не знищує основ існуючої структури.

Суверенітет - незалежне від будь-яких сил, обставин і осіб верховенство; незалежність держави у зовнішніх і внутрішніх справах.

Тенденція - напрям розвитку якогось явища.

Толерантність - терпиме ставлення до інших, чужих думок, вірувань, політичних уподобань та позицій.

Тоталітаризм - політичний режим і система державної влади з використанням насильницьких засобів у процесі управління суспільством, з відсутністю політичного й плюралізму й демократичних свобод, обмеженням політичних прав усього населення.

Традиція - форма передачі соціального досвіду; ідеї, звичаї, норми, що передаються з покоління в покоління.

Узурпація - протизаконне захоплення влади; привласнення чийось прав на щонебудь.

Унітарна держава - форма державного устрою, яка базується на зверхності суверенітету (верховної влади), єдиної держави над адміністративно-територіальними одиницями, на які вона поділена.

Фашизм - крайня антидемократична, радикально-екстремістська політична течія, в основі якої лежить синтез концепції як вищої та одвічної реальності та догматизованого принципу соціальної справедливості; різновид тоталітаризму.

Федерація - форма державного устрою; союзна держава, що складається з кількох держав або державних утворень, кожне з яких, поряд із загально федеральними, має власні законодавчі, виконавчі та судові органи.

Феномен - виняткове, незвичайне, рідкісне явище.

Централізація - зосередження керівництва, управління в єдиному центрі; зосередження більшої частини державних функцій у віданні центральних установ.

Цивілізація - будь-яка форма існування живих істот, наділених розумом; історичні типи культур, локалізованих у часі та просторі; рівень суспільного розвитку і матеріальної культури, досягнутий даним суспільством.

Шовінізм - агресивна форма націоналізму, в основі якої лежить проповідь національної винятковості, протиставлення інтересів однієї нації інтересам іншої нації.

Навчально-методичне видання

(українською мовою)

П.О. Бідзіля, С.С. Дідик

ІСТОРІЯ УКРАЇНИ:

навчально-методичний посібник для підготовки до семінарських занять та
самостійної роботи

*(для студентів закладів вищої освіти МОЗ України
денної форми навчання)*